

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER REFORM SORUNSALI: ARAP
BAHARI ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yasin ÖZTÜRK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ümmühan Elçin ERTUĞRUL

Temmuz-2016
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER REFORM SORUNSALI: ARAP
BAHARI ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yasin ÖZTÜRK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ümmühan Elçin ERTUĞRUL

Temmuz-2016
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Yrd. Doç. Dr. Ümmühan Elçin ERTUĞRUL danışmanlığında Yasin ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “Birleşmiş Milletler Reform Sorunsalı: Arap Baharı Örneği” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../20..

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

.....

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

[İmza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../20..

(Unvan, Adı Soyadı)

Enstitü Müdür

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Birleşmiş Milletler Reform Sorunsalı: Arap Baharı Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

.../.../20..

Yasin ÖZTÜRK

İmza

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası güç dinamikleri ekseninde kurulan Birleşmiş Milletler'in uluslararası sistemin ihtiyaçlarını karşılayamadığı, özellikle uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması noktasında küresel manada yetkili kurum olarak kabul edilen BM'nin ciddi bir reform ihtiyacı olduğu aşikârdır. Bu çerçevede bu çalışma üye sayısı, yetki kapasitesi ve etki alanı gibi birçok başlıkta dünyanın en kapsamlı uluslararası örgütü olan ve uluslararası barış ve güvenlik gibi hayati konularda en fazla söz sahibi olma sıfatını taşıyan BM'nin reform sorunsalının arka plan, engeller, fırsatlar, reform girişimleri ve sonuçları ortaya konulup reform ihtiyacının gerekliliği bilimsel bir şekilde temellendirilecektir. Böyle bir ihtiyacın olduğu varsayımına dayanak olarak; BM'nin Arap Baharı olarak adlandırılan Ortadoğu devrimleri sırasında izlemiş olduğu politikalar ve almış olduğu kararlar ile uluslararası barış ve güvenliğe sağladığı etkiler ortaya konularak var olan reform ihtiyacı bilimsel dayanaklar ile ortaya konulacaktır. Böylece mevcut yapısıyla gerekli ihtiyacı karşılayamadığı iddia edilen BM için hem bir durum tespiti yapılmış olunacak hem de dinamik uluslararası sistemin yeniden şekillendirdiği uluslararası düzenin uluslararası örgütlerde doğurduğu sonuçlar da ortaya konulmuş olacaktır.

Bu Çalışmanın tamamlanmasında karşımıza çıkan en temel sorunlar, özellikle BM'de reform konusu üzerine yapılmış olan Türkçe kaynakların sayıca az olması, reform konusunda çoğunlukla GK özelinde çalışmaların olması ve BM'nin yapısı ve diğer organlarına dair yapılmış çalışmaların sayıca az olmasıdır. Ancak bu durum çalışmanın Türkçe literatüre yapacağı katkıyı arttıracığı gerçeğini de beraberinde getirmiştir.

Ancak ilk kez bilimsel bir çalışma yazmanın vermiş olduğu zorlukların uzun vadeli fayda sağlayacak tecrübeleri kazanmak açısından çok önemli olduğunu Çalışmanın sonuna geldiğimde farkettim. Tüm yaşamış olduğum zorlukların aşılmasında emeğini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ümmühan Elçin Ertuğrul'a şükran ve minnetlerimi sunarım. Diğer yandan Kırıkkale Üniversitesi İktisat Bölümünden Prof. Dr. Mehmet Dikkaya'ya verdiği her türlü destek için, Çankırı Karatekin Üniversite Uluslararası İlişkiler Bölümünden Yrd. Doç. Dr. Reha Yılmaz'a ve Gazi Üniversitesi Tarih Bölümünden Yrd. Doç. Dr. Galip

Çağ'a ve Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Doç. Dr. Muhittin Demiray'a emeklerinden ötürü minnettarım.

Başta ailem olmak üzere dostlarıma da teşekkürü borç bilirim emek ve fedakârlıklarını esirgemedikleri için.

ÖZET

Öztürk, Yasin, Birleşmiş Milletler Reform Sorunsalı: Arap Baharı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2016.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin uluslararası güç dinamikleri temel alınarak kurulan ve Milletler Cemiyeti'nin devamı niteliğinde olan Birleşmiş Milletler, Soğuk Savaşın bitmesi ile mevcut haliyle uluslararası sistemin ihtiyacını karşılayamadığı çok net bir hal almıştır. Bu yüzden BM'nin kurumsal yapısının daha esnek, adil ve kapsayıcı olması gerekliliği çok yoğun bir şekilde dile getirilmektedir. BM'nin Vesayet Konseyi gibi bazı kurumları neredeyse tamamen işlevini yitirmişken özellikle GK'nin hukuksal mevzuat konuları üzerinde de ciddi reformların yapılması gerekmektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde BM'ye yönelik reform talepleri yoğun bir şekilde uluslararası ortamda dile getirilmektedir. Arap Baharı devrimleri dönemi de bu reform taleplerinin yeniden ortaya çıktığı dönem olmuştur. Bu süreçte BM uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda çok fazla eleştiri almıştır. Bu noktada bir anakronizm sorunu ile karşı karşıya kalan BM'nin hem meşruiyetini hem de mevcut etkisini devam ettirebilmek için reforma ihtiyacı olduğu açıktır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Reform Sorunsalı, Arap Baharı, Anakronizm

ABSTRACT

Öztürk, Yasin, United Nations Reform Problematic: Arab Spring Case, Master Thesis, Kırıkkale, 2016.

It is so clear that United Nations which is established international power dynamics post Second World War era and the continuation of Nations League is incapable of meeting the needs of the international system with its current form. So it is said intensely that UN which is the need for a more flexible, fair and inclusive organizational structure. Some organizations of United Nations like Trusteeship Council lost its functions almost completely and serious reforms especially legal regulatory issues of SC should be made in UN. Especially in the post-Cold War era is to demand reforms to the UN expressed intensely in the international environment. Arab Spring revolution period was the period in which these reforms demand re-emerged. In this process The UN has been criticized a lot about international peace and security. Faced with the problem of an anachronism at this point it is clear that the UN needs of reform in order to maintain its legitimacy and influence.

Key Words: United Nations, Reform Problematic, Arab Spring, Anachronism

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
ECOSOC	: Ekonomik ve Sosyal Konsey
GK	: Güvenlik Konseyi
ICJ	: International Court Of Justice
md.	: Madde
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UNCHR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s	: Sayfa

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
TÜRKÇE ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
İÇİNDEKİLER	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAPISI, ULUSLARARASI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE ROLÜ VE BM'DE REFORM SORUNSALI

1.1. BM Şartının İnşası ve BM'nin Kuruluş Süreci	7
1.2. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında BM'nin Yetki ve Sorumlulukları	12
1.3. Tarihten Günümüze BM'de Reform İhtiyacı, Arka Plan, Tartışmalar, Girişimler ve Sonuçlar	14
1.4. Reform Gerektiren Ana Konu Başlıkları	19
1.4.1. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında BM'nin Yetki Kapasitesinin Kullanımı ve Reform İhtiyacı Olan Ana Konu Başlıkları	19
1.4.1.1. Kuvvet Kullanımı Sorunu.....	20
1.4.1.2. Egemenlik ve Egemen Eşitlik	25
1.5.1.3. Meşru ve Önleyici Meşru Müdafaa	26
1.5.1.4. Barış Gücü Operasyonları	30
1.5.1.5. Çatışmaları Önleme Kapasitesinin Yükseltilmesi	32

1.5.1.6. Koruma Sorumluluğu	34
1.4.2. Güvenlik Konseyi'nin Yetki Sınırı ve Paylaşımı Sorunu	37
1.4.3. Güvenlik Konseyi Kararlarının Denetlenebilirliği Sorunu	39
1.5. Diğer Organlar Üzerindeki Reform Sorunları.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI SÜRECİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI VE BM'DE REFORM SORUNSAĞI

2.1. Arap Baharı Sürecinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında BM'nin Rolü.....	46
2.1.1. Arap Baharı Sürecinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında BM'nin Arap Baharı Yaşayan Ülkelere Yönelik Kararları	47
2.1.1.1. Tunus.....	47
2.1.1.2. Mısır	49
2.1.1.3. Libya	51
2.1.1.4. Yemen	60
2.1.1.5. Suriye	64
2.2 Güvenlik Konseyi Daimi Üyelerinin Arap Baharı Politikaları ile BM Kararları Arasındaki İlişki	71
2.2.1 ABD	71
2.2.2 Çin	74
2.2.3 Fransa	76
2.2.4 İngiltere	78
2.2.5 Rusya Federasyonu	79

2.3 Arap Baharı'nda Mevcut Durum, BM'nin Sürece Etkileri ve Sonuçları.....	82
2.4 BM'nin Arap Baharı Politikaları Çerçevesinde Reform Sorunsalı.....	86
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	88
KAYNAKÇA	90

GİRİŞ

Uluslararası hukuk kavramı sürekli gündemde tutulmasına rağmen dünyanın hemen her yerinde özellikle de hukuk kurallarının adil işlerliği ölçüsünde yaşam hakkına sahip olan taraflarca aslında güvenilmez bir sistem olarak algılanmaktadır. Hukukun aslında nitelik ve nicelik yönünden zayıf olan tarafları güçlü olan taraflara karşı korumak gibi bir vazifesi vardır. Ancak günümüzde uluslararası hukukun işlerliği ve yeterliliği konusunda en büyük eleştiri de, yine görece ekonomik, askeri ve diplomatik etki olarak zayıf devlet, kurum ve kuruluşlarca dile getirilmektedir. Özellikle Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme eserinin birinci bölümünde altı başlık altında verilen ebedi barışın tesisinin sağlayacak ön şartların dolaylı olarak esnetilmesi veya ihlal edilmesi yukarıda belirtilen eleştirilerin temelini oluşturmaktadır¹. Ancak hem ulusal hem de uluslararası hukuk kuralları birçok eksiklik ve adaletsizliği bünyesinde barındırır da, işleyen bir düzeni ifade etmektedir.

Çünkü hukuk kuralları işlerken değil aslında ihlal edildiğinde hukuk sistemine olan tepkiler daha yoğun bir şekilde çarpmaktadır. Özellikle uluslararası hukukta ihlal edilen her kural uluslararası hukuka karşı bir güvensizliği beraberinde getirmektedir. Öyle ki, uluslararası hukukun varlığının gerekliliği üzerine tartışmalarını dahi ortaya çıkarmaktadır. Hali hazırda tüm dünyada uluslararası hukuk kuralları ile düzenlenmiş ve aslında uygulamada başarılı olarak nitelendirilebileceğimiz birçok hukuksal düzenleme vardır. Ancak bu kurallar üzerinde ihlallerin olması ve bu ihlallere yönelik yaptırım mekanizmasının etkili çalışmaması uluslararası hukuka yönelik eleştirilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Örneğin, hava sahalarının ve uluslararası suların kullanımı, köleliğin yasaklanması, insan haklarının ihlallerinin önlenmesi, savaş suçlarının yargılanması gibi birçok uluslararası hukuk kuralı, kimi aksaklıklar yaşanmasına rağmen işlerliğini sürdürmektedir. Ancak yine de bu işleyen hukuk düzeninin varlığı görece çok daha az göz önünde tutulmaktadır. Ancak devlet egemenliğinin ihlali, kuvvet kullanımı ilkesinin istisnaları, barış gücü operasyonlarının kötüye kullanımı, bazı devletlerin

¹ Immanuel Kant, *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme*, Çev. Yavuz Abadan, Seha L. Meray, Dış Münasebetler Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1960, s. 9-13.

hukuk kurallarını meşru olmayan fiilleri için bir araç olarak kullanmaları gibi durumlar uluslararası hukukun varlığının gerekliliği üzerine tartışmalar hatta varlığının gereksizliği yorumlarını ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası hukukun uygulama alanı olan uluslararası örgütler içinde yukarıda bahsi geçen eleştirilerin hemen hepsi dile getirilmektedir. Özellikle mevcut uluslararası sistemin tesir gücü en yüksek ve hemen tüm ülkelerin üye olduğu Birleşmiş Milletler (BM) içinde benzer durum söz konusudur. İkinci Dünya Savaşı sonrası, Milletler Cemiyeti(MC) tecrübeleriyle ve dönemin güç dinamikleri eksenli kurulmuş olan BM için temelde birkaç kurum ve konu ağırlıklı olsa da genel manada birçok başlıkta bu eleştiriler yoğun bir şekilde dile getirilmektedir.

Uluslararası hukukun sürekli olarak maruz kaldığı eleştirilere benzer olarak, BM'de sağlık, eğitim, kültür, ticaret gibi hemen her alanda faaliyet göstermesine² ve göreceli olarak başarılı olmasına rağmen etkin rol alamadığı, özellikle de uluslararası barış ve güvenliğin tesisi gibi konularda ve barış, güvenlik konularından doğrudan sorumlu organ olan Güvenlik Konseyi(GK), mevcut yapısı, karar alma süreçleri ve güç, çıkar eksenli uygulamalarından dolayı yoğun bir eleştiri almaktadır. Uluslararası barış ve güvenlik konularındaki başarısızlıkların küresel olarak olumsuz etkiler doğurması GK özelinde BM'nin meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Özellikle GK üyelerinin birçok konuda münferit çıkarları eksenli kararlar aldıkları ve bu durumun geriye kalan kimi ülkeler için mağduriyet doğurduğu söylemleri ortaya çıkmıştır. Bu durum BM için en büyük eleştiri konularının başında gelmektedir. Bu yönüyle realist hukuk doktrinin³ işlediği, güç, güvenlik ve çıkar odaklı hukuk bir düzen olarak da kabul edilmektedir. Ayrıca bu eleştirel tutum 1970'lerde ABD'de ortaya çıkan eleştirel hukuk doktrininin temelini oluşturan hukukun temeli siyaset anlayışının⁴ uluslararası örgütlere yansması şeklinde ifade edilebilir. Bu noktada BM için yapılan eleştirilerin tamamen temelsiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu durum çoğunlukla GK üzerinde olmak üzere BM'nin uluslararası barış

² Bkz. BM Özel Faaliyet Alanları İçin: Funds, Programmes, Specialized Agencies and Others, (Erişim)

<http://www.un.org/en/sections/about-un/funds-programmes-specialized-agencies-and-others/index.html>, 07.06.2016.

³ Mesut Hakkı Caşın, *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 46

⁴ Adnan Güriz, *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015, s. 429.

ve güvenliğe tesis etme kapasitesi olan organlarında bir reform ihtiyacı olduğunun yoğun bir şekilde vurgulanmasına neden olmaktadır.

Bu reform ihtiyacı sorunu ile özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bir söylem ve eylem olarak Ruanda, Afganistan, Bosna-Hersek, Kosova, Irak, Gürcistan, Kırım vb. konularda karşılaşılmış ve hali hazırda devam eden Arap Baharı devrimleri olarak kabul edilen ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da halk isyanlarının siyasal sistemleri değiştiren isyan hareketlerine karşı BM'nin izlemiş olduğu politikalar ve almış olduğu kararlarda da bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Arap Baharı'nın başlangıcı olduğu kabul edilen 2009'dan itibaren Tunus, Yemen, Libya, Mısır, Suriye gibi ülkelerin hemen hiçbirinde barış ve güvenlik tam anlamıyla sağlanamamış, barış ve güvenliğin tesisi konusunda küresel manada en etkin organ olan GK'de bu ülkelere yönelik almış olduğu kararlarda kalıcı bir barışı tesis edememiştir.

GK üzerindeki eleştiriler ve reform gerekliliği tartışmaları yukarıda bahsi geçen uluslararası barış ve güvenliğin temini aşamasında alınması gereken kararların GK'nin karar alıcı ülkeleri olan 5 daimi üyenin uluslararası güç ve çıkar dengesi ilişkileri sebebiyle alınmıyor olmasından kaynaklıdır. Özellikle Suriye örneğinde görüldüğü üzere, 2011 yılında başladığımız protestolar ve sonrasında gelişen ve iç savaşa dönüşen çatışmalar halen sürmekte, bölgede barış ve güvenliğin sağlanması konusunda GK başarısız olmuştur. Bu durumun temel nedeni olarak, GK'nin karar alıcı daimi üye sayısının BM'nin kuruluşundan itibaren sabit olması ve daimi üye ülkelerin yetkilerini güç ve çıkar eksenli kullanmalarıdır. Buna örnek olarak BM Şartının 7. Bölümünde bahsi geçen kuvvet kullanımı ile ilgili maddelerin yorumlanması karar alıcı ülkelerin güç ve çıkar dengesi ile doğrudan ilişkilidir.

Arap Baharı sürecinde Libya üzerine kuvvet kullanma kararı alan GK, Suriye'de durum daha karmaşık bir hal almışken kuvvet kullanarak güvenliğin sağlanması noktasında bir girişimde bulunamamıştır. Bu durum GK üzerindeki eleştirilere bir dayanak oluşturmakta ve reform gerekliliği taleplerinin yeniden gündeme getirilmesini sağlamaktadır.

Çalışmanın ana problemine girmeden önce üzerinde durulması gerekliliği olan bazı konulara da değinmek gerekmektedir. Bunlardan ilk temel tartışma; üzerinde reform tartışması yapılan ve etkisi itibari ile küresel bir şekle bürünmüş olan BM Şartının

uluslararası toplumun bir anayasası konumunda mıdır, sorusudur. Bu tartışma üzerinden bakıldığında; devlete ilişkin bir kavram olduğu kabul edilen anayasa, bir uluslararası hukuk aracı olarak kullanılmaktadır. Ancak egemen eşitlik üzerine kurulu hem hiyerarşik olmayan hem de karar alma süreçlerinin tek bir kurum üzerinden işlemediği bir uluslararası sistemde BM Şartını uluslararası toplumun anayasası saymak makul olmayabilir⁵.

Ancak zaten egemen devletlerden oluşan bir sistemde küresel manada kapsayıcı bir hukuk düzeninden bahsetmekte pek mümkün görülmemektedir⁶. Bu noktada anayasa kavramı uluslararası toplum ekseninde şekli bir manada ele alınabilir. Yani bir hukuk düzenini ifade ettiği, bunu söylerken de devlet statüsündeki tüm yapıların üye ve gözlemci statüsüyle yer aldığı, hatta Jus Cogens kurallar ile kısmi bir hiyerarşi yansıtması ile de uluslararası toplumun anayasası kabul etmek makul olmasa da uygulamada kabul etmek yanlış olmayacaktır⁷.

İkinci bir tartışma sorusu; Arap Baharı devrimlerinin uluslararası bir nitelik taşıdığı mı yoksa bölgesel bir gelişme mi olduğu sorunudur. Bu konu üzerindeki tartışmaların ana teması Ortadoğu ile sınırlı bu devrimlerin bir uluslararası nitelik kazanmasıdır. Bu noktada bölgesel bir güvensizlik ortamının uluslararası barış ve güvenliğe etkileri ve sonuçları itibari ile bu çatışmaların uluslararası olarak kabul edilmesi makul bulunmaktadır. Bu durumun sebepleri olarak, özellikle Libya'daki olaylara NATO'nun müdahalesi, Suriye'de yaşanan olaylarda 4 milyonu aşkın Suriyelinin⁸ Türkiye, Ürdün gibi ülkelere göç etmesi, istikrarsızlık ortamında ortaya çıkan terör örgütlerinin bölgesel ve uluslararası terör faaliyetlerinde bulunmaları gösterilebilir.

Bu Çalışmanın ana problemi ise, Soğuk Savaş sonrası dönemde çok güçlü bir şekilde dile getirilen BM'ye yönelik reform gerekliliği söylemlerinin uluslararası hukuk nezdinde makul dayanakları olup olmadığı sorusuna, 2010 Ocak - 2015 Aralık dönemi Arap Baharı sürecinde çoğunlukla BM Genel Kurul ve GK'de yapılan görüşmeler, alınan kararlar ve fiili olarak uygulamaya koyduğu önlem ve tedbirler ile

⁵ Mahmut Göçer, "Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Anayasa Kavramı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2, s. 4-9.

⁶ Mehmet Emin Çağırın, "Raymond Aron ve Uluslararası Hukukun Hukuk Niteliği", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt LVI, Sayı 1-4, 1998, s. 74.

⁷ Mahmut Göçer, a.g.e., s. 10.

⁸ "UNHCR: Suriyeli Mültecilerin Sayısı İlk Kez 4 Milyonu Geçti", (Erişim) <http://www.unhcr.org.tr/?content=648>, 2 Kasım 2015.

BM'nin Arap Baharı özelinde uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusundaki etkisine somut veriler ortaya konularak cevap aramaktır. Bu problem çerçevesinde BM'de çoğunlukla GK tarafından olmak üzere Genel Kurul ve diğer organları ile Arap Baharı sürecinde barış ve güvenliğin sağlanması noktasında alınan kararlar, yapılan görüşmeler ya da uluslararası politik yapıdaki güç dengesi nedeniyle alınamayan kararlar incelenerek, BM'ye yönelik talep edilen reform ihtiyacının sınırları çizilmeye çalışılacaktır. Böylece BM'ye yönelik var olan reform taleplerinin dayanakları somut verilerle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Yukarıda belirtilen problem ekseninde bu Çalışmanın Birinci Bölümünde; BM'nin kuruluş süreci, yapısı ve kurumları çerçevesinde genel yapısı ortaya konulacak, bu veriler sayesinde örgütün kuruluşunda üstlenmiş olduğu barış, güvenlik ve özgürlük temelli misyonu ile günümüzde üstlenmiş sorumlulukların karşılaştırılma imkanı bulunacaktır. Yine bu Bölümde BM'nin öncelikle uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında ve diğer meseleler üzerinde üstlendiği sorumluluk, bu sorumluluk çerçevesinde kurumsal olarak bir ihtiyaç kabul edildiği varsayılan reform sorunsalı, reform ihtiyacının önündeki engeller ve fırsatlar, geçmişten günümüze reform girişimleri, üzerinde reform tartışması yapılan öncelikli konu başlıkları ve kurumsal düzenlemeler ortaya konulacaktır. Böylece İkinci Bölümde çalışılacak olan ve BM'nin Arap Baharı devrimleri sırasında almış olduğu kararlar ve uygulamaları ile BM'ye yönelik reform ihtiyacı tartışmaları arasında ilişki somut verilen ortaya konularak gösterilecektir.

Çalışmanın İkinci Bölümünde; BM'nin özellikle GK ve Genel Kurul ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında kısmen de olsa sorumlu olan diğer organlarının, Arap Baharı devrimleri yaşayan ülkelere yönelik olarak yapmış oldukları görüşmeler ve almış oldukları kararlar ortaya konulacaktır. Böylece BM'nin Arap Baharı sürecinde barış ve güvenliğin sağlanmasına olan katkısı gösterilmiş olacaktır. Bu etki ile Arap Baharı devrimlerinin yaşandığı ülkelerdeki mevcut durum ekseninde BM'nin barışı sağlayabilme fonksiyonu da karşılaştırmalı olarak ortaya konulacaktır. Arap Baharı'nda mevcut durumun analizi ile birlikte yine reform ihtiyacı somut verilerle desteklenecek, böylece BM'ye yönelik olan reform gerekliliği taleplerinin dayanakları gösterilmiş olacaktır.

Yukarıda temel alınan problemler ekseninde Çalışmanın sonuç kısmında Arap Baharı sürecinde almış olunan kararlar ve veto kararları neticelerinde BM'nin Arap Baharı devrimleri sürecinde uluslararası barış ve güvenliğe yaptığı katkılar ortaya konularak, bu veriler ve mevcut durum ekseninde değerlendirme yapılacaktır. Bu değerlendirme sonucunda BM'ye yönelik reform ihtiyacı sorununa bilimsel bir yaklaşımla cevap verilmiş olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN YAPISI VE ULUSLARARASI SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE ROLÜ VE REFORM SORUNSALI

1.1. BM Şartının İnşası ve BM'nin Kuruluş Süreci

İki dünya savaşı arası dönemde kurulan, uluslararası barış ve güvenliğin teminatı olarak görülen MC'nin II. Dünya Savaşına engel olamayarak bu misyonunu tamamlayamaması ve sonuçları itibari ile savaşın büyük yıkıma sebep olması, MC'nin işlevini yitirdiği gerçeği gözler önüne sermiştir⁹. Bu durum küresel manada kapsayıcı, uluslararası sistemi düzenlenmesine yardımcı özellikle barış ve güvenliğin tesisinde daha etkin rol alacak ve MC'nin başarısızlığının tecrübeleri ile oluşturulacak yeni bir uluslararası örgütün gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Nitekim BM'de MC gibi milletlerarası camiada bir barış düzeni kurmak ihtiyacından ortaya çıkmıştır¹⁰. Bu ihtiyaç MC ile göreceli olarak statükonun fiilen bozulması sonucu görülmüştür. Birinci Dünya Savaşının akabinde kendilerine dayatılan düzenin bir uluslararası barış ve güvenlik düzeni olmadığı fikrine bürünen Japonya'nın Mançurya'ya, İtalya'nın Habeşistan'a ve Almanya'nın da Polonya'ya yönelik işgal hareketleri ile mevcut düzenin yetersizliği ortaya çıkmıştır¹¹.

İlk kez Haziran 1941'de Londra'da savaşın yirmi ikinci ayında Büyük Britanya'nın öncülüğünde 14 ülkenin temsilcilerinin bulunduğu St. James Sarayı deklarasyonu imzalanması ile uluslararası işbirliğinin sağlanmasına araç olacak küresel manada kapsayıcı ve etkin bir uluslararası örgütün gerekliliği vurgulanmıştır. Bu Deklarasyonda, *“barışın devamlılığını sağlamadaki en temel şey; saldırı tehditlerinin azaltıldığı, her ülkenin ekonomik kazançlar elde ettiği ve sosyal*

⁹ Mehmet Hasgüler-Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*, Alfa Yayınları, 2004, s. 72.

¹⁰ Zeki Mesut Alsan, “Birleşmiş Milletler Andlaşmasının Tadili Problemi”, *AÜHFD*, Cilt 11, Sayı 3, 1954, s. 2

¹¹ Erdem Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*, Siyasal Kitabevi, 2015, s. 132.

güvenliğin sağlandığı bir dünyada özgür bireyler arasında kurulacak bir işbirliğine gönüllü olmaktır ve bizim niyetimiz hem savaş hem de barışta diğer özgür bireylerle işbirliği içinde olmaktır..."¹², şeklinde kararlar alınmıştır. Bu kararların arka planında ileriki dönemde kurulacak yeni bir düzenin, realist okulun uluslararası sisteme yaklaşımı şeklinde değil, liberal bir yaklaşımla oluşturulacak sistem ile uluslararası örgütlerin etkin olduğu ve uluslararası barış, güvenliğin bu şekilde sağlandığını yeni bir sistemin oluşturulmak istenildiği açıktır.

St. James Deklarasyonu ile başladığını kabul edilen BM kuruluş süreci, bu deklarasyondan iki ay sonra 14 Ağustos 1941'de ABD Başkanı Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Churchill, Atlantik Savaşının olduğu yerde "Denizde Bir Yer" adlı bir konferansta bir araya gelmişler ve tarihte Atlantik Sözleşmesi olarak yer alan sözleşme yayınlanmıştır.

Bu Sözleşme yalnızca iki liderin aralarında konuştuğu ve uzlaştığı bir sözleşme değil, daha iyi bir gelecek inşası umudu taşıması amacıyla, milli politikaların daha fazla karşılıklı saygı çerçevesinde kurulması ilkesinin de benimsendiği tüm ulusları kapsayan bir deklarasyon olarak kabul edilebilir. Bu Deklarasyonda tüm uluslar için kendi sınırları içerisinde güvenli bir şekilde yaşayabilmeleri için çabaladıkları, tüm insanların yaşadıkları topraklarda korkusuzca ve özgürce yaşama garantilerinin olduğu bir yapı oluşturma umudu vardır, maddeleri vurgulanmaktadır. Ek olarak, Deklarasyon toprak genişletme yasağı, uluslararası adalet, toplumların kendi yönetimlerini belirleme hakları, hammaddelere eşit erişim özgürlüğü gibi vaatleri kapsamaktadır. Sözleşme md. 8'de tüm ulusların güç kullanma isteklerinden vazgeçmeleri, eğer uluslar denizde, karada ve havada birbirlerini tehdit eder veya edilirse barış içinde bir gelecekte söz edilemeyeceği söylemleri ile barış içinde bir gelecek inşası fikrinin doğrudan göstergesi olmuştur. Bu Sözleşme md. 5'de; tüm ulusların sosyal güvenliğinin sağlandığı, ekonomik kazançların elde edildiği, çalışma standartlarının yükseltildiği ve ekonomik temelli ancak güvenlik konularının da ele alındığı bir uluslararası organizasyon inşa etme söylemleri BM'ye doğrudan işaret eden söylemlerdir.

¹² The Declaration of St. James's Palace, (Erişim)
<http://www.un.org/en/aboutun/charter/history/index.shtml>, 29 Ağustos 2015.

Bu Sözleşme 24 Eylül 1941'de SSCB ve Avrupa'da işgal altında bulunan; Belçika, Çekoslovakya, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Yugoslavya ve Fransa temsilcisi olan General de Gaulle tarafından imzalanmıştır¹³. Böylece ilerde BM şekline bürünecek yeni bir uluslararası organizasyona giden ilk resmi eylem hayata geçirilmiştir. Özellikle işgal altındaki devletlerin hızlı bir katılım göstermeleri de uluslararası barış ve güvenliğin teminini sağlayacak yeni bir anlaşma ve organizasyona olan ihtiyacı gözler önüne sermiştir.

1942 yılı Ocak ayının ilk gününe gelindiğinde ise; ABD Başkanı Roosevelt, İngiltere Başbakanı Churchill, SSCB'den Maxim Litvinov, Çin'den T. V. Soong ile birlikte 22 ülke temsilcisinin imzaladığı daha ileride BM Deklarasyonu olarak da bilinecek olan anlaşma imzalanmıştır¹⁴.

Ekim 1943'te; ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull ilk yurtdışı seyahatini Moskova'ya, Moskova Konferansı için yapmıştır. 30 Ekim 1943'te Moskova'da Cordell Hull, Büyük Britanya Başbakanı Antony Eden, SSCB Dışişleri Bakanı Vyaches Molotov, Çin'in SSCB Büyükelçisi Foo Ping Shen bir araya gelmişler ve Moskova Deklarasyonunu imzalamışlardır. Bu Deklarasyon'un BM'ye atfen en önemli maddesi olan md. 4'de; tüm barış yanlısı devletlerin egemen eşitliği prensibine dayalı, büyük ya da küçük tüm devletlerin üyeliğine açık, uluslararası barış ve güvenliğin devamını sağlamaya yönelik olarak en kısa zaman içerisinde bir uluslararası örgüt kurma gerekliliği vurgulanmıştır¹⁵.

Bu Deklarasyon'dan 2 ay sonra Aralık 1943'te İran'ın başkenti Tahran'da Roosevelt, Stalin ve Churchill ilk kez bir araya gelmişler ve bir sonuç deklarasyonu oluşturulmuştur. Bu Deklarasyonda alınan kararda BM isminden bahsedilmiş ve yapılan bu anlaşmanın barışın garantisi olduğu, nesiller boyunca terör, ceza ve engellerle karşılaşan toplulukların sorumluluğunu üstlenen bir yapı olarak BM'nin kuruluşunun tanımlandığı vurgulanmıştır¹⁶.

¹³ History Of The Charter Of The United Nations,
(Erişim) <http://www.un.org/en/aboutun/charter/history/atlantic.shtml>, 29 Ağustos 2015.

¹⁴ Declaration Of United Nations,
(Erişim) <http://www.un.org/en/aboutun/history/declaration.shtml>, 29 Ağustos 2015.

¹⁵ Moscow and Teheran Conferances,
(Erişim) <http://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1943-moscow-and-teheran-conferences/index.html>, 29 Ağustos 2015.

¹⁶ Moscow and Teheran Conferances,
(Erişim) <http://www.un.org/en/aboutun/history/moscowteheran.shtml>, 30 Ağustos 2015.

Tahran Konferansının devamı olarak; 7 Ekim 1944'te Çin, SSCB, Büyük Britanya ve ABD'nin temsilcilerinin bulunduğu Dumbarton Oaks görüşmesi tamamlanmış, bu görüşmede kurulacak olan BM'nin kurumsal yapısına yönelik kararlar alınmıştır¹⁷. Bu görüşmede tüm üyelerin bulunacağı Genel Kurul, 5 daimi 6'sı Genel Kurul üyeleri arasından 2 yılda bir seçilen toplam 11 üyeden oluşacak olan GK, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreteryaya kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Genel Kurul'a bağlı olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey'inde kurulması kararı alınmıştır. Yine bu görüşmede GK'nin muhtemel savaşları önleme misyonu, Genel Kurul'un uluslararası işbirliği, silahsızlanma, refah, barış ve güvenlik konularının genel prensipleri gibi konular üzerinde tartışmalar yürütüp öneriler sunması ancak GK'nin yetki alanına müdahil olmaması kararı da alınmıştır. Görüşmenin bir diğer özelliği MC'nin en büyük başarısızlık konularından biri olan savaş önleme ve barışı sağlama, askeri gücünün oluşturulması konusunda anlaşma sağlanmış ancak GK'nin oy sistemi konusu açıklığa kavuşturulamamıştır¹⁸.

11 Şubat 1945'te Kırım'da bulunan Yalta'da Roosevelt, Churchill ve Stalin ile birlikte bu ülkelerin dışişleri bakanları ve diplomatlarının katılımıyla Yalta Konferansı toplanmıştır. Bu konferansta GK'nin oy verme sorunu çözülmüş ancak bu konunun konuşulması için 25 Nisan 1945'te San Francisco'da yapılacak bir konferansla karara bağlanılacağı duyurulmuştur. Bu dönemde ABD Başkanı Roosevelt'in ölümü konferansın ertelenmesi ihtimalini doğursada, yeni başkan Truman konferansı daha önce tayin edilen tarihte toplamıştır¹⁹.

Nisan 1945'e gelindiğinde ABD'nin San Francisco kentinde 50 farklı devletin katılımı ile BM resmi olarak kurulmuştur²⁰. Bu toplantıda dünyanın %80'inden fazlası temsil edilmiş, her ırk ve kıtadan temsilciler katılmış, barışı koruma ve daha iyi bir gelecek inşası amacıyla BM'yi resmi olarak oluşturmuşlardır. Hali hazırda BM üzerindeki en büyük eleştiri konularının başında gelen GK üyelerinin veto hakkı da bu konferansta tanınmış ve o dönemde de büyük tartışmalara ve eleştirilere neden

¹⁷ Davut Ateş, *Uluslararası Örgütler Devletlerin Örgütlenme Mantığı*, Dora Yayınları, Bursa, 2014. s. 151.

¹⁸ Dumbarton Oaks and Yalta, (Erişim) http://www.un.org/en/aboutun/history/dumbarton_yalta.shtml, 30 Ağustos 2015.

¹⁹ "Dumbarton Oaks and Yalta, a.g.e.

²⁰ İnan Rüma, "Uluslararası Örgütler", Evren Balta(ed.), *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, 2014, İstanbul, s. 385.

olmuştur²¹. Özellikle uluslararası barış ve güvenliğin 5 üyenin tekeline bırakılması konusu en fazla tartışılan konuların başında gelmiştir. Yine bu toplantıda Uluslararası Adalet Divanı da oluşturulmuştur. 25 Haziran 1945'te BM'nin kuruluşu ve BM Şartı üzerine son görüşme yapılmış, 26 Haziran'da ise; tüm delegelerin katılımı ve imzası ile BM Şartı ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü oluşturulmuştur²². 24 Ekim tarihi ise yukarıda bahsi geçen tüm şartların bir araya gelip BM'nin faaliyetlerine başladığı tarih olmuş ve o zamandan günümüze kadar bu tarih BM Günü olarak kutlanmaktadır²³.

BM resmi olarak kurulmuş, genel manada kapsayıcı bir şartname meydana getirilmiştir. BM Şartı md. 1 ile BM'nin kendisine biçtiği görev ve sorumluluklar da ilan edilmiştir. Bu maddelere bakılarak BM kendisine; uluslararası barış ve güvenliğin teminatı olma, devletlerarası egemen eşitliğin sağlandığı ve barışın muhafaza edildiği bir merkez konumunda bulunma, uluslararası sorunların çözümünde tüm bireylerin eşitliğini bir ön koşul kabul eden bir barış elçisi olma fiillerini kendisine görev addetmiştir²⁴.

Bu amaçların sağlanması içinde yine BM Şartı md 2'de belirtilen ilkelerle;

- Tüm üyelerin egemen eşit olduğu,
- Tüm üyelerin anlaşmanın getirdiği yükümlülükleri aynı zamanda bir uluslararası hukuk teamülü olan iyi niyet ilkesine göre yapmaları,
- Tüm üyelerin uluslararası uyuşmazlıkları, barış ve güvenliği tehlikeye düşürmeyecek şekilde barış içinde çözmeleri gerekliliği,
- Tüm üyelerin diğer devletlerin egemenlik alanlarına müdahaleden kaçınmaları,
- BM'nin her türlü eyleminde BM'ye yardım etmeleri ve herhangi bir zorlama tedbire maruz ülkeye de yardım etmekten kaçınmaları BM'nin kendi üyesi

²¹ Karen A. Mingst ve Margaret P. Karns, The United Nations In 21st Century, *Westview Press*, 2012, s. 32.

²² San Francisco Conferance,
(Erişim) http://www.un.org/en/aboutun/history/sanfrancisco_conference.shtml#content, 30 Ağustos 2015.

²³ Bkz. "24 Ekim BM Günü", Andrew Heywood, Küresel Siyaset, Çev. Nasuh Uslu-Haluk Özdemir, *Adres Yayınları*, 2013, s. 518.

²⁴ BM Şartı, md. 1,
(Erişim) <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> , 08.06.2016.

olmayan ülkelerinde barış ve güvenliği korumasını sağlamasını sağlama vazifesi olduğu,

- BM Şartının hiçbir hükmünün devletlerin iç yetki alanına müdahale hakkı vermeyeceği, devletleri çözüme zorlamayacağı gibi maddeler sıralanmıştır²⁵.

Böylece bir uluslararası işbirliği zemininin oluşması için yazılı bir dayanak oluşturulmuştur, bu da BM'nin kendisine belirlemiş olduğu misyonu ifade etmektedir.

1.2. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Birleşmiş Milletlerin Yetki ve Sorumlulukları

BM'nin uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde barışçıl yöntemleri benimseyerek kurulmuş olduğu, BM Şartı md. 1 ve md. 2'de açık bir şekilde ifade edilmiştir. Uyuşmazlıkların çözümü için de öncelikli yetki, öncelikle GK'ye verilmiş Genel Kurul ise tavsiye niteliğinde kararlar alarak katkı sağlamakla sınırlandırılmıştır²⁶.

BM Şartı md. 1 ve md. 2'de geçen ilkelere yönelik olarak; uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında uyuşmazlıkların barışçıl çözüm yöntemleri kullanılmaktadır. BM Şartı 5. Bölümde uyuşmazlıkların çözümünde kullanılacak yöntemler sıralanmıştır²⁷.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında GK md. 24 gereği sorumlu kabul edilmiştir. Bu noktada GK uyuşmazlıkların çözümünde taraflara iki şekilde yaklaşım sergiler: Bu yaklaşımlardan birincisi; md. 33'de; *“Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdırlar²⁸”*, şeklinde düzenlenmiştir. Şartın bu maddesinden de anlaşılacağı üzere BM, uyuşmazlıkların çözümünün de öncelikle barışçıl yöntemlerin kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. GK, uyuşmazlıkların çözümünde taraflara md. 33'de geçen yolları tavsiye eder ancak tarafların bu yöntemlerle sorunu çözemeyeceği kanısına varırsa md. 36/2'de md.

²⁵ BM Şartı, md. 2.

²⁶ BM Şartı, md. 11/1.

²⁷ BM Şartı, md. 5.

²⁸ BM Şartı, md. 33/1.

33'e atıf yaparak uyuşmazlığın çözümünde sorumluluğu doğrudan kendi üstüne alabilir. Bu birinci aşamada, GK taraflara ancak tavsiye niteliğinde çözüm önerileri sunarken, devletlerin egemen eşitliği prensipleri çerçevesinde hukuksal olarak devletlere ancak tavsiye niteliğinde zorlayıcı olmayan önerilerde bulunabilir²⁹.

Uyuşmazlıkların çözümünde GK'nin kullandığı ikinci bir yol olarak; bir takım çözüm yollarının tavsiye ederek daha zorlayıcı bir çözüm sunmaktır. 7. Bölümde düzenlendiği şekliyle; GK, barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi durumunda barış ve güvenliği sağlamak için yapılacak yöntemleri düzenlemiştir. BM Şartı md. 41'de; GK tarafından barış ve güvenliği sağlamak için askeri olmayan yöntemler; diplomatik ve ekonomik ilişkilerin kesilmesi, deniz, hava, kara ulaşımlarının kesilmesi şeklindeki yaptırım ve abluka gibi yöntemlerin kullanılabilmesi ifade edilmektedir. Yine 7. Bölüm md. 42'de; md. 41'de geçen yöntemlerin başarısız olması ihtimaline atıfla; *“uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir”*³⁰ denilmiştir. Bu madde ile GK, BM Şartının kendisine tanıdığı yetkiler çerçevesinde uluslararası uyuşmazlıkların çözümünü güç kullanımı dâhil olan zorlayıcı yöntemler kullanarak çözüme konusunda yetkili organ olarak tanımlanmıştır.

BM'nin bir diğer organı olan Genel Kurul'da ise, uyuşmazlıkların çözümü noktasında ikinci yetkili organdır. Genel Kurul, BM Şartı md. 35 hükümlerinde uyuşmazlığa taraf olan devletlerin uyuşmazlığın çözümü için dikkat çekeceği organlar arasında yer almaktadır. Genel Kurul'un uyuşmazlıkların çözümünde izleyeceği yol; yine BM Şartı md. 11 ve md. 12'de düzenlenmiştir. Bu noktada önemli bir nokta ise, BM Şartı md. 12/1'de geçen hüküm; GK talep etmedikçe Genel Kurul'un uyuşmazlıkların çözümünde tavsiye niteliğinde dahi kararlar alamayacağıdır. Bu madde uyuşmazlıkların çözümünde asıl yetkili organın GK olduğunu, Genel Kurulun daha sembolik bir anlam ifade ettiğini göstermektedir.

²⁹ Hasan Duran, “Birleşmiş Milletler ve Barışın Korunması”, *A.K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt IV, Sayı I, 2002, s. 125.

³⁰ BM Şartı, md. 42.

1.3. Tarihten Günümüze BM’de Reform İhtiyacı, Arka Plan, Tartışmalar, Girişimler ve Sonuçlar

Soğuk Savaşın ortaya çıkması ile birlikte BM’nin aslında karar alma süreçlerinde ne kadar etkisiz bir hale gelebileceği gözler önüne serilmiştir. Bu dönemde devam eden kurum içi çatışmalar ve ülkeler arası bölgesel rekabet organizasyonunun etkisizliğinin önündeki en önemli sebeplerdendir³¹. Soğuk Savaş döneminin uluslararası güç dengesi, BM’nin uluslararası barış ve güvenlik konularındaki etkisizliğinin ana nedenlerinden bir diğeridir. Bu yüzden uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir durumun BM’nin tesiri ile çözülmesi mevzunun politik yönüyle doğrudan ilgilidir. Bu duruma örnek olarak; 1967-1973 yılları arası dönemde ABD’nin Vietnam’a yönelik işgal hareketine karşın ne BM Genel Kurul’unda ne de GK’de konu gündeme getirilebilmiştir³². Sovyetlerin 1956’da Macaristan, 1968’te Çekoslovakya ve 1979’da Afganistan’a yönelik işgalleri, yine 1965 yılında ABD’nin Dominik Cumhuriyetine yönelik işgal hareketinde yalnızca ateşkes kararı alınmıştır³³. Irak’ın 1980’de İran’a yönelik, de BM’nin uluslararası barış ve güvenlikten sorumlu organları olan Genel Kurul ve GK karar alamamışlardır³⁴.

GK’nin başarısız olduğu bir diğer konu olarak da Arap-İsrail çatışmaları ve yoğunlukla da İsrail’in Filistin’e yönelik günümüzde dahi devam eden işgal hareketleridir. GK’nin 1967 yılından itibaren almış olduğu bir dizi ateşkes, kınama kararlarına rağmen hali hazırda devam eden İsrail, Filistin çatışmasında barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik önemli bir girişimde bulunulmamıştır³⁵.

Bosna-Hersek, Kosova, Ruanda, Irak, Gürcistan, Kırım gibi konularda da yine GK barış ve güvenliğin sağlanmasında alması gereken önlemleri yeterince almamış, bu yüzden büyük eleştirilere maruz kalmıştır.

³¹ Fereydoun Hoveyda, “Not Without the United Nations”, *American Foreign Policy Interests: The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, Cilt 25, Sayı 3, 2003.

³² Berdal Aral, “Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Eşitsizlik”, *SETA*, Sayı 72, 2013.

³³ Resolution S/RES/203(1965), “The Situation In The Dominican Republic”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/203\(1965\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/203(1965)), 1 Eylül 2015.

³⁴ Aral, a.g.e., s. 11-12.

³⁵ Bkz. Güvenlik Konseyi Arap –İsrail Çatışması Kararları İçin, (Erişim) <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>, 2 Eylül 2015.

Son ve en güncel olarak ise; Arap Baharı sürecinde Libya'ya NATO ile işbirliği çerçevesinde bir askeri hareket düzenleyip bu ülkedeki savaşa müdahil olsa da, Suriye konusunda GK üyelerinin aralarındaki güç politikalarından dolayı bir müdahale yapılamamış ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında başarısız olmuştur.

Yukarı da bahsi geçen ve BM'nin bu konular üzerinde başarısız olmasının en önemli nedeni San Francisco Konferansı'nda alınan kararlarla GK üyelerine veto hakkı tanınmasıdır. Konferans sırasında da büyük tartışmalara sebep olan veto yetkisi, uluslararası barış ve güvenliği 5 devletin himayesine teslim etmesi dolayısıyla büyük eleştiri almıştır. Görece daha az güçlü devletlerin tepkisine rağmen "Büyük 5" devletin ısrarları ve uluslararası barışın temini için veto hakkının gerekliliği üzerine söylemleri ve baskıları sonucu veto hakkının tanınması kararlaştırılmıştır³⁶.

Kore Savaşında ilk kez veto sorununun sonuçları ile karşı karşıya kalınmış ancak o dönem Genel Kurul'un yetkisini kullanmasını sağlayan ABD, sorunu çoğunluk kararı ile çözmüş fakat ilerleyen dönemde Afrika ve Asya'daki sömürge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanıp BM'ye üye olmaları ABD'nin Genel Kurul'da elde tuttuğu çoğunluğu kaybetmesine sebep olmuştur. SSCB'nin dağılması ile üye sayısı 200'lere kadar ulaşan BM'de dönemin şartları üzerinden reform gerektiği söylemleri ortaya çıkmaya başlamıştır³⁷.

Bu dönem itibari ile uluslararası barış ve güvenliği etkileyecek askeri faktörlerin yanına birçok farklı etken eklenmiştir. Bunlara İkinci Dünya Savaşının yenik devletleri Almanya ve Japonya'nın uluslararası sisteme katkılarının büyük ölçüde artması ve statüleri konusunda değişiklik talepleri, Kuzey-Güney ayrımı, açlık-kıtlık ve refahı tehdit eden sorunlar, terör, etnik milliyetçilik hareketleri, çevre ve doğal afetlerin önlenmesi gerekliliği, koruma sorumluluğu ve insancıl müdahalenin gerekliliği konuları BM'deki reform ihtiyacına temel oluşturan konular olmuşlardır³⁸.

Yukarıda bahsi geçen konulara ek olarak, uluslararası sisteminde değişmesi ve uluslararası sistemin işlerliğine etki etmesi, BM'de yapısal reform ihtiyacının yoğun

³⁶ Bkz. San Francisco Conference: Debates and Vetos, (Erişim) http://www.un.org/en/aboutun/history/sanfrancisco_conference.shtml#content, 3 Eylül 2015.

³⁷ Hoveyda, a.g.m., s. 172.

³⁸ Melda Sur, "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği", *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, Cilt 3, Özel Sayı, 2003, s. 2540.

bir şekilde dile getirilmesine neden olmuştur. 1945 BM Şartı'nda nüfus, göç, açlık, yoksulluk ve çevre gibi konulardan bahsedilmemekte ve her ne kadar bir Ekonomik ve Sosyal Konsey oluşturulsa da, kalkınma sözcüğü yer almamaktaydı. Özellikle küreselleşmeyle birlikte artan ilişkiler ağı sayısız yeniliğin yanında çatışmalarında küreselleşmesine fırsat sağlamıştır. Bu durumun uluslararası sistemin güvenliğini tehdit eder hale gelmesi, yine 1945'te oluşturulan BM'nin tadili probleminin ortaya çıkmasındaki ana etkenlerden biri olmuştur. Örneğin BM Şartı md. 2/7'de kesin bir şekilde yasaklanan egemen devlete müdahale konusu günümüzde farklı yorumlamalar üzerinden esnetilmiştir³⁹. Koruma sorumluluğu, önleyici meşru müdafaa gibi yeni oluşan kavramlar ve yöntemler egemenlik tanımının yeniden yorumlanmasına ve şekillenmesine neden olmuştur.

Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde reform taleplerinin yoğun bir şekilde dile getirilmesine rağmen BM'nin kuruluşundan itibaren tüm Genel Sekreterlerin reform ajandaları olmuştur. 1946-1952 arasında dönemde ilk Genel Sekreter Trygve Lie'nin göçmen temalı ajandası reform ajandası ritüelinin ilkinin oluşturmuştur. Bu devamlılık 1953-1961 arası dönem sekreteri Dag Hammarskjöld, 1961-1971 arası U-Thant, 1972-1981 Kurt Waldheim, 1982-1991 Javier Perez de Cuellar, 1992-1996 Boutros Boutros-Ghali, 1997-2006 Kofi Annan ve 2007'den günümüze kadar da Ban Ki Moon dönemlerinde sürdürülmüştür⁴⁰.

Ancak önemli olarak görülebilecek ilk reform hareketi 1963 yılında Genel Kurul'un 1285⁴¹ numaralı görüşmesinde almış olduğu "A/RES/1991(XVIII) A" kodlu kararı ile GK geçici üye sayısının 11'den 15'e çıkarılması ve yine aynı zaman diliminde ECOSOC'un üye sayısı 18'den 27'ye çıkarılması ile olmuştur. Ancak ECOSOC'un üye sayısı üzerine yapılan tartışmalar üye sayısındaki bu değişimle bitmemiş 27 olan üye sayısı daha sonra 54'e çıkarılmıştır.

Bir diğer reform konusu ise Genel Kurul'un üye sayısına yönelik olmuştur. Afrika ve diğer bölgelerdeki bağımsız devletlerin sayısının artması ve bu devletlerin BM'ye

³⁹ Alexandra Novosseloff, "Birleşmiş Milletler'e Yeniden Canlılık Kazandırılması: Başlıca Amaçlar: Bir Durumun Önceden Kestirilip Ona Göre Davranılması ve Önleyici Rol Oynanması", *Avrasya Dosyası*, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt 8, Sayı 1, s. 25-26.

⁴⁰ UN Reform Initiatives, (Erişim)

<https://www.globalpolicy.org/un-reform/un-reform-initiatives.html>, 10 Mayıs 2016.

⁴¹ Bkz. Resolution A/RES/1991(XVIII)A (1963), "Question of equitable representation on the Security Council and the Economic and Social Council", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1991\(XVIII\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1991(XVIII)), 4 Eylül 2015.

şartsız kabulü, GK'nin 5 daimi üyesi arasında BM Şartının 4. Bölüm md. 18/2'de Genel Kurul'a verilen 3'te 2 çoğunlukla karar alabilme yetkisinin kullanılması konusunda bir rekabet oluşturmuştur.

Bu rekabetin temelinde ise; 1973 yılına gelindiğinde üye sayısı 135 olan Genel Kurul'un, GK'nin 5 daimi üyesinin GK gündemine taşıyamadıkları ve üzerinde tartışılmasını istedikleri konuyu Genel Kurul aracılığı ile gündeme getirme konusundaki mücadeleleri yatmaktadır⁴².

Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte BM'nin üzerinde durduğu konuların da kapsamı genişlemiş ve uluslararası sistemle bütünleşen yeni aktör ve faktörlerin etkisiyle de BM'de reform talepleri daha yüksek sesle dile getirilmeye başlamıştır. Bu döneme kadar ki reform girişimleri daha teknik konular üzerineyken, Soğuk Savaş sonrası reform talepleri ve konuları barış, güvenlik, eşitlik, özgürlük gibi konulara kaymıştır. 1997 yılında büyük ve kapsamlı bir reform hareketi başlatılmış, 2000 yılında yapılan Milenyum(Binyıl) Zirvesi bir takım reform girişimlerinin adı olmuştur. 149 Devlet ve Hükümet Başkanı ile 40 farklı ülkenin üst düzey temsilcisinin katıldığı Zirve, BM'nin geleceği ile ilgili önemli görüşmelerin böyle üst düzeyde yapıldığı bir kongre niteliğindedir. Kongre daha eşitlikçi, barışçıl amaç ve yöntemlerle işleyen, ekonomik gelişmişliğin artırılması, doğa ve insana karşı saygı gibi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, korunması ve devamlılığını sağlamak amaçlı hedeflerle toplanmıştır. Bu zirvede GK üye sayısının 15'ten 24'e çıkarılması da teklif edilmiş ancak kabul edilmemiştir⁴³.

Zirvede “Açlık ve Yoksulluğu Ortadan Kaldırma, Evrensel İlköğretim Eğitiminin Sağlanması, Cinsiyet Eşitliği ve Kadın İradesinin Kullanımını Arttırma, Çocuk Ölüm Oranını Düşürme, Anne Sağlığını Koruma, HIV/AIDS, Kolera ve Diğer Hastalıklarla Mücadele, Çevresel Devamlılığı Sürdürme, Gelişmişlik İçin Küresel İşbirliğini Geliştirme⁴⁴” şeklinde 8 farklı amaçla başlamış ve yine 8 farklı bölümden oluşan 32 maddelik bir deklarasyon yayınlanmıştır. Özgürlük, eşitlik, doğaya saygı, sorumlulukların paylaşımı, barış, güvenlik, silahsızlanma, refah ve fakirliğin azaltılması, insan hakları, demokrasi, barışın korunması, zayıfların korunması, Afrika

⁴² Edward C. Luck, “Reforming the United Nations: Lessons from a History in Progress. International Relations Studies and the United Nations”, *Occasional Papers*, Sayı 1, 2003, s. 11.

⁴³ Millennium Summit (6-8 September 2000),

(Erişim) http://www.un.org/en/events/pastevents/millennium_summit.shtml, 4 Eylül 2015.

⁴⁴ Millennium Summit (6-8 September 2000), a.g.e.

ve BM'nin güçlendirilmesi şeklinde birçok başlıkta görüşmeler yapıp, kararlar alınmıştır⁴⁵. Ancak Milenyum Zirvesi ideal bir dünya kurmak amacıyla toplanmasına rağmen alınan kararlar bir niyet beyanından öte geçmemiştir. Ancak böyle kapsamlı oluşturulmuş bir toplantı olması sebebiyle geleceğe yönelik olarak bir umut doğurmuştur. Bu noktada özellikle Afrika'ya yönelik olarak barışın sağlanması, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş ve Afrika'nın dünya ekonomisine katılımının sağlanması gibi başlıkların vurgulanması ve bu amaçlara yönelik atılması gereken adımların ifade edilmesi önemli görülebilir⁴⁶.

Yine BM'nin Güçlendirilmesi başlıklı 8. Bölümde; Genel Kurul, ECOSOC ve özellikle GK'ye yönelik olarak reform girişimlerinin arttırılacağı vurgulanmıştır⁴⁷. Uygulama noktasında Zirve'nin yapıldığı tarihten günümüze kadar olan süreçte GK'ye yönelik bir reform yapılmamış olsa da bu reform ihtiyacının vurgulanması, uluslararası manada kabul gördüğünün tescillendiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

15 Eylül 2005'de 170'den fazla ülke liderinin katılımı ile "Milenyum Zirvesine" benzer şekilde "Dünya Zirvesi" başlığıyla refah, güvenlik, insan hakları ve reform konularını ele almak amacıyla bir kongre düzenlenmiştir⁴⁸. Genel Kurul, Zirve sonrası "265⁴⁹" sayılı kararıyla bir sonuç bildirisini yayınlamış ve alınan kararlar ilan edilmiştir.

Bu büyüklükte reforma yönelik zirvelere ek olarak BM, Genel Kurulu daha teknik konular üzerinde sayısız reforma gitmiştir denilebilir. Özellikle bütçe, tarım, çevre, eğitim gibi konularda reformlar yapılmıştır⁵⁰. Ancak özellikle en çok reform talep edilen GK'ye yönelik olarak köklü bir değişiklik, uluslararası güç dengeleri ve GK üyelerinin politik tercihleri dolayısıyla yapılamamıştır.

⁴⁵ United Nations Millennium Declaration, a.g.e.

⁴⁶ Bkz. Millennium Declaration, a.g.e., Article VII/27-28.

⁴⁷ Bkz. Millennium Declaration, a.g.e., Article VIII/ 30.

⁴⁸ "The 2005 World Summit High-Level Plenary Meeting of the 60th session of the UN General Assembly" (14-16 September 2005, UN Headquarters, New York), (Erişim) http://www.un.org/en/events/pastevents/worldsummit_2005.shtml, 5 Eylül 2015.

⁴⁹ Bkz. Follow-up to the development outcome of the 2005 World Summit, including the Millennium Development Goals and the other internationally agreed development goals, (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/60/265, 5 Eylül 2015.

⁵⁰ Bkz. Genel Kurum Reformları İçin, (Erişim)

<http://research.un.org/en/docs/ga/quick> 5 Mart 2016.

1.4. Reform Gerektiren Ana Konu Başlıkları

Devletlerin kuvvet kullanımı sorunu, egemenlik ve egemen eşitlik, meşru ve önleyici meşru müdafaa, barış gücü operasyonları, çatışma önleme kapasitesinin Yükseltilmesi, Koruma Sorumluluğu konuları uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ile egemenlik kavramı arasındaki ilişkileri nedeniyle üzerinde en çok tartışılan konular olmuştur.

1.4.1. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında BM'nin Yetki Kapasitesinin Kullanımı ve Reform İhtiyacı Olan Ana Konu Başlıkları

BM teşkilatı, 14.07.2011'de Güney Sudan'ın üye olması ile birlikte, 193 ülkenin üye olduğu, ekonomi, çevre, kültür, eğitim, güvenlik, gibi hemen her başlıktaki konular üzerinde faaliyetler yürüten ve uluslararası barış ve güvenliğin temini noktasında büyük öneme sahip bir örgüt olmuştur. Tüm üye ülkelerin egemen eşitliği ilkesine göre kurulan örgüt, kendisine de küresel manada kabul gören bir yetki çerçevesi belirlemiş bunu da BM Şartının md. 1'de amaçlar, md. 2'de ilkeleri şeklinde ilan etmiştir⁵¹.

Uluslararası hukukta devletlerin egemenlik hakları sebebiyle kimi istisnai durumlar dışında hiçbir uluslararası örgüt bir devletin egemenlik alanına müdahale edememektedir. Bu nedenle BM'nin yetki sınırları devletlerin tabiiyeti ile belirlenir. Örneğin BM'ye üye olan tüm ülkeler Uluslararası Adalet Divanına da taraf olmuştur⁵². Bu tabiiyet ve yetki devri BM'nin devletler üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koyar. Buna ek olarak; GK'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için almış olduğu kararlara da yine tüm devletler GK'nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederek yine egemenliklerinin bir kısmını devretmişlerdir⁵³.

Ancak burada üzerinde durulması gereken önemli konu BM'nin yetki kapasitesi ve sınırlarının nasıl yorumlandığı üzerinedir. Örneğin BM Şartında geçen devletlerin egemen eşitliği prensibine rağmen, GK üyelerinin herhangi bir devlete karşı

⁵¹ Mesut Şöhret, "BM Güvenlik Konseyinin Uluslararası Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Rolü ve BM Teşkilatının Geleceği", (Erişim)

<http://www.bilgesam.org/incele/1792/-bm-guvenlik-konseyinin-uluslararasi-guvenlik-sorunlarinin-cozumunde-rolu-ve-bm-teskilatinin-gelecegi/>, 6 Eylül 2015.

⁵² BM Şartı, md. 14/93.

⁵³ BM Şartı, md. 5/24-1.

yaptırım, müdahale, ambargo vs. kararları alabilmesi ile devletlerin egemenlik alanına doğrudan müdahale etmesi yetki kapasitesi sorunlarının başında gelmektedir. GK'nin yapısı BM'nin yetki kapasitesi sorununun bugüne taşınmasındaki en önemli etkidir. Burada karşımıza çıkan önemli sorunlardan biri de GK üyelerinin yetki sınırlarını uluslararası güç ve çıkar dengesi üzerine daraltıp veya genişletebilmeleridir. Örneğin Libya'ya NATO ile işbirliği ile askeri müdahale de bulunma kararı alan GK, benzer durumdaki Suriye'de barış ve güvenliği sağlayıcı bir adım atamaması GK'ye yönelik yetki kullanmama eleştirilerinin ve reform taleplerinin başlıca nedenlerindedir. Bu noktada BM'nin yetki kapasitesi sorunsalı üzerinden en çok eleştiri ve reform talep edilen belli başlı konular vardır.

1.4.1.1. Kuvvet Kullanımı Sorunu

Uluslararası hukukta kuvvet kullanımı sorunu egemenlik kavramı ile doğru orantılıdır. BM Şartı md. 2/4'de devletlerin diğer egemen devletlere yönelik olarak kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinden kaçınmaları ifade edilmiştir. BM Şartının bu maddesinden anlaşılacağı üzere kuvvet kullanma tehdidi dahi devletlerin egemenliğine müdahale olarak kabul edilmiş ve yasaklanmıştır. Ancak Şartın bu maddesi 7. Bölümdeki hükümleri kapsamamakta ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konularında kuvvet kullanmaya kadar uzanan yolları meşru kılmıştır⁵⁴. Buradaki sorunu iki aşamalı düşünmek gereklidir. Bunlardan ilki ülkesel bağlamda bir devletin başka bir devlete yönelik olarak kuvvet kullanımı sorunu, ikincisi ise; BM veya işbirliği yaptığı uluslararası örgütler aracılığı ile barış gücü adı altında yapılan egemenliğin ihlali sorunudur. Buradaki temel dayanak noktası olarak da barışın bozulması, barışın tehdit edilmesi ve saldırı gibi fiillerin GK nezdinde belirlenmesidir⁵⁵.

Bu konuda ortaya çıkan çeşitli tartışma konuları bulunmaktadır. Bu tartışmalardan ilki; BM Şartında geçen md. 2/4'de yasaklanan ancak 7. Bölümde barış ve güvenliğin sağlanması koşuluyla meşru sayılabilecek kuvvet kullanımı kavramı ve kuvvet kullanmanın sınırları ile ilgilidir. Kuvvet kullanımının sınırlarının ne olacağı, asimetrik bir yaklaşımının sonuçları ve bu konuya bakış ile ilgili tartışmadır. Bu tartışmanın bir diğer sorunsalı olarak ise; hangi durumların kuvvet kullanma tehdidi

⁵⁴ Bkz. BM Şartı, md. 7/51-53.

⁵⁵ Enver Bozkurt, M. Akif Kütükçü, Yasin Poyraz, Devletler Hukuku, *Yetkin Yayınları*, Ankara, 2010. s. 315.

veya kuvvet kullanma olacaktır. Bu aşamada bu soruların cevabını GK'nin görev ve yetkilerinde aramak doğru olacaktır. BM kuvvet kullanmanın sınırlarını; 1974 yılı "Definition of Aggression" başlıklı 3314 sayılı A/RES/3314(XXIX) kodlu kararı⁵⁶ ile çizmiş ve bu kararda saldırı fiili;

"Genel Kurul, saldırının (tecavüzün) aşağıdaki tanımını kabul eder:

Madde 1- Saldırı, bir Devletin diğer bir Devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya işbu Tanımda belirtildiği üzere, Birleşmiş Milletler Andlaşması ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarzda silahlı kuvvet kullanılmasıdır. Açıklayıcı not: Bu Tanımda, "Devlet" terimi,

a- Tanıma veya bir Devletin Birleşmiş Milletlerin üyesi olup olmamasına halel getirmeyecek bir şekilde kullanılmıştır.

b- Yerine göre, "Devletler grubu" kavramını da kapsar.

Madde 2- Bir Devletin Birleşmiş Milletler Antlaşmasına aykırı şekilde ilk defa silahlı kuvvet kullanması, bir saldırı fiilinin prima facie kanıtını teşkil eder; ancak Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Andlaşmasına uygun şekilde, bir saldırı fiilinin işlenmiş olduğu konusundaki bir tespitin, söz konusu fiillerin veya sonuçlarının yeterli ağırlıkta olmaması da dahil olmak üzere; diğer ilgili şartların ışığında haklı olamayacağı sonucuna varabilir.

Madde 3- Savaş ilan edilmiş olsun olmasın, aşağıdaki fiillerin herhangi birisi 2'nci madde hükümlerine tabi ve ona uygun şekilde bir saldırı fiili niteliği taşır:

a- Bir Devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devleti istila etmesi veya ona hücum etmesi veya ne kadar geçici olursa olsun, böyle bir istiladan veya hücumdan ileri gelen herhangi bir askeri işgal veya kuvvet yoluyla başka bir Devletin ilkesinin veya bir bölümünün ilhaki;

b- Bir Devletin silahlı kuvvetlerinin, başka bir Devletin ülkesini bombardıman etmesi veya bir Devletin diğer bir Devletin ülkesine karşı herhangi bir şekilde silah kullanması;

c- Bir Devletin liman veya kıyıların diğer bir Devletin silahlı kuvvetleri tarafından abluka altına alınması;

d- Bir Devletin silahlı kuvvetleriyle başka bir Devletin kara, deniz veya hava kuvvetlerine veya deniz veya hava filolarına saldırması;

⁵⁶ Resolution A/RES/3314(XXIX) (1974), "Definition of Aggression", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314\(XXIX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314(XXIX)), 7 Eylül 2015.

e- Bir Devletin başka bir Devlette sonuncusuyla yapılan bir anlaşmaya göre bulunan silahlı kuvvetlerinin o anlaşmada öngörülen hükümlere aykırı şekilde kullanılması veya bu silahlı kuvvetlerinin varlığının bu ülkede anlaşmanın sona ermesinden sonra da sürdürülmesi;

f- Ülkesini başka bir Devletin emrine veren bir Devletin, ülkesinin o Devlet tarafından, ancak bir Devlete karşı saldırı amacıyla kullanılmasına izin vermesi;

g- Bir Devlet tarafından veya bir Devlet adına diğer bir Devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması.

Madde 4- Yukarıda sayılan fiiller, tüketici değildir ve Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Andlaşması hükümlerine göre başka fiillerin (de) saldırı teşkil ettiği tespitini yapabilir.

Madde 5-

1. Siyasi, ekonomik, askeri veya başka türlü hiçbir mülahaza (sebep), saldırıya haklılık gerekçesi sağlamaz.

2. Bir saldırı savaşı, milletlerarası barışa karşı bir suçtur. Saldırı, milletlerarası sorumluluğa yol açar.

3. Saldırıdan kaynaklanan (ileri gelen) hiçbir ilkesel kazanım ve özel avantaj, hukuki olarak tanınmaz veya tanınmayacaktır.

Madde 6- Bu tanımda yer alan hiçbir hüküm, kuvvet kullanmanın hukuki olduğu durumlarla ilgili hükümler de dahil olmak üzere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının kapsamını herhangi bir şekilde genişletecek veya daraltacak şekilde yorumlanmayacaktır.

Madde 7- İşbu Tanımda ve özellikle 3 c, maddede yer alan hiçbir hüküm, Birleşmiş Milletler Andlaşmasından kaynaklanan ve Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliği ile ilgili Milletlerarası Hukuk Prensipleri Hakkında Bildiri'de zikredilen self-determinasyon, özgürlük ve bağımsızlık hakkından zorla mahrum edilen halkların, özellikle sömürge idaresi ve ırkçı rejimler veya yabancı tahakkümünün diğer biçimleri altında yaşayan halkların bu hakkına herhangi bir şekilde nakise getirmediği gibi bu halkların o amaçla yaptıkları mücadeleye ve Birleşmiş Milletler

Andlaşmasının prensiplerine uygun şekilde ve yukarıda anılan Bildiriye göre yardım arama ve alma hakkına da bir nakise getirmez”⁵⁷, şeklinde izah edilmiştir.

Ancak bu fiillerin BM şartlarına aykırı olmayan bir amaçla uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik bir amaçla yapılması durumunda yapılan bu fiil hukuka aykırı bir kuvvet kullanımını kapsamamaktadır. Burada karşımıza çıkan temel sorunlar bir devletin kuvvet kullanımı hangi meşru zemine dayandırarak yaptığıdır⁵⁸.

Ancak BM Şartına göre yalnızca askeri güç kullanımı yasaklanmış diğer faktörler güç kullanımı kapsamına alınmamıştır. Bunun yanında kuvvet kullanma fiilinde bulunan devletler her durumda yaptıkları güç kullanımının insancıl ve barışçıl amaçlarla yaptığını öne sürebilirler⁵⁹. Bu noktada güç-çıkara ya da barış ve güvenlik saikli müdahalelerin ayırımının yapılması muğlak kalmıştır.

Genel olarak ise;

“Jus ad bellum(Haklı Savaş) konusunda, San Francisco Konferansı’nda formüle edilen BM Antlaşması paradigmasının parametrelerini üç unsur oluşturmuştur. Bu unsurlardan ilki, BM Adlaşması md. 2/4’de somut ifadesini bulan hukuksal bir yükümlülüktür. Bu çerçevede md. 2/4’te yer alan kuvvet kullanma yasağı, çok geniş kapsamlı ve kesin bir yasak olarak tasarlanmıştır. Bu sonuç BM Antlaşması’nın hazırlık çalışmaları tarafından da teyit edilmektedir. İkinci unsur, bu hukuksal yükümlülüğü uygulamak için oluşturulan uluslararası kurumlardır. Üçüncü unsur ise, bu yükümlülüğün felsefi temelini oluşturan bir değerler hiyerarşisidir. Bu değerler hiyerarşinin en üstünde uluslararası barış ve güvenliğin korunması yer almaktadır”⁶⁰

Ancak bu noktada md. 2/4’te geçen siyasi bağımsızlık, ülkesel bütünlük gibi ifadelerin kapsamıyla ilgili de bir tartışma konusu bulunmaktadır. Doğrudan egemenlik ile ilgili olan bu kavramlar üzerinden bir tartışma yürütülmektedir. Örneğin İngiltere ile Arnavutluk arasındaki Korfu Boğazı meselesinde İngiltere’nin

⁵⁷ BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, “Saldırı'nın (Tecavüzün) Tanımı: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 3814 (XXIX) sayılı ve 1974 Tarihli Kararı”, (Erişim) http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_31.pdf, 5 Mart 2016.

⁵⁸ Müge Kınacıoğlu, “The Principle of Non-Intervention at the United Nations: The Charter Framework and Legal Debate”, (Erişim) <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Muge-Kinacioglu.pdf>, 7 Eylül 2015, s.17.

⁵⁹ Funda Keskin, “BM ve Kuvvet Kullanma”, *Avrasya Dosyası*, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt 8, Sayı 1, s. 156.

⁶⁰ Fatma Taşdemir, “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 5, 2006, s. 78.

Arnavutluk'a karşı herhangi bir askeri müdahalede bulunamamasına karşın savaş gemileri ile bölgede güvenlik sağlanması doğrudan bir askeri müdahale olmadan bir devletin diğer bir devletin egemenliğinin sınırlayabildiği durumlara örnek gösterilebilir. İngiltere'nin bu davranışı UAD tarafından kuvvet kullanımı olarak nitelendirilmemiştir⁶¹.

Benzer şekilde; GK'nin 3 Aralık 1992'de Somali'deki mevcut durumu göz önünde bulundurularak, bu ülkedeki yaşayan bireylerin can ve mal güvenliğinin sağlanması, insani ihtiyaçlarının karşılanması, çatışmanın uluslararası barış ve güvenliğe zarar vereceği gibi gerekçelerle, üye ülkelerden temin edilen 3500 askerden oluşan bir ordu ile ülkeye kuvvet kullanmıştır⁶². Ancak BM'nin bu hareketi Somali devletinin egemenliğine müdahale olarak görülmemiştir ve güç kullanımının istisnalarından barışı koruma kapsamına alınmıştır. Yine bu yukarıdaki örneklere ek olarak, 1956'da İngiltere ve Fransa'nın Süveyş Kanalı sebebiyle Mısır'a, 1979'da SSCB'nin Afganistan'a, ABD'nin 1983 Grenada ve 2003 Irak müdahaleleri de gösterilebilir. Ancak Irak'ın Kuveyt'e müdahalesi akabinde Irak'a yönelik olarak GK birçok karar almış ve Irak'a yönelik müdahalede de dahil olan çeşitli yaptırım kararları almaktan kaçınmamıştır⁶³.

Yukarıdaki örneklere bakılarak güç kullanımının sınırları ve orantılılığı ya da kolektif veya bireysel güç kullanımı konuları uluslararası güç faktörleri ekseninde değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle kuvvet kullanımı konusu ile ilgili reform talepleri yoğun bir şekilde dile getirilmektedir. Burada ki en büyük eleştiri konuları; kuvvet kullanımı veya kullanılmaması kararını yalnızca GK'nin alması, kuvvet kullanımı sırasında oluşturulacak ordunun durumu ve bu ordunun lojistik ihtiyaçların nasıl karşılanacağı üzerinedir. 1990 Körfez ve 1992 Somali müdahalelerinde BM'ye olan ihtiyaç gözler önüne serilmiştir. 1960'lardaki Kongo, 1994 Ruanda'da, Bosna-Hersek ve Kosova krizlerinde GK'nin barış ve güvenliği sağlama konusundaki

⁶¹ Taşdemir, a.g.e., s. 83.

⁶² Bkz. Resolution S/RES/794(1992, "Somali", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794(1992)), 8 Eylül 2015.

⁶³ Kararlardan Bazıları İçin Bkz. Resolution S/RES/686(1991), "Iraq-Kuwait", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/686\(1991\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/686(1991)), 8 Eylül 2015.

Resolution S/RES/687(1991), "Iraq-Kuwait", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/687\(1991\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/687(1991)), 8 Eylül 2015.

Resolution S/RES/670 (1990) "Iraq-Kuwait", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/670\(1990\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/670(1990)), 8 Eylül 2015.

Resolution S/RES/678 (1990) "Iraq-Kuwait", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678\(1990\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678(1990)), 8 Eylül 2015.

başarısızlıkları da yine kuvvet kullanımı konusunda bir reform ihtiyacı olduğunu açıkça ortaya koymuştur⁶⁴. Burada temel sorun, BM ya da devletlerin bireysel bazda yaptıkları kuvvet kullanımı fiillerinin mahiyeti olarak kabul edilebilir. Bu noktada uluslararası güç ve çıkar dengesini, hukuki girişimlerle sınırlamak veya daha optimal bir duruma getirmek gereklidir. Bu amaçla; 1997’de başlayan 2000 Milenyum Deklarasyonu ile reform konusunda BM Şartı 7. Bölümde veto hakkını daraltılmasını ve GK üye sayısının 15’ten 24’e çıkarılmasını da içeren yeni teklifler getirilse de kabul görmemiştir⁶⁵. GK üye sayısının 15’ten 24’e çıkarılması egemen eşitlik prensibine aykırılığı devam ettirse bile temsil edilen devlet sayısının artması eleştirilerin şiddetinin azalmasını sağlayabilirdi. Ancak önerinin reddedilmesiyle kuvvet kullanımı konusundaki reform girişimi sonuçsuz kalmıştır. Hali hazırda kuvvet kullanımı konusu ile ilgili tartışmalar devam etse de GK tek sorumlu olmaya devam etmektedir. Bu durum hem uluslararası hukukta egemen eşitlik ilkesini yok saymakta hem de uluslararası barış ve güvenliğin uluslararası güç ve çıkar dengesine feda edildiğini açıkça göstermektedir.

1.4.1.2. Egemenlik ve Egemen Eşitlik

Uluslararası hukukta egemenlik kavramı basit bir tanımla devletin bulunduğu coğrafya üzerinde siyasi, ekonomik, askeri vb. tasarrufta bulunabilme yetkisi şeklinde ifade edilebilir. Tarihten günümüze bir evrim geçiren kavram özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında daha farklı bir anlam kazanmıştır. Devletlerin egemenlik alanları uluslararası sisteminde etkisiyle daha da daralmıştır. Ancak yine de uluslararası sözleşmelerde yer alan kavram ilk ortaya çıktığı dönem olan 1648 Westphalia modelinden çok farklıdır. Uluslararası sistemin en kapsayıcı düzenlemesi olarak kabul edilen; BM Şartı md. 2’de de geçen egemen eşitlik kavramı; tüm devletlerin egemen ve eşit olduğu, md. 78’de egemen bir devletin başka egemen bir devlet üzerinde vesayet oluşturma hükmü olmayacağını ifade edilmektedir⁶⁶. Ancak BM Şartında da var olan bu kavram 1945’ten günümüze kadar da büyük bir değişim göstermiş ve uluslararası sistemin aktör, karşılıklı bağımlılık ve ilişkilerin çeşitlenmesi bakımından genişleyen yapısı ile orantılı bir şekilde daha esnek bir hal almıştır. Bu süreçte devletler sahip oldukları egemenliklerini çeşitli

⁶⁴ Vladimir Shustov, “Birleşmiş Milletler Savaşabilir Mi?”, *Avrasya Dosyası*, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt 8, Sayı 1, s. 177.

⁶⁵ Keskin, a.g.e., s. 166-167.

⁶⁶ Bkz. BM Şartı, md. 1/2, md. 12/78.

şekillerde esnetmişlerdir. Devletleri bu değişime iten etkenler devletlerin aralarında ikili veya çok taraflı anlaşmalar yapmaları, bir uluslararası örgüte üye olarak yetkilerinin bir kısmını üst bir otoriteye devretmesi, insan hakları, demokrasi gibi kavramların yaygınlaşması ile devletlerin egemenliklerini yeniden yorumlama zorunluluğu hissetmeleri şeklinde sıralanabilir⁶⁷. Bu türde bir egemenlik devri devletlerin inisiyatif kullanarak yaptıkları türden durumlar olarak ifade edilebilir.

Westphalia ile egemenlik kavramı ulus devletin işlerinde tamamen serbest hareket edebilmesini sağlarken 1945 BM Şartı ile uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumlarda devletlerin askeri yöntemleri de içeren müdahaleler yapılması meşrulaştırılmıştır. Ancak uluslararası hukukta jus cogens kurallar olarak kabul edilen birkaç belli başlı kavramlardan bir tanesi de devlet egemenliğine müdahalenin yasak olmasıdır. Bu noktada devletlerin egemenlik haklarının uluslararası hukuk tarafından garanti edildiği sonucu çıkarılabilir⁶⁸. Çünkü jus cogens kuralları BM Şartının uluslararası hukukun anayasası olarak kabul eden yaklaşımların dayanağı olarak göstermenin mümkün olduğu ifade edilmiştir. Ancak buradaki temel tartışma, devlet egemenliğine müdahale uluslararası hukuk tarafından da yasaklanmış olmasına rağmen devletlere yönelik olarak yapılan bireysel ve kolektif ekonomik, siyasi, psikolojik müdahalelerin BM nezdinde karşılığının ne olduğudur. Bu soruyu cevaplarken uluslararası ilişkilerin Soğuk Savaş sonrası en popüler kavramlarından olan karşılıklı bağımlılık ilkesine değinmek gerekmektedir. Bu noktada devletlerin birbirlerine bağımlılıkları tehdit unsuru olarak kullanılabilir. Ancak çoğunlukla ekonomik sonuçlar doğuran bu ilişki biçimi devlet egemenliğine karşı dolaylı bir müdahale iken uluslararası hukuk nezdinde bir karşılığı bulunduğu söylenemez. Temel sorun BM'nin saldırı tanımlamasında geçen “askeri⁶⁹” ifadesidir. Ancak yukarıda geçen askeri olmayan faktörlerin bir devlet tarafında diğerine karşı yaptırım aracı olarak kullanılması durumunda işleyecek hukuki prosedürün eksikliği aşıkardır. Bunun yanında San Francisco Konferansında da büyük tartışmalara sebep olan BM'de 5 Daimi üyenin veto yetkisi de egemen eşit devlet ilkesini tümünden yok saymaktadır. Bu konudaki reform girişimleri de günümüze kadar sonuçsuz kalmıştır.

⁶⁷ David Held, “The Changing Structure of International Law: Sovereignty Transformed?”, <https://www.polity.co.uk/global/pdf/GTReader2eHeld.pdf>, 9 Eylül 2015, s.163.

⁶⁸ Hans Kelsen, “The Principle of Sovereign Equality of States as a Basis for International Organization”, *The Yale Law Journal*, Cilt 53, Sayı 2, 1944, s. 208.

⁶⁹ Resolution A/RES/3314(XXIX) (1974), “Definition of Aggression”, a.g.e.

1.5.1.3. Meşru ve Önleyici Meşru Müdafaa

Uluslararası hukukta aslında bir yapılageliş olarak da kabul edilecek olan meşru müdafaa hakkı, 1945 BM Şartı ile kodifiye edilmiş olup, uluslararası hukukun yazılı bir kanunu haline gelmiştir. BM Şartı md. 51’de de meşru müdafaa hakkı;

“Bu antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, bu üyenin doğal olan bireysel ya da müşterek meşru müdafaa hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konsey’in iş bu antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez⁷⁰” şeklinde düzenlenmiştir.

Ancak BM üyesi olan herhangi bir devletin askeri bir saldırıya maruz kalma durumunda meşru müdafaa hakkını düzenleyen bu madde, meşru müdafaaanın hangi koşullar ve şartlar altında, sınırları ve orantılılığı konusunda tartışmaları da beraberinde getirmiştir⁷¹. Örneğin Nikaragua Davasında, ABD’nin yaptığı müdahalenin orantılılık prensibine uygun olduğu büyük tartışma konusu olmaktadır. Saldırı fiilinin sınırları Genel Kurul’un yukarıda belirtilen 3314 sayılı kararında açıklığa kavuşturulsa da silahlı olmayan saldırılara karşı meşru müdafaa hakkına yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır. Bunun yanında BM üyesi devletin askeri bir saldırıya uğradığı durumlarda BM’nin harekete geçirilmesi başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Bu noktada daha yavaş hareket eden BM yerine NATO’nun BM Şartı md. 53/1’e dayanılarak aktif rol üstlenmesi⁷² ve özellikle Libya, Afganistan müdahaleleri ile barış ve güvenliğin sağlanması noktasında BM adına hareket etmesi de bir diğer tartışma konusu olmaktadır⁷³.

BM’nin harekete geçmesi ile saldırıya uğramış devletlerin zararlarının telafisi veya 2 Nisan 1982’de Arjantin’in Falkland Adaları(İslas Malvinas)’na yönelik yaptığı asker çıkarma harekâtı sonucu GK, adalarda ateşkes ve Arjantin’e yönelik askerlerini geri

⁷⁰ Bkz. BM Şartı, md. 7/51.

⁷¹ Leo Van Den Hole, “Anticipatory Self-Defence Under International Law”, American University International Law Review, Cilt 19, Sayı 1, 2003, s. 103.

⁷² Bkz. BM Şartı, Bölüm 8/53-1.

⁷³ Deniz Ülkü Arıboğan, “Uluslararası Barış Ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler Ve Temel Sorunları”, *Avrasya Dosyası*, BM Özel, Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002.

çekme kararı almış⁷⁴ ancak İngiltere, GK kararı ile adalar üzerindeki hakimiyetini tekrar sağlayamayınca kendisi meşru müdafaa hakkını kullanarak bölgeye bir askeri müdahalede bulunmuştur⁷⁵. Falkland Adaları sorununa bakılarak, BM'nin meşru müdafaa konusunda almış olduğu karar veya kararlar devletlerin mağduriyetlerinin giderilmesi noktasında yetersiz kalabilmektedir. Bu durumda da BM Şartı md. 51'in kapsamı üzerinde tartışmalar gelişmektedir.

Üzerinde tartışma yapılan bir diğer konu da; Önleyici Meşru Müdafaa hakkıdır. ABD'nin öncülüğünde ortaya çıkan ve Bush Doktrini olarak da bilinen ve ABD'nin yeni ulusal güvenlik stratejilerinden bir tanesi olan önleyici meşru müdafaa kavramı, uluslararası hukuka yeni bir tartışma zemini oluşturmuştur. J.W. Bush'un 11 Eylül sonrası yaptığı konuşmasında hem ABD'ye hem de müttefiklerine yönelik tehditlere karşı önlem alınacağını ifade etmiş ve bu söylemin getirisi olarak, uluslararası hukukun yeni tartışma konusu olan önleyici meşru müdafaa kavramı ortaya çıkmıştır⁷⁶. 11 Eylül saldırıları akabinde GK, 1368 no'lu kararı ile BM üyesi ülkelere terör saldırılarına karşı ortak tutum sergileme ve terör faaliyetlerini önlemeye yönelik çaba gösterilmesini deklare etmiştir. Bu karar ile GK üyeleri ekonomik, siyasi yaptırım araçlarını kullanmadan doğrudan askeri mücadeleye girişme meşruiyetini kendilerinde bulmuşlardır. Örneğin ABD'nin, El Kaide'nin varlığını öne sürerek Afganistan'a kitle imha silahları bulundurduğu ve bunun bir tehdit unsuru olduğunu öne sürerek Irak'a yönelik müdahalelerde bulunması önleyici meşru müdafaa kavramının örneklerinde birisi olarak kabul edilmiştir⁷⁷. Ancak Bozkurt'a göre; ABD'nin Afganistan işgali kendisine bir devlet eliyle saldırı yapılmaması, meşru müdafaa'nın saldırılar devam ederken gerçekleşmesi, ABD'nin kuvvet kullanma fiilini GK' ye bildirmemesi, Afganistan'ın saldırının doğrudan faili olduğunun kesinleşmemesi gibi meşru müdafaa şartlarına riayet edilmediği ve sürekli olmayan

⁷⁴ Bkz. Resolution S/RES/502 (1982), "Falkland Islands (Malvinas)" (Erişim)

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/502\(1982\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/502(1982)), 10 Eylül 2015.

⁷⁵ W. Michael Reisman, "The Struggle for the Falklands", *Faculty Scholarship Series*, Paper 726. 1983, (Erişim) http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/726, 10 Eylül 2015, s. 287.

⁷⁶ "The National Security Strategy of the United States of America", (Erişim)

<http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>, 11 Eylül 2015.

⁷⁷ Eren Alper Yılmaz-Orhan İrk, "Nikaragua Divan Kararları Işığında Kuvvet Kullanma Ve Meşru Müdafaa Sorunu", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Haziran 2015, s. 160-161.

bir durum olduğu gerekçelerinden dolayı, bu önleyici meşru müdafaa tartışmalı bir hale getirmiştir⁷⁸.

Ancak ABD'nin Irak ve Afganistan müdahaleleri öncesi, 1963 Küba Krizinde SSCB füzelerinin Küba'ya girişini engellemek için Küba'yı ablukaya alması, 1967 Arap-İsrail 6 Gün Savaşları öncesi Mısır'ın Akabe Körfezi ve Tiran Boğazını İsrail'e kapatması gibi faktörleri savaşa hazırlık olarak kabul edip 6 Gün Savaşlarını başlatması, yine İsrail'in 1981 yılında Irak'ta bulunan Osirak Nükleer reaktörünün kendisine saldırı amaçlı üretim yapmasını öne sürerek bombalaması örnekleri önleyici meşru müdafaa'nın örnekleri arasındadır⁷⁹. ABD'nin Irak ve Afganistan'a müdahalesinin diğer örneklerden farklı olan tarafı meşruiyetini GK'nin 1368 no'lu kararına dayandırmasıdır. Bu karar ile önleyici meşru müdafaa kavramı uluslararası hukukun konuları arasına girmiştir denilebilir. Bush Doktrinine getirilen eleştiriler ise daha barizdir ve haklılık taşımaktadır. Geçmişteki örnekleri de düşünülecek olursa, göreceli olarak sonraları bir yapılageliş haline geldiğini söyleyebileceğimiz önleyici meşru müdafaa kavramı Bush Doktrini ile çok geniş bir esneklik kazanmış, barış ve güvenliği sağlama amaçlı değil göstermelik bir savaş sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma en net örnek ABD'nin etkisiyle 2002'de GK 1441 sayılı kararı alarak, Irak'a yönelik bir takım yaptırımlara başlamıştır. 1441 sayılı kararda Irak'a yönelik kitle imha silahları konusunda BM'ye bilgi vermesi için 1 ay süre tanınmış fakat bu süre zarfında ABD ve İngiltere'nin Irak'a hava bombardımanı yapması⁸⁰, ABD'nin Irak'a yönelik politikalarında uluslararası hukuku kötüye kullanarak saldırılarını nasıl meşrulaştırdığının örneği olmuştur. Ancak ne BM Şartı md. 51'de geçen saldırıya uğrayan devletin savunma hakkı ne de diğer uluslararası sözleşmeler önleyici meşru müdafaa kavramını meşrulaştırmamaktadır. BM Şartının kimyasal, biyolojik, nükleer silahlara yönelik bir ibare taşımaması ise o tarihe kadar bu silahlar ile herhangi bir saldırının veya tehdidin olmamasıdır⁸¹. Bunun yanında, Hobbes'in Sosyal Sözleşme Teorisindeki ulusal güvenlik için meşruiyet aramama felsefesi bağlamında savaşın devletler arasında olduğu ve devletlerin vatandaşlarını muhtemel bir saldırıdan korumak ve savaş dışında tutmak zorunda olduğu

⁷⁸ Bkz. Enver Bozkurt, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, Asil Yayın Dağıtım, İstanbul, 2007, s. 223.

⁷⁹ Fatma Taşdemir, "Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı". *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 5, 2006, s. 84-85.

⁸⁰ Bozkurt, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*, a.g.e., s. 179-180.

⁸¹ Antony Clark Arend, "International Law and the Preemptive Use of Military Force", *The Washington Quarterly*, Cilt 26, Sayı 2, 2003. s.97.

gerekçesiyle, ABD'nin Afganistan ve Irak işgallerinin önleyici meşru müdafaa kapsamında değerlendirilebileceği de ifade edilmektedir⁸². Bu yaklaşıma ek olarak Himmes, örneğin El Kaide'nin ABD'ye saldırısının kesin olduğu ve bu örgütün saldırı gerçekleştirme ihtimalinin ilerde de devam edeceği bunun yanında bu örgütün Afganistan toprakları içerisinde barınıyor olması ABD'nin bu terör örgütüne müdahalesine engel teşkil etmeyeceğini belirtmektedir. Genel olarak bir devletin uluslararası terörizme destek vermesi o devlet topraklarına yapılacak müdahalenin haklı savaş geleneğince meşru sayılabileceğini ifade etmiştir⁸³.

Özellikle güç ve çıkar temelli işleyen devletler sisteminde Önleyici Meşru Müdafaa ile devletlerin kendi güvenlikleri için kolaylıkla kuvvet kullanabilme yoluna gitmeleri kaçınılmaz olacaktır. Kavramın Bush Doktrini ile bu kadar esnek bir hal alması barış ve güvenliğe hizmet edeceğini garanti etmemektedir⁸⁴.

1.5.1.4. Barış Gücü Operasyonları

Barış Gücü, Barışı Koruma, Barışı Temin gibi isimlerde de oluşturulan bu uygulamalar BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin temini için başvurduğu askeri yöntem olarak ifade edilebilir. Barış Gücünün kuvvet kullanma yetkisi olmaması rağmen üzerinde reform tartışması yapılan konular arasında olması, devletlerin egemenlik alanına müdahil olmasıyla ilgilidir. BM Barış Gücü tanımını iki sınıfa ayırmak mümkün olabilir. Bunlar Gözlemci ya da Müdahil Olmayan; çatışmanın bulunduğu ortama giderek bölgede gözlem yapan gruptur. İkinci grup ise; çatışma bittikten sonra bölgeye giderek barışı sağlama, dış müdahaleyi önleme, insani yardımda bulunma gibi faaliyetlerde bulunan tarafa denilebilir. BM barış güçleri 3 prensip ekseninde hareket ettiği ifade edilmektedir. Bunlar; tüm tarafların onayı, tarafsızlık ve meşru müdafaa dışında güç kullanmamadır. BM'nin kuruluşundan günümüze 4 kıtada 16 farklı barış gücü operasyonu yapmıştır⁸⁵. BM ilk barış gücünü UNEF I adıyla Kasım 1956-1967 arası dönem Mısır'a Süveyş Krizi sonrası Fransa

⁸² David Rodin, "War and Self- Defense", *Ethics & International Affairs*, Cilt 18, Sayı 1, 2004. s. 66-67.

⁸³ Kenneth R. Himmes, "Intervention, Just War and U.S National Security", *Theological Studies*, Cilt 65, 2004. s.143-144.

⁸⁴ Taşdemir, "Uluslararası Anarşiye Giden Yol...", a.g.e., s. 88.

⁸⁵ "What is peacekeeping?", (Erişim)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>, 12 Eylül 2015.

ve İngiltere'nin bölgeden askerlerini çekmesi sonrası dönemde İsrail ile Mısır arasında tampon bölge oluşturulması amacıyla göndermiştir⁸⁶.

Bu konuda en temel sorun BM'nin savaşabilmesi üzerinedir. Uluslararası barış ve güvenliğin bir askeri operasyonla sağlanması ne kadar rasyoneldir. 1988 yılında Nobel Barış Ödülünü alan BM Barış Gücü Operasyonları barışçıl amaçlara hizmet etmekte midir? Barış Gücü Operasyonlarının en temel eleştirileri bu noktadır⁸⁷.

BM Barış gücü, BM Şartında doğrudan yer almamasına rağmen bugüne kadar birçok kez kullanılmıştır. Barış Gücü kavramı, Barışı Kurma, Barışı Uygulama ve Barışı Koruma şeklinde de evrilmiş ve zaman içerisinde yeni bir boyut kazanmıştır. Buradaki en önemli tartışma konularından bir diğeri de; Barışı Koruma Operasyonlarında sorumlu organın yalnızca GK olmasıdır. Genel Kurul, BM Şartının kendisine verdiği yetkiye dayanarak GK'ye yalnızca tavsiye niteliğinde öneride bulunabilmektedir. Bu konuda da en yetkili organ GK'dir. Ancak GK'nin uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren birçok konuda olduğu gibi Barış Gücü konusunda da politik davranabileceği kolaylıkla söylenebilir. Çünkü BM Şartında GK'nin hangi durumlarda uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği konusu düzenlenmemiş ve GK'nin inisiyatifine bırakılmıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde yapılan Kuzey Kore ve Süveyş operasyonları konusundaki tartışmaların temeli de buraya dayandırılmaktadır. SSCB'nin protesto ettiği GK görüşmeleri nedeniyle karar alınamaması üzerine ABD'nin girişimleri ile karar alınmış ve Kuzey Kore'ye yönelik bir operasyon başlatılmıştır. Üyeler arasındaki bu rekabet çoğu zaman karar alma önündeki en büyük engel olmaktadır⁸⁸. Buna benzer olarak; 1980'de Irak'ın İran'a yönelik askeri müdahalesinde GK, İran'daki devrime olan bakışı nedeniyle 1982 yılına kadar sadece 2 kez karar alabilmiştir⁸⁹. Yine Kosova krizinde GK Sırbistan'a yönelik BM'nin müdahale gündemi üyelerinden Rusya ve Çin'in vetoları⁹⁰ ile mümkün olmamıştır⁹¹.

⁸⁶ "First United Nations Emergency Force", (Erişim)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unefi.htm>, 13 Eylül 2015.

⁸⁷ Vladimi Shustov, "BM Savaşabilir mi?", *Avrasya Dosyası*, BM Özel, Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002.

⁸⁸ Levent Ersin Orallı, "Uluslararası Hukukta Ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu", *Tesam Akademi Dergisi*, 2014, s. 117.

⁸⁹ Bkz. Resolution S/RES/514 (1982), (Erişim)

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/514\(1982\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/514(1982)), 12 Eylül 2015.

Resolution S/RES/479 (1980), (Erişim)

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/479\(1980\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/479(1980)), 12 Eylül 2015.

⁹⁰ Bkz. Veto Kararları İçin;

Bunun yanında Barış Gücü Operasyonlarının devlet egemenliğine olan müdahalesinin uluslararası hukuk tarafından meşruiyeti de önemli bir tartışma konusudur. BM Antlaşması'nın "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemleri Durumunda Alınacak Önlemler" başlıklı bölüm md. 7/39'da GK'nin, barışın tehdit edildiği, bozulduğu veya bir saldırı eylemi olduğunu tespit etmesi halinde, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunacağını veya md. 41 ve md. 42 uyarınca hangi önlemlerin alınacağına karar verileceğini düzenlemiştir. Ancak askeri operasyonların durumu açıkça ifade edilmemiştir. Bir diğer yandan 1956 yılında Genel Kurul'un yayınladığı raporda Barış Gücü Operasyonlarında ulusal gücünden yararlanılacak devletlerin onayı ve askeri operasyonun yapılacağı devlet veya devletlerin de onayı alınarak ancak askeri kuvvetlerin müdahil olabileceği ifade edilmiştir⁹². Buradan çıkarılacak sonuç ise; egemen devletin rızası olmadan bir operasyon yapmak mümkün gözükmemesidir ya da o dönemki şartlar ekseninde devlet egemenliği uluslararası barış ve güvenliğin önünde yer almasıdır. Ancak egemen devletin rızasının olması, yapılan Barış Gücü operasyonunun BM amaç ve ilkeleri ile uyumlu olması bu operasyonların devletlerin egemenliğine bir müdahale olarak kabul edilmesinin önüne geçmektedir.

1.5.1.5. Çatışma Önleme Kapasitesinin Yükseltilmesi

Önleyici diplomasi olarak da ifade edilen bu kavram BM'nin son yıllarda kendisine edindiği misyon olarak ifade edilebilir. 1980'lerin sonlarından itibaren gündemde olan ve Genel Kurul'un GK'nin 1366 no'lu kararıyla amacı, yöntemi ve önemi açıklanan Çatışma Önleme konusu özellikle 2000 sonrası BM gündeminde önemli yer tutmaktadır. 7 Haziran 2001'de yayınlanan GK Raporu⁹³ ile ayrıntılı bir şekilde üzerinde durulan Çatışma Önleme kavramı, çatışmalar başladıktan sonra değil çatışmaya götüren sebeplerin ortadan kaldırılarak ön alıcı bir misyon içermektedir.

Draft, S/1999/201, "The situation in the former Yugoslav Republic of Macedonia", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/201 5 Mart 2016.

Draft, S/1994/1358, "The situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1994/1358 5 Mart 2016.

⁹¹ Caner Sancaktar, "NATO'nun Kosova Müdahalesi", (Erişim)

<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-133-2014090914guvenlik-9.pdf>, 13 Eylül 2015, s. 140.

⁹² Mehmet Öncü, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukukî Temelleri", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 6, 2006, s. 40.

⁹³ "Prevention of armed conflict Report of the Secretary-General", (Erişim) <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CPR%20S%202001%20574.pdf>, 28 Eylül 2015.

BM'nin 2011 yıllık raporunda Önleyici Diplomasi ve Arabuluculuk ile Gine ve Kırgızistan'ın demokrasiye geçiş sürecinde, Yemen'de siyasi uzlaşının sağlanması noktasında, Güney Sudan'ın barışçıl bir referandum yapabilmesinin sağlanması gibi konularda önemli başarılar elde edildiğini vurgulanmakta ve gelecek 5 yıl içinde de yapılacak Önleyici Diplomasi ile çatışmaların maliyetlerinin azaltılması hedeflenmektedir⁹⁴.

BM, Önleyici Diplomasi kavramını Operasyonel, Yapısal ve Sistemik Önlem olarak ifade edilen 3 farklı sınıfta incelemektedir. Sistemik Yaklaşım, uluslararası çatışmaya sebep olabilecek, çevre, silah ticareti, nükleer üretim gibi konularda çatışmaya sebep olacak faktörlerin azaltılmasını içermektedir. Sistemik Önleyici Diplomasiye örnek olarak; Liberya, Angola, Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ülkelerde çatışma sebebi olan elmas üretimi ve ticareti üzerinde yapılan düzenlemeler ile çatışmaların sürekliliği ve şiddeti azaltılmıştır. Yapısal Önlem; özellikle etnik, dini, sosyal sebeplerle çatışmaların yoğunlaştığı ülkelerin hükümetlerinin ülkenin ekonomik, teknolojik ve askeri yapısının güçlendirilmesini böylece muhtemel bir iç çatışma durumunda hükümetlerin çatışmanın derecesi artmadan önlem alabilmesini ifade etmektedir. Operasyonel Önlem ise; BM Şartı 33/1'de belirtilen yöntemler ile çatışmanın tarafları arasında bir barış ortamı oluşturmak veya bu ortamın oluşması için ambargo, kota gibi yöntemlerin kullanılmasını da içeren bir yaklaşımdır⁹⁵.

Bu noktada Ruanda ve Srebrenitsa'da gösterilen başarısızlık BM'ye yöneltilen en büyük eleştiri konularından biridir. Ancak 2001 yılında yayınlanan rapor da bu başarısızlıklar üzerinde durulmuş ve atılacak ilk adımın daha erken atılması ve çatışma önleme konusu üzerinde bir teamülün yerleşmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu açıklama ile BM doğrudan GK'nin karar alma sürecindeki politik tavrını da eleştirmiştir. Bu sorunun çözümü içinse hem bölgesel hem de uluslararası aktörlerin desteğinin alınmasının önemine vurgu yapılmıştır. Bunun yanında Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası sisteme entegre olma noktasında da bir başarısızlık

⁹⁴ "The 2011 UN Peace Operations Year in Review", (Erişim)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/publications/yir/yir2011.pdf>, 5 Ekim 2015.

⁹⁵ "Progress report on the prevention of armed conflict Report of the Secretary-General", (Erişim)

<http://www.unrol.org/files/progressreportpreventionofarmedconflict.pdf>, 5 Ekim 2015.

olduğu ifade edilen raporda devletler için küresel bir faydanın aynı zamanda milli fayda olduğu algısının yerleştirilmesi gerektiği de ifade edilmiştir⁹⁶.

Yukarda bahsedilen ve BM'nin bir öz eleştirisi olarak ifade ettiği konulara bakılarak, Çatışma Önleme kapasiteleri konusunda başlangıçtan bugüne en büyük tartışma konularının başında karar alma sürecinde GK'nin tek yetkili organ olması gelmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak; muhtemel çatışmaların GK'nin gündemine getirilmesi de ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Çatışma ve uyuşmazlıkların en yoğun olduğu bölgeler olan Orta Doğu ve Afrika'dan hiçbir ülkenin GK daimi üyesi olmaması sorunlara önceden müdahil olunabilmesi ihtimalini azaltmaktadır. Bu konuda 2011'deki raporda üzerinde durulan diğer tartışma konularına bakılacak olursa; Önleyici Diplomasi olarak nitelendirilen bu yöntemin bütçe ihtiyaçlarının karşılanması, ihtiyaçların zamanında temin edilmesi, BM'ye çatışmaların önlenmesi noktasında bölgesel ve diğer uluslararası örgütlerin desteği, tüm devletlerin savaş, soykırım, etnik temizlik, insanlığa karşı suçlar konusunda ortak tavır takınması, BM'nin bölgesel ofislerinin gerekli bilgi ve desteği sağlaması, sivil toplumun çatışma önleme konusunda etkin bir rol oynaması gibi konular BM'nin üzerinde durduğu ve Önleyici Diplomasinin daha etkin yürütülmesi için reform sürecinde ele alınması gereken konular arasındadır⁹⁷.

1.5.1.6. Koruma Sorumluluğu

Koruma Sorumluluğu kavramı; egemen devletler kendi vatandaşlarını afet, açlık, tecavüz ve katliamlardan korumakla yükümlüdür ancak bunu yapmakta isteksiz oldukları veya muktedir olamadıkları durumlarda daha büyük devlet topluluğuna sorumluluk doğmaktadır, şeklinde tanımlanmaktadır⁹⁸. Bu tanımda Westphalia ile kurulan ve zamanla daha esnek bir hal alan egemenlik tanımı insan hakları ihlalleri olduğu durumunda müdahale edilebilmesi şeklinde daha da genişlemiştir. İnsancıl müdahale kavramı ile doğrudan ilişkili olan bu kavram özellikle 1990'lardan itibaren yoğun bir şekilde uluslararası sistemin gündemini meşgul etmiştir.

⁹⁶ Bkz. Progress report on the prevention of armed conflict Report of the Secretary-General, a.g.e., s. 35.

⁹⁷ Paul Romita, "The UN Security Council and Conflict Prevention: A Prime", *International Peace Institute*, 2011, s. 10.

⁹⁸ The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, (Erişim) <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, 8 Ekim 2015, s. VIII

İlk olarak Ruanda ve Kosova krizleri ile gündeme gelen kavram birçok uluslararası krizde gündeme gelmektedir. BM Şartı md. 2/7'de egemen devletlerin içişlerine karışmama vurgusu yapılırken aynı Şartın 7. Bölümünde bu egemenliğin istisnai durumları belirtilmiştir. Buna örnek olarak GK'nin 2000 yılındaki 1308 no'lu kararında⁹⁹ Afrika'daki yaygın HIV/AIDS virüsünün bölgede ve geniş bir alanda güvenliği tehdit ettiği vurgulanmış, bu durumun daha da yaygınlaşması ihtimaline yönelik olarak GK ve ECOSOC'un girişimleri ile önlem alınması gerektiği ifade edilmiştir. Buna yönelik olarak bölgede tehlikenin önlenmesine yönelik destek personelinin gönderilmesi de kararlaştırılmıştır. Burada sadece savaş ve çatışma gibi durumlarda değil, doğal afet, açlık, yangın hastalık gibi durumlarda da koruma sorumluluğunun doğduğu söylenebilir.

Ancak uluslararası güç ve çıkar dengesi bağlamında Koruma Sorumluluğu kavramı daha politik bir mana ifade ettiği söylenebilir¹⁰⁰. GK, 2000 yılındaki bu kararın akabinde 2006 yılında daha önce konuyla ilgili alınan 1265, 1296, 1631 no'lu kararları da hatırlatarak 1674 no'lu kararı¹⁰¹ almış ve bu karar da genel olarak sivililerin korunmasına yönelik olarak gerekli tüm durumlarda devletlere ve uluslararası ve bölgesel örgütlere Koruma Sorumluluğu yüklenmiştir.

Koruma Sorumluluğu; önleyici sorumluluk, reaksiyon sorumluluğu ve yeniden tesis etme sorumluluğu şeklinde 3 farklı kavramında ortaya çıkarmıştır¹⁰². ICISS raporunda da belirtilen bu kavramlar Koruma Sorumluluğu üzerindeki en temel ayırım konuları olmuştur. İnsancıl müdahale olarak da nitelendirilebilen bu müdahale şekline yönelik olarak çeşitli kavramsal tartışmalar devam etmektedir. Bu konuda öncelikle Koruma Sorumluluğu veya müdahale hakkı veya insancıl müdahale gibi terminolojik zemin tartışması devam etmektedir¹⁰³. Burada Koruma Sorumluluğu kavramının geniş çaplı katliam, kadınların sistematik tecavüze uğraması veya çocukların açlığa maruz bırakılması gibi durumlarda kullanılacak bir ifade olarak tanımlanması gereklidir. Bunun yanında Koruma Sorumluluğu, devletin kendi

⁹⁹ Resolution S/RES/1308 (2000), "HIV/AIDS and International Peacekeeping Operations", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1308\(2000\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1308(2000)), 9 Ekim 2015.

¹⁰⁰ A. Fusun Arsava, "Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XV, Sayı 1, 2001, s. 105.

¹⁰¹ Resolution S/RES/1674 (2006), "Protection of civilians in armed conflict", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674(2006)), 9 Ekim 2015.

¹⁰² Arsava, a.g.e., s. 106.

¹⁰³ Ümmühan Elçin Ertuğrul, "Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı XX, 2016, s. 444.

vatandaşlarına yönelik olarak, katliam, tecavüz, açlık, şiddet gibi durumlardan kurtarmaya muktedir olmadıkları durumlarda diğer devlet veya devletlere sorumluluk doğurmaktadır. Bu ayırım ile Koruma Sorumluluğu kavramı egemenlik ve müdahale kavramlarından çok farklı manayı işaret etmektedir.

Bir diğer tartışma konusu da; yukarı da ifade edildiği üzere Koruma Sorumluluğu yalnızca önleyici sorumluluk, reaksiyon sorumluluğu ve yeniden tesis etme sorumluluğu gibi sınıflandırmadan ibaret olmamaktadır. Burada da bu 3 faktörden hiçbirinin fiiliyata geçirilmediği durumlarda ortaya çıkacak sonuç ve maliyetlerin hesaplanması aşamasında da yükümlülükte Koruma Sorumluluğu kavramının sınırları içerisinde yer almalıdır şeklindedir¹⁰⁴.

Koruma Sorumluluğu üzerindeki bir diğer tartışma konusu olarak; İnsancıl Müdahale kavramının uygulanması ile ilgilidir. Bu konuda NATO'nun Kosova müdahalesi GK'nin yetki ve onayı olmaksızın yapılmamış ancak bu müdahalenin temel ahlaki ihtiyaçlardan dolayı yapıldığı iddiası müdahaleye meşruluk kazandırmıştır. Buradaki temel problem; herhangi bir askeri müdahalenin bir sorumluluk doğurmasa dahi bu iddia ile meşrulaştırılma çabasıdır. Bir devletin egemenliğine yapılacak kimi müdahaleler insani müdahale iddiası ile legal hale getirilebilir. Bu durumu önleyecek bir mevzuatın bulunmaması Koruma Sorumluluğu ile ilgili başlıca reform konularındandır¹⁰⁵.

Bir diğer tartışma konusu olarak da; yine ICISS raporunda belirtilen Koruma Sorumluluğunun ortaya çıkması için gerekli olan "6 kriterin¹⁰⁶" sınırlarının çizilmesidir. Kosova krizinde NATO'nun GK'nin onayı olmaksızın sorumluluk olarak bir askeri müdahalede bulunmasına karşın Darfur'da yaşanan ve 450.000 kişinin öldüğü ve ICISS raporundaki 6 şartında sağlandığı bu krizde uluslararası aktörlerin soruna müdahil olmamaları önemli bir eleştiri konusu olmuştur¹⁰⁷.

¹⁰⁴ The Responsibility to Protect, a.g.e., s. 17.

¹⁰⁵ Allen Buchanan, "Reforming the international law of humanitarian intervention", (Ed.) J. L. Holgreffe and Robert O. Keohane, *Humanitarian Intervention Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, Cambridge University Press 2003, s.132.

¹⁰⁶ Bkz. "6 Kriter"; "right authority, just cause, right intention, last resort, proportional means and reasonable prospects",

The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, a.g.e., s. IX.

¹⁰⁷ Funda Keskin, "Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 21, 2009, s. 79.

Koruma Sorumluluğu ve İnsancıl Müdahale kavramları da ciddi tartışmalara konu olan ve reform gerekliliği bariz olan konular arasındadır.

1.4.2. Güvenlik Konseyi'nin Yetki Sınırı ve Paylaşımı Sorunu

GK'nin yetki paylaşımı sorunu BM'nin kuruluş şartında 5 daimi üyeye verilen veto hakkı üzerinden ortaya çıkmıştır. BM'ye yönelik olan ve reform gerektiren konuların başında da veto yetkisinden dolayı GK gelmektedir. Eşit temsil sorunu olarak da ifade edebileceğimiz bu sorun hem BM'nin egemen eşitlik ilkesine aykırı olması hem de veto hakkına sahip devletlerin bu yetkisi ulusal çıkarlarına yönelik kullanma durumları sebebiyle GK üzerinde reform tartışmalarının yoğun bir şekilde gündeme gelmesine neden olmaktadır.

ABD'nin 2003'teki Irak ve Rusya'nın 2008'deki Gürcistan müdahalelerinde de görüldüğü üzere veto yetkisine sahip devletler yetkilerini ulusal çıkarları ekseninde uygulayabilmektedir bu durum San Francisco Konferansından itibaren büyük eleştiri konusu olmuştur. 2015 yılına kadar olan süreçte GK üyeleri toplamda 193 kez veto haklarına başvurmuşlardır¹⁰⁸. Buradan çıkarılacak sonuç daimi üyelerin birçok konuda ortak karar alamadıkları, güç ve çıkar dengesinin uluslararası barış ve güvenlikten önce geldiğidir. GK'ye yönelik eleştirilerinde büyük çoğunluğu bu veto yetkisi konusunda ortaya çıkmaktadır. Kore müdahalesi konusunda ilk kez veto krizi ile karşı karşıya kalan GK kurulduğu tarihten bugüne veto yetkisini birçok kez bir güç göstergesi olarak kullanmış ve bu yüzden de GK üyeleri dışındaki tüm devletlerce eleştirilmiştir¹⁰⁹.

Ancak buradan çıkarılacak bir diğer sonuç; BM Şartı ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında tek yetkili organ konumunda olan GK'nin kendi sorumluluğunda olan bu konularda da başarı gösteremediğidir¹¹⁰. Özellikle Bosna-Hersek ve Ruanda katliamlarındaki politikaları ile bu sorumluluğu taşıyamadığı gerçeği gözler önüne serilmiştir.

¹⁰⁸ Security Council - Veto List, (Erişim) <http://research.un.org/en/docs/sc/quick>, 10 Ekim 2015

¹⁰⁹ Erdem Özlük, "Uluslararası İlişkilerde Meşruiyet ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Meşruiyet Krizi", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, Sayı 14, 2008. s. 21.

¹¹⁰ Selman Ögüt, "BM Reformu: Meşruiyet ve Kredibilitesi Sorgulanan Bir Örgüt ile Devam mı Tamam mı?", (Erişim) <http://setav.org/tr/dr-ogut-bm-reformu-mesruiyet-ve-kredibilitesi-sorgulanan-bir-orgut-ile-devam-mi-tamam-mi/haber/18664>, 15 Ekim 2015.

Buna ek olarak bir diğer sorun; çifte veto olarak ifade edilen veto sorununun bir diğer boyutudur. Veto hakkına yönelik olarak farklı bir yorum şekli olan çifte veto kavramı BM Şartında belirtilmemiş, bu yüzden çifte veto konusunda da farklı bir meşruiyet sorunu ortaya çıkmıştır.

1948’de Genel Kurul’un 267 no’lu kararı¹¹¹ ile daha önce üzerinde tartışılan Geçici Komite’nin kurulması kararlaştırılmış ve bu kadar ile GK üyelerinin veto yetkileri konusu açıklığa kavuşturulması, veto yetkisinin tüm BM’nin çıkarı için kullanılması, GK’ye sunulmuştur. Daimi üyelerin Çifte Veto yetkisi 1959 yılından beri kullanılmıyor olsa da o döneme kadar üzerinde tartışılan konular arasında olmuştur¹¹². Özellikle esas ve usule yönelik ayrımların yapılması noktasında büyük sorunlar doğurmuştur. Ancak çifte veto kavramı ile ilgili çeşitli düzenleme önerileri sunulmamıştır.

GK’ye yönelik eleştirilerden bir diğeri de meşruiyet sorunsalı temelinde anakronizm sorunudur. İkinci Dünya Savaşı sonrası galip devletler için bir ödül mahiyetinde olan GK, günümüzde değişen uluslararası ilişkiler ihtiyaçlarını ve uluslararası sisteme dahil olan yeni aktörlerin varlığını göz ardı etmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşında mağlup çıkan ancak özellikle 1993-2010 arası dönemde BM bütçesine ABD’den sonra en çok katkı yapan iki ülke olan Japonya ve Almanya’nın GK’ye yönelik reform talepleri GK’nin karşı karşıya kaldığı anakronizm sorununa somut bir örnektir¹¹³.

GK’ye yönelik bir diğer sorunsal geçici üyelerin yetki paylaşımı sorunudur. BM Şartı md. 23/2’de geçici üyelerin iki yılda bir ve tek seferliğine seçilebilme şartı konulmuş ayrıca bu geçici üyelere veto yetkisi verilmemiştir. Buradaki temel sorun; GK’de usule ilişkin alınacak kararlarda dokuz üyenin olumlu oy vermesi yeterli görülmüştür. Ancak 9 üyenin olumlu oyu olsa dahi bir daimi üyenin olumsuz oyu kararın alınamamasına neden olmaktadır. Bu durum geçici üyelerin yetki paylaşımı noktasındaki etkisizliğinin açık göstergesi olmuştur. GK’ye yönelik en temel eleştiri

¹¹¹ Resolution A/RES/267(III), “The problem of voting in the Security Council”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/267\(III\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/267(III)), 15 Ekim 2015.

¹¹² Jan Wouters and Tom Ruys, “Security Council Reform: A New Veto For A New Century?”, (Erişim) <http://aei.pitt.edu/8980/1/ep9.pdf>, 15 Ekim 2015.

¹¹³ Marjorie Ann Browne and Luisa Blanchfield, “United Nations Regular Budget Contributions: Members Compared, 1990-2010”, (Erişim) <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30605.pdf>, 20 Ekim 2015.

olan egemen eşitlik ilkesinin uygulanmaması geçici üyelerin yetki kapasitesi konusunda da karşımıza çıkmaktadır.

1.4.2.1. Güvenlik Konseyi Kararlarının Denetlenebilirliği Sorunu

Teknik manada bakıldığında GK kararlarına karşı uluslararası hukukun izin verdiği bir koruma veya karşı çıkma mekanizması mevcut değildir. Bu yüzden genel manada BM'nin daha özel manada da GK'nin aldıkları kararlar dolayısıyla yargılanmaları mümkün değildir. Bu çerçeveden BM'nin ve tüm organlarının hukuki ihlaller sebebiyle bir ceza veya yaptırıma maruz kalmaları da mümkün değildir.

GK'de ise durum daha karışık bir hal almaktadır. GK oylamasına katılmayan GK üyesi devlet ya da devletler alınacak yeni kararlarda söz sahibi olamamaktadırlar. Bu açıdan yalnızca GK üyesi devletler, sunulan teklifin meşruiyetini kabul etmeyen ülkeler çekimsiz veya daimi üyeler ret oyu kullanarak kararların denetlenmesini sağlayabilmektedirler. Bunun yanında GK'nin kişi ve ülkelere yönelik olarak; ambargo, uçuş yasağı, hesapların dondurulması ve askeri operasyon gibi uygulamalarının hukuka uygunluğu da önemli bir sorun teşkil etmektedir. BM Şartı md. 103'teki ifadeye göre bu uygulamaların meşruiyetinin sınırları GK'nin çizdiği sınırlarla belirlenir şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Bu bağlamda GK kendi meşruiyetini yine kendisi sağlamaktadır. Ancak BM Şartı 8. Bölümdeki kararları ile özellikle barış ve güvelliğin sağlanmasının hangi şartlar ve yöntemlerle yapılacağı konusunda bir çerçeve belirlemiştir. Bu açıdan bakıldığında GK'nin tamamen sınırsız yetkiler taşıdığı da söylenemez. Ancak GK'nin 1993 yılı 827 no'lu kararla¹¹⁴ Yugoslavya'da Uluslararası Ceza Mahkemesi, 1994 yılında da Ruanda'da 955 no'lu kararla¹¹⁵ Uluslararası Mahkeme kurulması kararları BM'nin faaliyet ve yetki sınırları ile çelişmiştir¹¹⁶. Bu durumlarda da BM'nin yetki sınırları dışına bu durumlara doğrudan etki edecek bir düzenleme mekanizması bulunmamaktadır.

Bu noktada ortaya çıkan sorunlardan bir tanesi de; BM kararlarını uygulayan devletlerin aynı zamanda İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olmalarından dolayı

¹¹⁴ Resolution S/RES/827 (1993), "International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY)", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/827\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/827(1993)), 24 Ekim 2015.

¹¹⁵ Resolution S/RES/955 (1994), "Establishment of the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR) and adoption of the Statute of the Tribunal", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955\(1994\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955(1994)), 24 Ekim 2015.

¹¹⁶ Zeynep Kıvılcım, "Küresel İktidarı Kuran ve Koruyan Şiddetin İdarecisi Olarak Güvenlik Konseyi", *İÜHFİM*, Cilt LXXII, Sayı 1, 2014, s. 224.

işledikleri insan hakları suçları konusunda yargılanma sorunsalıdır. Buradaki temel yaklaşım;

“AİHK için AİHM; Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi için İnsan Hakları Komitesi yetkili olmaması gerektiği, zira sözleşme tarafı devletin insan hakları ihlalinin ilgili organ tarafından tespitinin aynı zamanda ilgili organın yargı yetkisine tabi olmayan Güvenlik Konseyi'nin ve Güvenlik Konseyi üyesi diğer devletlerin tutumları hakkında karar verilmesi sonucunu doğuracaktır¹¹⁷”

Bu yaklaşım üzerinden GK'nin aldığı kararlar için yargılanabileceği bir üst organını bulunmadığı görülmektedir.

Fakat reel politik manada konuya bakarsak; uluslararası barış ve güvenlik konusunda tek yetkili organ olan GK üzerinde bir yargı otoritesi oluşturulma talebi, buna yönelik yapılan girişimler yine GK üyelerinin kararı ile olacağından böyle bir mekanizmanın kurulması hali hazırda mümkün gözükmemektedir.

1.5. Diğer Organlar Üzerindeki Reform Sorunları

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında BM içerisinde en yetkili organ hiç şüphesiz GK'dir. Ancak diğer organlardan bazıları da uluslararası barış ve güvenliğe dolaylı katkı sağlama kapasitesine dolaylı olarak sahiptir. Her halükarda son karar yetkisi GK'de olsa da öncelikle Genel Kurul, Uluslararası Adalet Divanı, Sekreterlik de uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında katkı sağlayabilecek organlar arasındadır. Bunun yanında ECOSOC'da göreceli olarak etki gücüne sahip organlar arasındadır.

Vesayet Konseyi¹¹⁸ ise fonksiyonunu 1994 yılında Palau Pasifik Adalarının ABD yönetimine geçmesi ile tüm vesayet altındaki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmış veya vasi konumda bir devlette kalmayınca fonksiyonu yitirmiş ve atıl duruma geçmiştir. 1994'den sonra işlevsiz bir hal olan Vesayet Konseyi üyelerinin yıllık toplanma zorunluluğu kaldırılmış ancak varlığını devam ettirmektedir. Vesayet Konseyinin kaldırılmamasının nedenleri arasında bir aciliyet ifade etmemesi gösterilmektedir. Bunun yanında Vesayet Konseyinin kaldırılmaması BM Şartında doğrudan bir değişiklik gerektirmesi de Vesayet Konseyinin kaldırılmamasının

¹¹⁷ A. Fusun Arsava, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarına Karşı İnsan Hakları Himayesi, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 3, Sayı 10, 2007, s. 10.

¹¹⁸ Bkz. “Trusteeship Council”, (Erişim)

<http://www.un.org/en/decolonization/trusteeship.shtml>, 26 Ekim 2015.

önündeki temel sebeplerindendir¹¹⁹. GK’de olduğu gibi diğer organlar üzerinde de reform tartışmaları süregelmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin temini konusunda da olan bu tartışmalar reform sorunsalının temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında üzerinde tartışma yürüten hemen her konu bir reform sorunsalı olarak kabul edilebilir. Bu çerçeveden bakıldığında;

Genel Kurul; BM Şartı Bölüm 4’de açıklandığı üzere, 193 üye ülkenin de temsil edildiği ve kendisine sunulan ekonomik, siyaset, eğitim, kültür gibi tüm konuları görüşüp karar alabilmekte ve uluslararası barış ve güvenlik konularında da görüşüp GK’ye tavsiye niteliğinde görüşler sunabilme yetkisine sahiptir. Bunun yanına uluslararası barış ve güvenliğe dair konularda GK’nin dikkatini konuya çekebilir¹²⁰.

BM Şartı md. 12’deki yetkilerine bakarak; Genel Kurul’un uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına doğrudan etkisi bulunmamaktadır yorumu getirilebilir. Ancak bu yorumun bir istisnası olarak; 1950 yılında ABD’nin öncülüğünde Kore Savaşı ile ilgili olarak Genel Kurul tarafından “Barış İçin Birlik¹²¹” kararları alınmış ve Kore’ye yönelik olarak bir müdahale yapılmıştır. Ancak bu durum istisnai bir nitelik taşımaktadır. Barış için Birlik kararı ile GK’nin uluslararası barış ve güvenliği sağlama noktasında bir karar alamadığı durumlarda Genel Kurul’un yetki kullanabilmesi durumu ortaya çıkmıştır. Bu konudaki durum o dönem SSCB’nin GK’yi protesto ederek görüşmelere katılmaması sonucu ortaya çıkmış ve daha sonraki dönemlerde böyle bir durum ortaya çıkmamıştır. Burada temel sorun, Barış İçin Birlik kararları ile Genel Kurul’un Kore’ye yönelik ambargo kararları alıp uygulamaya koyması Genel Kurul’a dair uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında bir rol üstlenmesi ihtimalini gündeme getirmiş ancak bu durum devam etmemiştir.

Buna ek olarak; 1980 yılında Genel Kurul uluslararası barış ve güvenliğe yönelik olarak barış ile ilişkili konuların çalışılması için Kosta Rika’nın San Jose şehrinde bir “Barış Üniversitesi” kurma kararı¹²² almış ayrıca 21 Eylül’ü “Dünya Barış Günü¹²³”

¹¹⁹ Carolayn L. Wilson, “The United Nations Prepares for the Twenty-first Century”, *The American Journal of International Law*, Vol., 90, No. 1, 1996, ss.122

¹²⁰ Bkz. BM Şartı, Bölüm 4.

¹²¹ Bkz. Genel Kurul 68 no’lu “Uniting for peace” Kararları, (Erişim) <http://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/5>, 27 Ekim 2015.

¹²² Bkz. Resolution A/RES/35/54, “United Nations University”, (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/35/55, 29 Ekim 2015.

ilan etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Kurul'un, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında daha sembolik bir anlam taşıdığı söylenebilir. Ayrıca Genel Kurul'un uluslararası barış ve güvenliğine sağlanmasında GK'ye ikame bir organ olması makul görülemez. GK'nin barış ve güvenliğin sağlanmasındaki tek yetkili organ olmasına karşın Genel Kurul'unda belli ölçülerde sorumlu olması beklentisi önemli bir tartışma konusudur¹²⁴.

Uluslararası Adalet Divanı;

Divan, BM Şartı md. 94'de kendisine verilen yetkiyle uyuşmazlıkların çözümünde karar alabilmekte, alınan karara uyuşmazlığa taraf olan devletler riayet göstermediği durumlarda GK'ye başvuruda bulunabilmektedir. GK'de gerekli gördüğü durumlarda Divan'ın kararına uymayan tarafa yönelik olarak tavsiyede bulunabilir ya da gerekli gördüğü önlemleri alabilmektedir¹²⁵. Buradan çıkarılacak sonuç Divan'ın uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında önleyici güç olarak görev yaptığıdır. Uyuşmazlık taraflarının çatışmaya girişmeden önce Divan'a başvurmaları ve Divan'ın kararına riayet etmeleri sıcak çatışma ihtimalini azaltabilir. Ancak uyuşmazlıkların Divan'a taşınması ve görüşülmesi durumu yalnızca uyuşmazlık taraflarının inisiyatifinde olduğundan Divan'ın uyuşmazlıkların çözümü sırasında etkisinin kapsamı oldukça dardır. Bu noktada Divan'ın uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki etki gücü GK'nin konuya olan ilgisi ile doğru orantılıdır. Ancak Divan kararlarının GK ile tescillenmesi ve akabinde tedbir alınması yine barış ve güvenliğine sağlanmasındaki tek yetkili organın Konsey olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Buradaki önemli bir ayırım noktası, aynı uyuşmazlıkların çözümünde Divan ve GK'nin aynı sonuçlara karar vermesi durumudur. Örneğin Divan'da sonuçlanan ancak tarafların riayet etmediği bir uyuşmazlıkta GK, Divan'ın verdiği karara göre bir yöntem izlemek zorunda değildir. Burada yine Konsey'in çözüm sürecinde de öncelikli olduğu sonucu çıkarılabilir. Divan ile bu tip bir uyuşmazlıkta çözüme yönelik tedbirleri GK alacağından GK'nin karar ve uygulamaları daha esastır. Ancak buradaki çelişki, Divan kararlarını milletlerarası hukuk prensiplerine göre alırken GK kararları çoğunlukla siyasi saikler içermektedir. Bu durum uluslararası hukukun

¹²³ Bkz. Resolution A/RES/36/67, "International Year of Peace and International Day of Peace", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/36/67, 29 Ekim 2015.

¹²⁴ Fikret Birdişi, "Birleşmiş Milletler (BM)'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 11, 2010, s. 176-177.

¹²⁵ Bkz. BM Şartı, md. 14/94-2.

yargı mekanizması olan Divan'ın kararlarının Konsey nezdinde bağlayıcı olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Böylece GK'nin yargılama konusunda da nihai karar verici olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda ise GK'nin milletlerarası hukuka uygun karar almamasından dolayı güven sorunu yaşamasını da beraberinde getirmektedir¹²⁶.

Genel Sekreterlik;

7 Ekim 1944 Dumbarton Oaks Konferansında, kurulacak uluslararası örgütün dördüncü organı olarak örgütün kurumsal yapısının düzenlenmesi amacıyla kurulan Sekretarya'nın BM nezdinde görev ve sorumlulukları daha çok teknik konular üzerinde olsa da md. 99'da Sekreter uluslararası barış ve güvenliğe dair konularda GK'nin dikkatini çekebilir ifadesi geçmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere, Genel Sekreter doğrudan olarak uluslararası barış ve güvenliğe dair konuların gündeme getirilmesinde etkilidir ancak hep olduğu gibi yine asıl karar alıcı mekanizma GK'dir. Ancak Genel Sekreterin dünya liderleri, hükümet, sivil toplum ve özel sektör temsilcileri sayesinde önemli bir etki gücüne de sahiptir.

Bunun yanında Sekreterlik barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu bölgelere Genel Sekreter tarafından yapılan ziyaretler ile çatışma bölgelerinin durumunun dünya gündeminde tutulmasını sağlayabilmektedir. Bunun yanına Sekreterlik yıllık hazırladığı raporlar ile geçmişte yapılmış başarılı faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sonuçlarını bunun yanında uluslararası barış ve güvenliğe dair yapılacak girişimleri ilan etmektedir. Buna ek olarak; Sekreterlik GK'nin olduğu gibi diğer organlarında dikkatini istediği konu üzerine çekebilmektedir. Özellikle barışı koruma operasyonları konusunda Sekreterin teklifi Genel Kurul'un onayı ile bir konuyla ilgili destek departmanı kurulmuştur¹²⁷.

Ancak her halükarda Sekreterlik tek başına barış ve güvenliğin sağlanmasında bir önlem, tedbir ve karar alacak konumda değildir ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması noktasında genellikle gündem belirleme fonksiyonunu icra etmekle yetkilendirilmiştir yorumu getirilebilir.

¹²⁶ Stefange Schmahl, "Birleşmiş Milletler'de Hukukun Üstünlüğü", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1-2, 2002, s. 32-33.

¹²⁷ *Basic Facts about the United Nation*, United Nations Department of Public Information United Nations publication, s. 19.

Ekonomik ve Sosyal Konsey;

ECOSOC doğrudan uluslararası barış ve güvenliğin teminine etki edemese de BM Şartının kendisine verdiği yetkiler ekseninde ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim ve sağlık alanlarında araştırmalar yaparak bu konular çerçevesinde oluşan veya oluşacak sorunlara çözüm bulmakla da yükümlüdür. Bu bağlamda ECOSOC bir sorunların ortaya çıkmasında ön alıcı organ konumundadır. ECOSOC uluslararası ekonomik ve sosyal konulardaki tartışmalarda merkezi bir konumdadır. Bu konumu ile çatışmaya dönüşebilecek ekonomik veya sosyal uyuşmazlıkların çözümünde öncü bir yapıdadır. Bunun yanında ECOSOC, Genel Kurul gibi bölgesel örgütler, sivil toplum örgütleri, dernekler ile işbirliğine geçerek geniş bir alana tesir etme gücüne de sahiptir. Ayrıca ECOSOC, 2005 Dünya Zirvesinde olduğu gibi büyük organizasyonların yapılmasını sağlayabilecek konumdadır. Bu organizasyonların barış ve güvenlik konularında ayrıca reforma yönelik görüşmelerin yapılmasında önemli yeri bulunduğu söylenebilir¹²⁸.

Bu noktada ECOSOC'da uyuşmazlıkların barışçıl çözümü noktasında bir arabulucu rol üstlenebilir. Ancak her halükarda ECOSOC'da GK dışındaki diğer organlar gibi uluslararası barış ve güvenliğin temininde dolaylı bir etkiye sahiptir.

¹²⁸ *Basic Facts about the United Nation*, a.g.e., s. 12-13.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI SÜRECİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKALARI VE BM'DE REFORM SORUNSALI

2010 yılında Tunuslu seyyar satıcı Muhammed Bouazizi isimli üniversite mezunu gencin sosyal ve ekonomik şartlara tepki olarak kendisini yakması ile Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Suriye gibi Arap ülkelerinde bir değişim istekli isyan hareketi başlamış ve bu hareket o tarihten günümüze Orta Doğu'da daha sıcak çatışma şeklinde yakın çevre ülkelerde daha dolaylı etkiler meydana getirmiştir. Arap Baharı, Arap Devrimleri, Arap Uyanışı gibi isimler verilen bu halk hareketi bir demokrasi dalgası şeklinde devam etmiş ve etkisini gösterdiği ülkelerde yönetsel değişiklikleri de beraberinde getirmiştir.

2010 yılında Tunus'ta başlayan olaylar 23 yıldır süregelen Zeynel Abidin Bin Ali iktidarının yıkılmasına Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesine neden olmuş ve daha önce yasaklı bulunan Gannuşi hareketi halk desteği ile bir geçiş hükümeti kurmuştur. Tunus'tan sonra isyan hareketi Yemen'e ulaşmış burada da yönetimdeki Ali Abdullah Salih iktidarını devretmek zorunda kalmıştır. Benzer şekilde Arap Baharı 2011'de Mısır'a sıçramış ve 1981'den beri iktidarda olan Hüsnü Mübarek'e karşı isyan hareketi başlamıştır. İsyen hareketinin 15. gününde Mübarek istifa etmek zorunda kalmış ve daha sonra yapılan seçimlerde Müslüman Kardeşler hareketi %47'lik bir oy ile iktidara gelmiştir. Ancak Mısır'daki durum ilerleyen dönemde farklı bir hal almış 2013 yılında Müslüman Kardeşlere yönelik bir askeri darbe yapılmış ve yöntemi tekrar el değiştirmiştir. Mısır'daki darbe ülkedeki durumu farklı bir boyuta taşımış ve halkın demokrasi temelli istekleri karşılıksız kalmıştır.

Mısır'ın ardında Libya'ya sıçrayan isyan hareketi 41 yıllık Muammer Kaddafi iktidarının yıkılmasını sağlamış ancak Libya'da Kaddafi yanlıları ve karşıtları şeklinde kitlesel bir iç savaş beraberinde BM GK kararı ile uçuşa yasak bölge oluşturulmasını ardından da NATO'nun askeri müdahalesinin getirmiştir. Kaddafi iktidarı yıkılmış ancak Libya'daki istikrarsızlık devam etmiştir.

Son olarak ise Suriye; 2011 yılında başlayan olaylar üzerinde 5 yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen halen bitmemiştir. Arap Baharı isyanlarında iktidarı devrilmeyen

tek ülke olan Suriye, insani krizlerin, çatışmaların ve terör faaliyetlerinin merkezi konumuna gelmiştir. BM ve NATO nezdinde herhangi bir müdahale yapılmayan, hali hazırda hem Türkiye'nin hem de Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı mülteci krizinin temeli olan, binlerce kişinin öldüğü milyonlarcasının mülteci konumuna düştüğü Suriye krizi Arap Baharı'nın Arap topraklarına beklenilen aksine bahar getirmediğinin açık göstergesi olmuştur¹²⁹.

2.1. Arap Baharı Sürecinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Birleşmiş Milletlerin Rolü

2010 yılı itibariyle uluslararası sistemin gündemini yoğun bir şekilde meşgul eden Arap Baharı küresel manada barış ve güvenliği tehdit eden, insan hakları ihlallerinin yaşandığı ve binlerce insanın öldüğü ve milyonlarcasını mülteci konumuna düştüğü bir süreç olmuştur. Bu süreçte uluslararası sistemde barış ve güvenliğin temini konusunda neredeyse tek yetkili konumda olan BM almış ve alamamış olduğu kararlar ile gündemde kalmıştır. Bu dönemde Arap Devrimlerindeki bu siyasi değişimlere, insan hakları ihlallerine, çatışmalara ne büyük güçler olan ABD, Rusya, Çin gibi ülkeler ne de küresel ve bölgesel manada etki gücüne sahip olan Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütler etki edebilmiştir. BM ise Tunus, Yemen, Mısır'da duruma güçlü bir şekilde olmasa da Libya ve Suriye'de çok yoğun bir şekilde müdahil olmuştur. BM'nin Arap Baharına ilgisi çoğunlukla insan hakları ihlalleri üzerinden olmuştur. Tunus'ta Bin Ali hükümetinin yıkılmasının ardından İnsan Hakları Komitesinin girişimi ile Geçici Hükümet tarafından reforma yönelik olarak İşkenceye Karşı Protokol, Medeni ve Siyasi Haklara Yönelik İlk Uluslararası Uzlaşma gibi anlaşmalar imzalanmıştır. Tunus'un akabinde Mısır'da da başlayan protestolarda BM, insan haklarına yönelik uygulamaları ile konuya müdahil olmuştur. Ancak Mısır'daki durum Tunus'takinden farklı ilerlemiş Mübarek yönetimi reform kararları almakta direnmiştir. BM İnsan Hakları Konseyi'nin yoğun baskılarına rağmen Mübarek yönetimi reform taleplerine yeterli derecede karşılık vermemiştir. Bu çerçeveden bakıldığında Mısır'daki duruma da yeterince müdahil olamamıştır. Libya'da Kaddafi yönetimine karşı NATO ile işbirliği yaparak askeri bir müdahale yapan BM ülkede barış ve güvenliğin tesisini yine tamamen

¹²⁹ Duygu Dersan Organ, "Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1-2, s. 22.-27.

sağlayamamıştır. En büyük eleştirileri ise; Suriye konusunda alan BM bu ülkeye yönelik olarak izlemiş olduğu politikalarda tamamen başarısız olmuştur¹³⁰.

2.1.1. Arap Baharı Sürecinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında BM'nin Arap Baharı Yaşayan Ünelere Yönelik Kararları

BM Arap Baharına yönelik politikalarını GK, Genel Kurul ECOSOC ve Genel Kurul'a bağlı olarak faaliyet İnsan Hakları Konseyi gibi organları aracılığı ile sürdürmüştür. BM'ye yönelik reform talepleri de bu karar alma süreçleri ve uygulamalar üzerinden değerlendirilerek ortaya çıkmaktadır. Çünkü BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki etkileri almış olduğu kararlar ile doğru orantılıdır. Bu noktada BM organları tarafından alınan kararlar, yapılan uygulamalar BM'nin uluslararası barış ve güvenliğe yaptığı katkıların anlaşılması bakımında büyük önemi arz etmektedir. Bu sayede BM'ye yönelik reform taleplerinin somut dayanakları olup olmadığı sorusuna da cevap bulunmuş olunacaktır. Bu açıdan Arap Baharında iktidarın değiştiği Tunus, Mısır, Yemen, Libya ve hali hazırda iktidar değişmese de uluslararası sistemi en çok etkileyen ülke olan Suriye'de BM'nin etkisinin değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir.

2.1.1.1. Tunus

1881'de Fransa tarafından işgal edilen ve tarihte Fransız sömürgesi olarak kalan Tunus, I. Dünya Savaşıyla birlikte bağımsızlığını kazanmış ve Fransa tarafından tanınmıştır. Ancak günümüzde Fransızların ülkedeki etkinliği sürmektedir. Hali hazırda da yine en büyük ihracat ortağı Fransa'dır. %98'i Müslüman Arap olan Tunus'ta Zeynel Abidin'in iktidarı 1987'den beri ülkeyi yönetmekteydi¹³¹. Cumhurbaşkanı Bin Ali yönetiminde geçen 24 yıllık süreç hukuksuz yargılama, işkence, medyaya kısıtlama gibi insan hakları ihlallerinin sıklıkla yaşandığı dönem olmuştur. Bu baskı ortamına 2008'de dünyanın hemen her ülkesini etkileyen ekonomik kriz de eklenince, Tunus'ta ortaya çıkan işsizlik ve ekonomik sorunlar Bin Ali yönetimine karşı başlayacak olan isyan hareketlerinin temelini oluşturmuştur¹³². 17 Aralık 2010'da Arap Baharı devrimlerinin ilk başladığı ülke olan Tunus'ta

¹³⁰ "The "Arab Spring" at the United Nations: Between Hope and Despair", (Erişim)

<http://www.cihrs.org/wp-content/uploads/2012/06/UN-en.pdf>, 5 Kasım.2015.

¹³¹ The World Factbook, Tunisia, (Erişim)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ts.html>, 1 Mart 2016.

¹³² Ufuk Ulutaş, Furkan Torlak, "Devrimden Demokrasiye Tunus'un Seçimi", *SETA*, Sayı 46, 2001, s. 6.

isyanlar neticesinde başlarda sivil halka karşı ateş açmayacağını bildiren ordu ile Zeynel Abidin taraftarı polis güçleri arasında çatışmalar çıkmıştır.

13 Ocak'ta Zeynel Abidin yeniden Cumhurbaşkanı adayı olmayacağını duyurmuş ancak olaylar buna rağmen son bulmamıştır. Olaylar 14 Ocak'ta 2011'de Zeynel Abidin'in Suudi Arabistan'a kaçmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır¹³³. Tunus'ta Aralık 2010'da başlayan olaylarda 200'den fazla kişi hayatını kaybetmiş, Zeynel Abidin ülkeyi terk etmiş ve Raşid Gannuşi yeni Cumhurbaşkanı seçilmiştir.¹³⁴

BM olayların başlamasından itibaren Tunus'a yönelik olarak; uluslararası barış ve güvenliği sağlamada öncelikli organı olan GK nezdinde bir karar alamamıştır¹³⁵. Ancak karar alınamamasının nedeni daimi üyelerin veto etmesi olmamış, Tunus'ta başlayan olayların çok uzun ve şiddetli olmayıp, göreceli olarak kısa sayılan bir sürede iktidar değişikliğini getirmesidir. Bunun yanında doğrudan Genel Kurul nezdinde de bir karar çıkaramamıştır. Ancak Genel Kurul'a bağlı olan İnsan Hakları Konseyince Tunus'a yönelik olarak 23 Mart 2011'de aldığı kararla; İşkence ve Diğer İşkence Uygulamaları olan İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muameleye Yönelik İhtiyari Sözleşme, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin İlk İhtiyari Protokol, Uluslararası Ceza Mahkemesinin Roma Statüsü gibi sözleşmelere uyulmasına yönelik olarak;

-Konsey Tunus halkının cesaretini selamladığını ve geçiş hükümetinin barışçıl demokratik geçiş ve insan haklarını tam itimat çabalarını desteklediğini,

-BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin Tunus'a yönelik insan hakları değerlendirme misyonu olduğunu ve Tunus'ta bir İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi kurulacağı,

-Geçiş hükümetinin Yüksek Komiserlik Ofisinin kararlarını uygulamasının desteklediği,

-Geçiş hükümetinin insan hakları ihlalleri konusunda hesap verilebilirlik çabasında olmasının desteklediği,

¹³³ Veysel Ayhan, *Arap Baharı İsyandar Devrimler ve Değişim*, MKM Yayınları, 2012, s. 46-50.

¹³⁴ Orhan, a.g.e., s. 23.

¹³⁵ Bkz. Güvenlik Konseyi 2011-2015 Kararları İçin, (Erişim) <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>, 5 Kasım 2015.

- BM'nin tüm birimlerinin Tunus'un karşı karşıya kaldığı ekonomik ve sosyal zorlukları için geçiş sürecinde destek verilmesi için davet edildiği,

- Tunuslu mültecilere yönelik olarak iyi niyet gösterilmesi ve yardımların genişletilmesi,

- Yüksek Komisyon üyelerinin Tunuslu yetkililerle işbirliği daveti yapılması¹³⁶,

maddeleri kabul edilmiştir. BM'nin Tunus'taki isyanlara yönelik almış olduğu kararlar İnsan Hakları Konseyi'nin tavsiye niteliğindeki kararlardan ibaret kalmıştır. Tunus'ta geçiş hükümeti BM İnsan Hakları Konseyi kararlarına riayet etmiştir ancak BM'nin isyanlar sırasında yalnızca gözlemci olarak pozisyon alması, isyanlar sırasındaki şiddet, güvensizlik ortamının oluşmasına engel olamaması BM'nin barış ve güvenliği sağlamakta başarısız olduğuna işaret etmektedir. Ancak Tunus'ta yaşanan devrimin Tunus'un daha demokratik bir gelecek inşası noktasında önemli bir adım attığını göstermektedir. Tunus diğer Arap Baharı yaşayan ülkelerle karşılaştırıldığında daha demokratik seçimlerin yapılması ve göreceli bir istikrar ortamının oluşmasıyla Arap Baharı devrimlerinin amacına ulaştığı tek ülke olarak gösterilebilir.

2.1.1.2. Mısır

1882'de İngiliz işgaline uğrayan ve 1952'de Hür Subaylar Darbesi ile Cemal Abdül Nasır'ın iktidara gelmesine kadar olan dönemde Mısır üzerinde büyük etkiye sahip olan İngiltere, 1956 Süveyş Krizi ile birlikte etkinliğini kaybetmiştir. Süveyş Krizi ile Ortadoğu'da Nasır sonrası Batı eğilimli politikalara yönelen Mısır'da 1979 Camp David Antlaşması ile ABD'nin müttefikliği resmileşmiş ve ABD'den gelen yardımlarla Mısır ordusu dünyanın en büyük 10. Ordusu haline getirilmiştir. Nasır'ın öldürülmesi sonrası yine ABD'nin desteği ile iktidara gelen Hüsnü Mübarek döneminde ülke daha baskıcı ve polis devletine dönüşmüş, sosyal adaletsizlikler

¹³⁶ Human Right Council Resolution A/HRC/16/L.32/Rev.1, "Cooperation between Tunisia and the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights", (Erişim) <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G11/122/62/PDF/G1112262.pdf?OpenElement>, 25 Kasım 2015.

giderek artmıştır¹³⁷. 1981’de iktidara gelen Hüsnü Mübarek 2011’e kadar Mısır’ın başında kalmış, Arap Baharı isyanları ile yönetimden uzaklaştırılmıştır.

Tunus’un ardından Arap Baharı dalgası Mısır’a sıçramış ve 30 yıldır iktidarda olan Hüsnü Mübarek karşıtı gösteriler başlamıştır. Mübarek’in olaylar sırasında reform yapmaktan kaçınması ve iktidarını oğlu Cemal’e devretmek istemesi isyanları daha da alevlendirmiştir. Tunus’taki ile benzer taleplerle başlayan isyanlar Mısır’da Mübarek iktidarının yıkılmasına kadar devam etmiştir. Mısır’da isyanların başlaması ile sivil halka yönelik saldırılarda beraberinde gelmiştir. Müslüman Kardeşlerin protestolarda ön plana çıkmasıyla birlikte iktidar tarafının şiddet faaliyetleri de artmıştır. Ocak ayında Port Said ve Süveyş’de 40 kişinin öldürüldüğü saldırılarda iktidar kanadı polisi destekleyici ve daha kararlı olmaları yönündeki söylemlerde bulunmuştur. Barış ve güvenliğin tehdit edildiği, insan hakları ihlalleri ve ölümlerin yaşandığı Mısır’daki isyanlarda Hüsnü Mübarek diğer katliam, çatışma, işkence gibi insan hakları ihlalleri göz ardı edilerek, yalnız 800 kişinin ölümünden sorumlu tutularak yargılanmıştır¹³⁸. Devam eden süreçte ise demokratik seçimlerle iktidar olan Müslüman Kardeşler askeri darbe ile yönetimden indirilmiştir. Mısır’da yaşanan bu isyan, istikrarsızlık ve darbe ortamında BM Tunus’taki olaylara benzer bir biçimde pasif bir rol üstlenmiştir. BM’nin temel prensiplerinden olan demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi değerler Mısır’da yaşanan olaylarda BM’nin izlemiş olduğu politika ile ters orantılı olmuştur.

Bu çerçeveden BM’nin Mısır konusundaki tavrına bakıldığında; isyan hareketlerin başlamasından günümüze kadar olan süreçte uluslararası barış ve güvenlikten sorumlu organ konumunda olan GK, 2011’den 2016’ya kadar herhangi bir karar almamıştır. Bunun yanında doğrudan Genel Kurul nezdinde de 2011-2015 yılları arasında Mısır’da yaşananlara yönelik barış, güvenlik, demokrasi ve insan hakları konularında da herhangi bir karar alınmamıştır. Bunun yanında BM’ye bağlı olarak faaliyet gösteren İnsan Hakları Konseyi tarafından da bir karar alınmamıştır.

¹³⁷ Özge Özkoç, “Mısır Devrimini Anlamak”, Ed(Yavuz Yıldırım, Yasin Atlıoğlu), *Değişen Ortadoğu’da Değişmeyen Sorunlar Irak İşgalinden Arap Baharına*, Dora Yayınları, 2014, Bursa, s. 26-32.

¹³⁸ Veysel Ayhan ve Nazlı Ayhan Algan, “Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu”, *IMPR*, Rapor–No:6, 2011, s. 21.

Bu çerçeveden bakıldığında Arap Baharı sürecinde yaşanan insan hakları ihlalleri ve özellikle Mursi yönetimine yönelik olarak yapılan darbe sonrası BM'nin konuya karşı sessiz kalışı Mısır konusunda BM'ye yöneltilen en büyük eleştirilerden olmuştur.

2.1.1.3. Libya

Tunus ve Mısır'dan sonra Arap Baharının sıçradığı ve yönetimin değiştiği ülkelerden bir diğeri de Libya olmuştur. 1951'de bağımsız olan Libya'da 1969'da Muammer Kaddafi askeri darbe ile ülke yönetimini ele geçirmiştir. Geçmişte ve günümüzde en fazla ekonomik ilişkilerini Avrupa ülkeleri ile yapan Libya'nın ikili anlamda Rusya ile silah ticareti noktasında önemli ilişkiler geliştirmişlerdir¹³⁹. Özellikle Putin döneminde Libya ile Rusya arasındaki 10 Milyar dolara yaklaşan silah ticareti ilişkilerin önemini göstermektedir¹⁴⁰.

2011 Şubat'ta başlayan gösteriler 41 yıllık Kaddafi iktidarının getirmiş olduğu korku ve baskının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Libya'daki Arap Baharı isyanlarını diğerlerinden farklı kılan taraf ise Kaddafi'nin bir dış müdahale ile iktidardan uzaklaştırılması olmuştur. Bu yönüyle bakıldığında Arap baharı sürecinde BM'nin NATO ile iş birliği çerçevesinde askeri bir müdahale ile konuya müdahil dahil olduğu tek ülke Libya'dır. Ancak bu noktada ortaya çıkan en temel sorun Libya'ya yapılan askeri müdahalenin meşruiyeti tartışmasıdır.

Bu durumu temel nedeni olarak Libya'daki isyanların Tunus ve Mısır'daki isyanları nazaran daha kanlı olması ve büyük bir iç savaş ihtimalidir. Bir diğer nedense GK'nin Bosna-Hersek, Kosova ve Ruanda'da yapmış olduğu hataları Libya'da da yapmak istememesidir. Ancak her ne kadar GK, NATO ile işbirliği çerçevesinde Libya'ya askeri müdahalede bulunmuş olsa da olayların başladığı Şubat 2011' de başlayan ve 8 ay kadar devam eden olaylarda en az 25 bin kişi hayatını kaybetmiştir¹⁴¹.

¹³⁹ The World Factbook, Libya, (Erişim)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html>, 7 Mart 2016.

¹⁴⁰ George Joffé and Emanuela Paoletti, "Libya's Foreign Policy: Drivers and Objectives", *Mediterranean Paper Series*, Eylül-2010, s.40.

¹⁴¹ Orhan, a.g.e., s. 26-27.

Libya'daki Arap Baharı isyanlarında BM'nin yaklaşımına bakarsak; ilk olarak 3 Mart 2011'de alınan kararla¹⁴² BM Genel Kurul'u Libya'ya insan hakları ihlalleri yapmaktan dolayı tarihinde ilk kez bir ülkenin İnsan Hakları Konseyi üyeliğini askıya almıştır. 2015 yılında ise bu karar kaldırılmıştır. GK olarak ise, olayların başladığı 2011'de 6, 2012'de 1, 2013'de 1, 2014'de 3, 2015'de 4 olmak üzere toplamda 15 karar¹⁴³ alınmıştır.

Libya'ya yönelik ilk karar isyanların başlamasından hemen sonra 26 Şubat 2011 de alınmıştır. 1970 sayılı "Afrika'da Barış ve Güvenlik" başlıklı kararda GK Libya'da yaşanan insan hakları ihlallerine vurgu yapmış ve Libya'ya yönelik olarak silah ambargosu yapılması ve Kaddafi'ye yakın 16 kişiye seyahat yasağı konulması ve 6 kişiye ait hesapların dondurulması gibi yaptırım kararları almıştır¹⁴⁴.

Bu karardan kısa bir süre sonra 17 Mart 2011 de GK 1970 sayılı kararı atıf yaparak, 1973¹⁴⁵ sayılı kararı almış, bu kararda,

"Güvenlik Konseyi, 26 Şubat 2011 tarihli 1970 sayılı kararına dayanarak, Libyalı yetkililerin 1970 sayılı kararı uygulamalarını kabul etmeyerek,

Durumun kötüleşmesi, şiddetin tırmanması ve sivillere ağır zararların verilmesinden duyduğu büyük endişeyi belirterek, Libya halkını koruma sorumluluğunun Libyalı yetkililerde olduğunu yineleyerek ve sivillerin korunması için uygun adımları atma sorumluluğunu silahlı çatışmanın taraflarının taşıdığını onaylayarak,

Keyfi gözaltılar, cebri kaybolmalar, işkence ve toplu idamları içeren ağır ve sistematik insan hakları ihlallerini kınayarak, Ayrıca Libyalı yetkililerce gazetecilere, medya mensuplarına ve ilgili personele karşı işlenen şiddet ve tehdit fiillerini kınayarak ve bu yetkililerden 1738 sayılı (2006) kararda altı çizilen, uluslararası insancıl hukuktan kaynaklanan zorunluluklara uymalarını talep ederek,

Libya Arap Cumhuriyeti'nde hali hazırda yapılmakta olan sivil halka yönelik yaygın ve sistematik saldırıların insanlığa karşı suç kabul edilebileceğini dikkate alarak,

Konsey'in Libya Arap Cumhuriyeti'nde gerekirse ek uygun önlemleri almaya, insani örgütlerin gelişini sağlamaya ve desteklemeye ve Libya'da Birleşmiş Milletler

¹⁴² Bkz. Resolution A/RES/65/265 "Suspension of the rights of membership of the Libyan Arab Jamahiriya in the Human Rights Council", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/65/265, 28 Kasım 2015.

¹⁴³ Bkz. Güvenlik Konseyi Kararları (2011-2015),

¹⁴⁴ Resolution S/RES/1970 (2011), "Peace and security in Africa", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011)), 29 Kasım 2015.

¹⁴⁵ Resolution S/RES/1973 (2011), "Libya", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973(2011)), 29 Kasım 2015.

Güvenlik Konseyi'nin Libya Hakkındaki 1973 (2011) Sayılı Kararı insani yardım bulundurmaya hazır olduğunu belirttiği, 1970 sayılı karar (2011) 26'ncı paragrafını yinelenerek,

“Sivillerin ve sivillerin bulunduğu alanların korunmasını, insani yardımın hızlı ve kesintisiz geçişini ve insani yardım personelinin güvenliğini sağlama konusundaki kararlılığını belirterek,

Libya Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelmiş ve gelmekte olan insan hakları ve uluslararası insancıl hukuka yönelik ciddi ihlallerin, Arap Devletleri Ligi, Afrika Birliği ve İslam Konferansı Örgütü Genel Sekreteri'nce kınandığı hatırlatılarak,

İslam Konferansı Örgütü'nün 8 Mart 2011 tarihli sonuç bildirgesini ve Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Libya'da bir ad hoc Yüksek Düzeyli Komite kuran 10 Mart 2011 tarihli bildirgesini dikkate alarak,

Arap Devletleri Ligi Konseyi'nin 12 Mart 2011 tarihli Libya askeri uçakları için uçuşa yasak bölge ilan eden ve Libyalı halk ile Libya'da bulunan yabancı ülke vatandaşlarının korunması için emniyetli bölgeler tesis eden kararını nazara alarak”

Genel Sekreter'in 11 Mart 2011 tarihli acil ateşkes çağrısını dikkate alarak,

15 Şubat 2011'den bu yana Libya Arap Cumhuriyetinde süren durumun Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısına sunulması kararını hatırlatarak ve deniz ve karadan saldırıları içeren ve sivilleri hedef alan saldırıların yargı önüne getirilmesi zorunluluğunu vurgulayarak,

Libya Arap Cumhuriyetindeki şiddetten kaçmak zorunda kalan mülteci ve yabancı işçilerin durumundan duyduğu endişeyi yineleyerek, bu mülteci ve yabancı işçilerin ihtiyaçlarını karşılayan komşu devletlerin, özellikle Tunus ve Mısır'ın bu çabalarını memnuniyetle karşılayarak ve uluslararası topluluğu bu çabaları desteklemeye çağırarak,

Libyalı yetkililerce paralı asker kullanımına devam edilmesini reddederek,

Libya hava sahasında tüm uçuşlar üzerine yasak konulmasının sivillerin korunmasında olduğu kadar insani yardımın güvenlik ve ulaşımı açısından da önemli bir unsur olacağı ve Libya'daki düşmanlıkların sona ermesi için önemli bir adım olacağı dikkate alınarak,

Libya Arap Cumhuriyetindeki yabancı uyruklular ve hakları için de duyduğu endişeyi belirterek,

Genel Sekreterce, Libya Özel Temsilcisi Abdel-Elah Mohamed AlKhatib'in görevlendirilmesini memnuniyetle karşılayarak ve Libya Arap Cumhuriyetindeki krize sürdürülebilir ve barışçıl bir çözüm bulma çabalarını destekleyerek,

Libya Arap Cumhuriyetinin egemenliği, bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve ulusal birliğine güçlü bağlılığını onaylayarak,

Libya Arap Cumhuriyetindeki durumun uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit oluşturmaya devam ettiğini belirleyerek,

Birleşmiş Milletler Şartının 7. Bölümüne bakılarak,

“1. Şiddet kullanımının ve sivillere karşı yapılan bütün saldırı ve kötü muamelelerin tamamıyla sona erdirilmesini ve hemen ateşkes ilan edilmesini talep eder;

2. Krize Libya halkının meşru taleplerine cevap verecek bir çözüm bulunmasının önemini vurgular, barışçı ve sürdürülebilir bir çözüm için gerekli olan politik reformların sağlanması amacıyla BM Genel Sekreterinin Libya'ya temsilci göndermesi ve yine aynı şekilde Afrika Birliğinin Barış ve Güvenlik Konseyinin bir Ad-hoc Komisyon oluşturup Libya'ya göndermesi kararını kabul eder;

3. Libya idaresinden özellikle uluslararası insancıl hukuka, uluslararası insan hakları normlarına ve göçmenler hukukunun kurallarına yönelik sorumluluklarını yerine getirmesini ve bu bağlamda sivil halkın korunması ve temel ihtiyaçlarının karşılanması için hızlı ve engelsiz bir şekilde insani yardımların önünün açılmasının sağlanmasını talep eder; denilmektedir.

Sivil Halkın Korunması,

“4. Genel Sekretere bildirimde bulunan bütün üye devletleri tek başlarına ya da bölgesel organizasyonlar ya da düzenlemeler yoluyla ve Genel Sekreter ile işbirliği içinde tüm gerekli önlemleri almaya, 2011(1970) sayılı kararın 9.paragrafı göz önüne alınmaksızın, saldırı tehdidi altında olan sivil halkın ve Bingazi dahil olmak üzere Libya-Arap Cumhuriyeti'nde sivillerin yaşadığı alanların korunması için, Libya topraklarında herhangi bir şekilde yabancı işgalci güç oluşturmamak üzere yetkilendirir ve bu paragraf kapsamında verilen yetkiyi kullanan ilgili üyelerin Genel Sekreteri hemen bilgilendirmelerini ve yine derhal Güvenlik Konseyine bilgi vermelerini ister;

5. Arap Devletleri Ligi'nin bölgede uluslararası barış ve güvenliğin devamlılığı ile ilgili konulardaki önemli rolünü tanıır ve BM Sözleşmesinin VIII Bölümü kapsamında Arap Devletleri Ligi üyelerinin diğer üye devletlerle 4. paragrafın icra edilmesi için işbirliği yapmasını ister,”

Uçuş Yasağı Bölgesi başlıklı kısımda,

“6. Sivillerin korunmasına yardım etmek için Libya Arap Cumhuriyeti hava sahasındaki tüm uçuşlar üzerine yasak konulmasına karar verir;

7. Libya’da bulunan yabancıları taşıyan, yardım sağlayan, özellikle tıbbi malzeme , gıda ve insani yardım yapacak personeli taşıyan ve sadece insancıl hedefleri olan uçuşların 6.maddedeki yasak kapsamında olmadığına karar verir; yine 4.paragraf ya da 8.paragraf kapsamında izinli olan uçuşlar ile Devletlerce 8.paragraf kapsamında gerekli görülen ve Libya Halkının yararına olan uçuşlar ve 8.paragraf kapsamında oluşturulan mekanizma içerisinde olan uçuşların bu yasak kapsamında olmadığına karar verir;

8. Genel Sekretere ve Arap Devletleri Ligi Genel Sekreterine bildirimde bulunan üye devletleri, tek başlarına ya da bölgesel organizasyonlar veya düzenlemeler aracılığıyla 6.madde kapsamında koyulan uçuş yasağını uygulamak için gereken tüm önlemleri almak üzere yetkilendirir. Üye devletlerin bu yasağın uygulanması ve 6. ve 7. paragraflardaki hükümlerin yürütülmesi için yapacakları işleri Genel Sekreterin görüşünü de alarak Arap Devletleri Ligiyle işbirliği içinde yapmalarını ister;

9. Tek başına veya bölgesel organizasyonlar aracılığıyla hareket eden tüm üye devletlerden 4,6,7,8 paragrafların icrası amacıyla hava sahalarından geçiş izni vererek yardım sağlamalarını ister;

10. İlgili üyelerden, insancıl uçuşların ve insanların nakli için yapılan uçuşların izlenmesi ve izni için gerekli olan pratik önlemler de dahil olmak üzere 4, 6,7,8 maddelerin icrası için alınan bütün önlemleri kendi aralarında ve Genel Sekreter ile işbirliği içinde yapmalarını ister.

11. İlgili üye devletlerin 8. Paragraf kapsamında verilen yetkinin icrası için eylemde bulunması halinde ve özellikle müdahale yapılması planlanıyorsa BM Genel Sekreteri ve Arap Devletleri Ligi Genel Sekreterini bilgilendirmelerine karar verir.

12. Genel Sekreterin 8.madde kapsamındaki ilgili üye devletlerce alınan bütün önlemler hakkında Konseyi derhal bilgilendirmesini ve 7 gün içinde Konseye rapor vermesini ve bundan sonra her ay bu kararın yürütülmesi kapsamında yapılanlarla ilgili olarak ve özellikle 6.madde kapsamındaki uçuş yasağının herhangi bir şekilde ihlal edilmesiyle ilgili olarak bir uygulama raporu sunmasını ister.”, kararları alınmıştır.

Silah Ambargosunun Uygulanması başlıklı kısımdaki kararlar,

“13. 1970 sayılı kararın (2011) 11. paragrafı nın aşağıdaki şekilde değiştirilmesine karar verir: Tüm devletleri, özellikle bölgedeki tek başına ya da bölgesel

organizasyonlar veya düzenlemeler aracılığıyla hareket eden devletleri, 1970 sayılı kararın 9. ve 10. Paragraflarınca konan silah ambargosunun katı şekilde uygulanmasını sağlamaya çağırır.

İlgili Devlet'i, paralı askerler de dahil olmak üzere, 1970 sayılı karar 9. ve 10. Paragrafının (bu karar ile değiştirilmiş haliyle) tedariki, satışı, transferi veya ihracını yasakladığı öğeler içerdiğinden şüphelenilmesini gerektirecek makul nedenlerin bulunduğu dair bilgiye sahip olması halinde; limanlar ve hava alanları dahil olmak üzere ülkesinde ve Libya'dan gelen yahut Libya'ya giden açık denizdeki gemilerde ve hava araçlarında denetleme yapmaya çağırır. Bu gemi ve hava araçlarının bayrak devletlerini bu denetimlere yardımcı olmaya davet eder ve üye devletleri bu denetimleri yürütürken somut durum ile orantılı önlemler almak üzere yetkilendirir.

14. Açık denizlerde 13. Paragraf kapsamında hareket eden üye devletlerin hem birbirleriyle ve BM Genel Sekreteriyle işbirliği içinde olmalarını, hem de 13. paragraftaki yetkinin kullanılmasıyla ilgili alınan önlemler hakkında Genel Sekretere ve 1970 sayılı kararın 24. paragrafı ile kurulan Komite'ye derhal bilgi vermelerini ister.

15. Tek başına veya uluslararası organizasyonlar veya düzenlemeler aracılığıyla hareket eden her üye devletin, 13. Paragraf çerçevesinde denetim görevi üstlendiğinde Komiteye, denetimin sebepleri, sonuçları ve işbirliğinin sağlanıp sağlanmadığı hakkında derhal yazılı bir başlangıç raporu sunmasını ister ve eğer nakli yasak olan bir mal bulunursa bu üye devletlerden sonraki aşamada denetim, el koyma ve tasarrufla ilgili detayları, malların çeşidi ve hangi ülkeden gelip nereye götürülmekte olduğu ile ilgili detayları içeren ikinci bir rapor sunmalarını ister.

16. Libya Arap Cumhuriyeti'ne paralı asker girişinin devam etmesini kabul etmeyerek, bütün üye devletlerin paralı askerlerin Libyaya girmelerini önlemek için 9.paragraftaki zorunluluklara katı şekilde uymasını ister." şeklindedir.

Uçuş Yasağı başlığı;

"17. Hiçbir devletin Libya devletine kayıtlı ya da Libya vatandaşlarının ya da şirketlerinin sahip olduğu ya da işlettiği uçakların kendi egemenlik sahalarından kalkış veya inişine ya da hava sahalarından geçişine izin vermemesine karar verir. Komite tarafından önceden izin verilmiş bazı uçuşlar ve zorunlu iniş halleri bunun istisnasıdır.

18. Eğer bir uçakla 9 ve 10. maddelerde yer alan yasak malların nakliye, satış, yada dışarıya çıkartılması söz konusuysa, hiçbir devletin bu uçaklara kendi hava sahasından uçuş yada kendi topraklarına iniş ve kalkış iznini vermemesine karar

verir, bu uçaklarda silahlı paralı asker taşınması da aynı hükme tabidir. Zorunlu iniş hali istisna tutulmuştur.” şeklindedir.

Malların Dondurulması başlıklı kısımda;

“19. 1970 sayılı kararın 17, 19, 20 ve 21. paragrafları ile uygulamaya konan malların dondurulması kararının, kendi ülkelerinde bulunan, Komite'nin belirlediği direkt veya dolaylı olarak Libya otoritelerine ait olan veya Komite'nin belirlediği Libya otoritelerince kontrol edilen, Libya otoriteleri adına veya onların talimatıyla hareket eden kişi veya kuruluşlara, bunların sahibi olduğu veya kontrolünde olan kuruluşlara ait; tüm para kaynaklarına, diğer finansal varlıklara ve ekonomik kaynaklara uygulanmasına karar verir; ayrıca bütün devletlerin uyrukları veya ülkelerindeki kişi veya kuruluşlar tarafından tüm para kaynaklarının, finansal varlıkların ve ekonomik kaynakların Komite'nin belirlediği Libya otoritelerinin veya Komite'nin belirlediği onlar adına veya onların talimatıyla hareket eden kişi veya kuruluşların veya onların sahibi oldukları yahut onların kontrolünde olan kuruluşların yararına veya kullanımına açık hale getirilmesini önlemelerine karar verir ve Komite'den ilgili Libya otoritelerini, kişi veya kuruluşları bu kararın kabulü tarihinden itibaren 30 gün içinde ve gerekirse daha sonra da belirlemesini ister.

20. 17. paragraf kapsamında dondurulan malvarlığının mümkün olan en kısa zamanda Libya halkının yararına kullanılacağını beyan eder.

21. Bütün devletlerin, yapılan işin şiddet veya sivillere karşı güç kullanmaya yol açacağına dair haklı gerekçe oluşturan bir bilgiye sahip olmaları durumunda vatandaşlarını, kendi yargı yetkileri altında bulunan kişileri ülkelerinde kurulu veya yargı yetkileri altında bulunan firmaları Libyalı kurumlar ya da onlar namına iş yapan kişiler veya kurumlar ya da bunların kontrolü altında bulunan yerlerle iş yapmaları halinde, bu işten saldırı ve şiddet için faydalanılacak bir durumun oluşturulmaması için dikkatli olmaya çağırılmalarını ister. “ denilmiştir.

Karara Konu Olanlar başlıklı kısımda ise;

22. Liste I'de yer alan kişilerin 15 ve 16 maddede yer alan seyahat sınırlamasına tabi olduklarına karar verir. Liste II de yer alan kişi ve kurumların malvarlıklarının 17, 19, 20 ve 21'e göre dondurulacağına karar verir.

23. 15, 16, 17, 19, 20 ve 21. paragraflarda yer alan önlemlerin Konsey ya da Komite tarafından 1970 sayılı kararın hükümlerini - özellikle 9. ve 10. maddeleri- ihlal ettiği ya da bunun yapılmasına yardım ettiği belirlenen birey veya varlıklara da uygulanmasına karar verir.

Uzmanlar Kurulu başlıklı kısım;

“24. Genel Sekreter’den Komite’ye danışarak, görev süresi 1 yıl olmak üzere 8 kişilik bir uzmanlar kurulu kurmasını ister. Komite’nin idaresinde çalışacak olan bu grubun görevleri aşağıdaki gibidir:

a) 1970 sayılı kararın 24.maddesi ve bu kararla kurulan Komite’ye yardım etmek;

b) Devletlerden, BM’in yetkili organlarından, bölgesel örgütlerden ve diğer ilgili taraflardan gelen 1970 sayılı kararın uygulaması hakkındaki bilgileri ve bu konudaki tedbirleri özellikle uygulama yapılanmayan olayları toplamak, incelemek ve analiz etmek,

c) Uygulanan tedbirlerin iyileştirilmesi için uygun tedbirlerin icrasıyla ilgili Konseye, Komite’ye ve devlete gerekli tavsiyelerde bulunmak,

d) Uzmanlar grubunun tayininden itibaren en geç 90 gün içinde Konsey’e işler hakkında bir ara rapor sunmak ve en geç görevinin bitmesine 30 gün kala tavsiye ve tespitleri içeren bir sonuç raporu sunmak.

25. Bütün devletleri, BM yetkili organlarını ve diğer ilgili tarafları özellikle 1970 sayılı kararın ve bu kararın icrasıyla ilgili olarak alınan önlemler hakkında ve bilhassa ihlal olayları hakkında bilgi sağlamak konusunda Komite ve Bilirkişi Heyeti ile tam bir işbirliği yapmaya davet eder.

26. 1970 sayılı kararın 24 paragrafı ile düzenlenen Komite’nin görevlerinin, bu kararda kararlaştırılan önlemleri de içerebileceğine karar verir.

27. Libya Arap Cumhuriyeti dahil olmak üzere bütün devletlerin, Güvenlik Konseyinin 1970 (2011) sayılı karar, bu karar ve ilgili kararlarda alınan önlemler dolayısıyla uygulaması zarar gören herhangi bir sözleşme veya başka bir hukuki işlemle bağlantılı olarak Libya otoriteleri, Libya Arap Cumhuriyetindeki bir kişi veya kurum veya bu kişi veya kurum vasıtasıyla veya onlar yararına hak ileri süren bir kişi tarafından herhangi bir hak iddia edilmemesi için gereken önlemleri almalarına karar verir.

28. Libya idaresinin eylemlerini takip edeceğini yineler ve herhangi bir zaman 1970 sayılı karar ve bu karar kapsamında alınan önlemleri gözden geçirmeye; Libya idaresinin tavrına göre bu önlemlerin artırılmasına, askıya alınmasına veya kaldırılmasına karar vermeye hazır olduğunu vurgular.

29. Güvenlik Konseyi'nce konunun aktif olarak gündemde tutulmasına karar verir"¹⁴⁶, maddeleri kabul edilmiştir.

Bu kararda Libya ile ilgili üzerinde durulması gereken en önemli konu Sivil Halkın Korunması başlıklı bölümde md. 4'de ifade edilen tüm üye devletlerin BM Genel Sekreterliğine durumu bildirerek tek başlarına ya da kolektif olarak gerekli tüm önlemleri alabileceği ifadesidir.

19 Mart 2011'de ABD ve AB üye ülkeleri öncülüğünde başlayan askeri müdahale daha sonra NATO'nun idaresine geçmiş ve bu müdahalenin meşruiyeti de 1973 no'lu kararda geçen bu ifadeye dayandırılmıştır¹⁴⁷. Libya'ya yapılan bu hava müdahalesi ile 41 yıllık Kaddafi iktidarı yıkılmıştır.

Libya'ya yönelik yapılan müdahale üzerindeki tartışma konularının başında müdahalenin 1973 sayılı kararda geçen BM üyesi ülkelerin münferit güçleri ile müdahalede bulunabilme yetkisi elde etmiş olmalarıdır. Bu durumun devletlerin münferit çıkarlarının ön plana konulacağı ihtimalini de ortaya çıkarmıştır. Her ne kadar alınan kararda Libya'nın egemenlik, bağımsızlığına saygı duyulduğu ifade edilse de müdahalenin sınırlarına yönelik bir açıklama getirilmemiştir¹⁴⁸. Ayrıca 1973 no'lu kararda insan hakları, sivil ölümleri gibi durumlara vurgu yapılırken NATO'nun hava saldırılarının sivilleri korumaya yönelik mi olduğu yoksa isyancı gruplara bir destek niteliği kazandığı da ancak karar da böyle bir ifadenin geçmemesi de bir tutarsızlık olduğu ifade edilmiştir¹⁴⁹. Bunun yanında Kaddafi'nin muhaliflerce öldürülmesi ve cesedinin bir süre sergilenmesi konusunda da BM'ye yönelik insan hakları ihlali eleştirilerini de beraberinde getirmiştir.

BM Libya'ya yönelik olarak ise en son kararını 10 Eylül 2015'de "2238¹⁵⁰" no'lu kararıyla almıştır. Arap Baharı isyanlarının başlamasından bu karara kadar tüm kararlara atıf yapılarak, Libya'ya yönelik 17 maddelik kararda ateşkes çağrısı, askeri olmayan çözüm, Libya Ulusal Uyum Hükümeti ile BM arasında bir uyum süreci

¹⁴⁶ Naim Demirel, Miray Azaklı, " Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Libya Hakkındaki 1973 (2011) Sayılı Kararı", *Küresel Bakış*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:3, Ekim 2011.

Not: Bu alıntılama belirtilen kaynaktan doğrudan alınmıştır.

¹⁴⁷ Ayhan, *Arap Baharı İsyancılar*..., a.g.e., s.173-174.

¹⁴⁸ Celalettin Yavuz-Serdar Erduramaz, *Arap Baharı ve Türkiye Orta Doğu'da Kırsal Fay Hatları*. Berikan Yayınevi, Ankara, 2012, s. 74-75.

¹⁴⁹ Selin M. Bölme, Ufuk Ulutaş, Taha Özhan, Müjge Küçükkeleş, "İsyancı Müdahale ve Sonrası Libya'da Dönüşümün Sancıları", *SETA Rapor*, Sayı 5, 2011, s. 28.

¹⁵⁰ Resolution S/RES/2238 (2015), "Libya", (Erişim)

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2238\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2238(2015)), 29 Kasım 2015.

oluşturulması, sivillere karşı şiddetin kınanması gibi çağrılarda bulunmuş bunun yanında insan hakları izleme ve destekleme, silah ve benzeri materyallerin desteklenmesi, Libya kurumlarının desteklenmesi, temel ihtiyaçların karşılanması ve insani yardım sağlanması gibi misyonla görev yapan BM Destek Gücü'nün görevinin 16 Mart 2016'ya kadar uzatılması kararlaştırılmış buna ek olarak daha önceki kararlarda belirtilen yaptırımların da sürdürülmesine karar verilmiştir.

Genel olarak bakıldığında ise; 1970 ve 1973 sayılı kararlarla Libya'ya askeri müdahale kararı alan GK, Libya'ya yönelik olarak uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için girişimde bulunmuştur. Bu müdahale sonrası Libya'da Kaddafi yönetimi devrilmiş ve o dönem geçici bir sükunet ortamı sağlanmıştır. Ancak 2015'e gelindiğinde alınan son karar olan 2238 no'lu karara bakıldığında Libya'daki barış ve güvenlik ortamının halen sağlanmadığı görülmektedir. Bunun yanında Libya'da hükümeti kurulamaması ve çift başlı bir yönetimin olması da BM'nin Libya'daki barış ve güvenliğe yaptığı katkının ne boyutta olduğunu göstermektedir.

2.1.1.4. Yemen

Arap Baharı isyanlarının yayıldığı ve iktidarın değiştiği ülkelerde bir diğer de Yemen'dir. Uzunca bir süredir devam eden fakirlik, şiddet, kişisel güvenlik eksikliği, rüşvet gibi faktörlerin etkisi, etnik, dini ve kültürel farklılıklar, bölgeler arası çatışmalar, bunlara ek olarak fakirlik, hükümet yolsuzluğu, kişisel güvenlikten yoksunluk gibi faktörlerde yoğun bir şekilde ortaya çıkınca Arap Baharının Yemen'de de ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu faktörler Yemen'de Arap Baharının ortaya çıkmasındaki önemli nedenleri arasındadır¹⁵¹. Barış Fonu'nun Başarısız Devletler verilerinde de 2005-2010 arası dönemde sürekli olarak alarm durumuna yakın devletler arasında olan Yemen'de yaşanan isyanların nedenleri hakkında fikirler verebilir¹⁵². Bunun yanında ülkedeki en büyük etnik grubu olan Husilerin varlığı ve tarihten gelen bağımsızlık talepleri ülkedeki istikrarsızlık ve iç çatışmaların önemli sebepleri arasındadır.

2011 yılı Şubat başlarında Ali Abdullah Salih'e ve onun uygulamalarına yönelik olarak başlayan isyanlarda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş ve uzunca bir süredir

¹⁵¹ Sami Kronenfeld and Yoel Guzansky, "Yemen: A Mirror to the Future of the Arab Spring", *Military and Strategic Affairs*, Cilt 6, Sayı 3, 2014, s. 80.

¹⁵² Bkz., Fragile States Index(2005-2010), Fund For Peace, Yemen, (Erişim) <http://fsi.fundforpeace.org/> , 7 Mart 2016.

tartışılan Ali Abdullah Salih'in meşruiyeti iyiden iyiye sorgulanmaya başlanmıştır. Salih'in 2013 yılında iktidarı bırakacağını açıklamasına rağmen ülkede olaylar durulmamış öyle ki çatışmalar daha da şiddetlenmiştir¹⁵³.

Protestolara karşı Salih'in aşırı güç kullanması, hem kendisine destek veren aşiretlerin hem de uluslararası kamuoyunun desteğini çekmesine neden olmuştur. İsyanlar sırasında Salih'e yönelik suikast girişimlerinde de bulunulmuş bunun yanında sarayına yapılan roketli saldırı da Salih'te yaralanmıştır. Bu olaydan sonra Salih'in tedavi için Suudi Arabistan'a gitmesi olayların bir nebze yatışmasını sağlamıştır. Bu süreçte Suudi Arabistan öncülüğünde Körfez İşbirliği Örgütü Yemen'de barışçıl bir geçiş için girişimlerde bulunmuş, ABD ve AB'de Körfez İşbirliği Örgütüne destek verdiklerini açıklamışlardır. Ancak Salih'in Suudi Arabistan'dan dönmesi üzerine çatışmalar yeniden artmış, olaylarda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. Olayların yeniden şiddetlenmesi üzerine 23 Kasım'da Salih daha fazla görevde kalmak için direnememiş ve yetkilerini devretmiştir. Salih sonrası dönemde Yemen'de istikrar ve barış ortamı sağlanamamış ülkede hem Arap Baharı sürecinde hem de daha önce faaliyet gösteren El Kaide ve Husilerin özerklik girişimleri ile istikrarsızlık ortamı yenide ortaya çıkmıştır. Bu süreçte ülke Husilerin yoğun olduğu güney Yemen ile hükümetin etkin olduğu kuzey arasında bir iç çatışma ortamı ortaya çıkmıştır.

Salih'in yetkilerini devretmesi sonrası Körfez İşbirliği Örgütü, BM, ABD ve Dünya Bankası'ndan 565 temsilcinin de bulunduğu geçiş süreci çalışmaları başlamış ancak büyük umutlarla başlayan süreç zamanda kamuoyu desteğini kaybetmiştir. 2014'de sonuçlanan görüşmelerde Yemen'in 6 farklı bölgeden oluşan federal bir yapıya dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır¹⁵⁴. 1 yıl içinde Ulusal Geçiş Hükümeti ve diğer destekçi tarafların desteği ile Yemen'de seçim yapılabilmıştır. Ancak bu seçimler de ülkede istikrarı sağlayamamış, 2015 yılında Husi gruplar Yemen'de yaptıkları darbe ile yönetimi ele geçirmişlerdir¹⁵⁵.

BM'nin Yemen'de uluslararası barış ve güvenliği sağlamak noktasındaki girişim ve uygulamalarına bakarsak; Yemen'e yönelik olarak Genel Kurul nezdinde bir karar

¹⁵³ Tayyar Arı, "Yemen'de Arap Baharından Husi Darbesine: Bir Demokrasi Denemesinden Başarısız Devlete Mi ?", *SDE Bakış*, Sayı 8, 2015.

¹⁵⁴ Sami Kronenfeld ve Guzansky, a.g.e., s. 81-82.

¹⁵⁵ "Yemen'de Husi darbesi", (Erişim)

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/yemende-husi-darbesi>, 5 Aralık 2015.

alınamamış ancak Genel Kurul'a bağlı İnsan Hakları Konseyince 7 farklı karar alınmıştır¹⁵⁶. Bu kararlarda BM İnsan Hakları Konseyi Yemen'de yaşanan insan hakları ihlallerine vurgu yapılarak, Yemen hükümetine yönelik olarak İnsan Hakları konusunda daha şeffaf davranılması, İnsan Hakları Konseyi ile uyumlu çalışılması, çocuklara karşı şiddetin durdurulması ve yerinden edilen insanların yurtlarına geri dönmesi gibi konular üzerinde durulmuştur.

Bunun yanında GK nezdinde ise, 2011 yılında 1, 2012 yılında 1, 2014 yılında 1, 2015 yılında 3 farklı olmak üzere toplamda 6 karar alınmıştır¹⁵⁷. Buna ek olarak Genel Sekreterlik Başkanlığınca Yemen konusunda 2011'de 3, 2014'de 2 farklı basın açıklaması yapılmıştır¹⁵⁸.

İlk olarak 21 Ekim 2011'de alınan 2014 no'lu kararda¹⁵⁹ GK tarafından, 13 maddelik bir bildiri yayınlamış, bu bildiri;

1. Yemen'de çoğunluğu sivillerden oluşan ve kadın ve çocuklarında olduğu ölümlerden üzüntü duyulması,
2. Yemenli yetkilerin, barışçıl protestolara karşı yapılan güç kullanımı, şiddet hareketleri, insan hakları ihlallerinden dolayı kınanması,
3. Siyasi anlamda amaçlara ulaşmak için tüm tarafların acil olarak şiddet kullanımından vazgeçmesi,
4. Körfez İşbirliği Teşkilatının girişimiyle Yemen öncülüğünde bir siyasi geçiş anlaşmasının en kısa sürede imzalanıp uygulanmasının yeniden teyidi, Yemen'deki tüm taraflara bu girişime taraf olmaları çağrısı yapılması, Yemen liderinden yeni yapılacak anlaşmanın imzalanması için taahhüt alınması ve teşvik edilmesi ya da adına yetki alınması ve buna dayalı bir siyasi çözüm uygulanması ve bu durumun eyleme geçirilmesi, başarılı bir barışçıl, siyasi geçiş için, gecikme olmaksızın Körfez İşbirliği Örgütünün girişimi ve 12 Eylül Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin uygulanması,

¹⁵⁶ Bkz. BM İnsan Hakları Konseyi Kararları İçin (2011-2015)

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/Documents.aspx>

¹⁵⁷ Bkz. Güvenlik Konseyi Kararları (2011-2015), (Erişim)

<http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>, 5 Aralık 2015.

¹⁵⁸ Bkz. Güvenlik Konseyi Başkanlığı Yemen Konusundaki Basın Açıklamaları İçin, (Erişim)

<http://www.un.org/en/sc/documents/statements/2014.shtml>, 5 Aralık 2015.

¹⁵⁹ Resolution S/RES/2014 (2011), "Middle East", (Erişim)

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014(2011)), 5 Aralık 2015.

5. Yemenli yetkililerden acil bir şekilde Yemen halkının temel özgürlük ve insan haklarını, medya özgürlüğü ve sivillere karşı şiddeti sonlandırmayı amaçlayan girişimleri de kapsayan özgürlük taleplerini iletecekleri barışçıl kurullar oluşturmalarını, uluslararası insancıl ve insan hakları hukuk kurallarını uygulamaları,
6. Konuyla ilgili olan tüm taraflara kadınların ve çocukların korunmasının garanti edilmesi, çatışmaların çözümünde kadın katılımının artırılması ve karar alma mekanizmalarında kadınlarının katılımının teşvik edilmesi,
7. Tüm muhalif grupların Körfez İşbirliği Örgütü girişimiyle başlatılan siyasi bir uzlaşma için tam ve yapıcı bir rol alarak anlaşma ve anlaşmanın uygulanmasına destek vermesi ve tüm muhalif grupların siyasi amaçların başarılması için şiddetten kaçınması ve ateşkes uygulaması,
8. Tüm silahlı grupların barışçıl gösteri alanlarından silahlarını kaldırması, şiddet ve provokasyondan kaçınması, çocukların asker yapılmasından kaçınılması ve tarafların hayati önem arz eden lojistik yerleri hedef almaması,
9. Arap Yarımadasında varlığını devam ettiren El-Kaide'nin BM Şartı, İnsan Hakları, Mülteci ve İnsani Hukuku kapsayan uluslararası hukukun tahrip edilmesi konusundaki endişelerin belirtilmesi,
10. Uluslararası toplumun Yemen'e insani yardım yapılması konusunda teşvik edilmesi, bu durumun gerçekleşmesi için Yemen'deki tüm grupların BM Ajanları ve gönüllü organizasyonlarla işbirliği yapması ve Yemen'deki ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımların zamanında ulaştırılması için güvenli ve engelsiz bir ulaşımın garanti edilmesi,
11. BM Genel Sekreterinden özel temsilci ziyaretlerini de kapsayan İyi Hizmetlerini sürdürmesi, tüm Yemenli paydaşların bu kararı uygulaması, tüm taraflar ve bölgesel örgütlerin bu amaçlara katkı sağlamasının istemesi,
12. Genel Sekreterden bu kararın kabulünden sonra 30 gün içinde ve her 60 günde bir kararın uygulanması ile ilgili raporlar hazırlaması,
13. Konunun aktif olarak gündemde tutulmasına karar verilmesi,

şeklinde ateşkes çağrısı, kınama ve uygulamalar içeren kararlar alınmıştır.

2012’de alınan 2051 ve 2014’de alınan 2140 sayılı kararlarda da benzer konular üzerinde duran GK, 2140 no’lu kararda ilk kez Yemen’e yönelik ambargo ve yaptırım kararları almıştır. 2015’de Yemen’e yönelik olarak aldığı 14 Nisan 2015, 2216 no’lu son kararında, ülkede meydana gelen Husi askeri darbesi ile ilgili konular üzerinde durmuş, 25 maddeden oluşan kararda genel olarak; Husilerin askeri müdahaleye son verip, askeri güçlerini geri çekmeleri, Husi gruplara Körfez İşbirliği Örgütü ile işbirliği içine girmeleri ve GK kararlarına riayet etmeleri, siyasi gerekçelerle şiddete başvurulmasından vazgeçilmesi, Riyad’da yapılacak konferansa Yemen’deki tüm siyasi grupların katılması, tüm tarafların uluslararası hukuk ve uluslararası insani hukuk kriterlerine uyması, şeklinde telkinlerde bulunulmuş buna ek olarak; 2140 no’lu karara atıf yapılarak md. 14, 15, 16 ve 17’de tüm BM üyelerine Ali Abdullah Salih ve çevresindekilere fayda sağlayacak silah ve benzeri materyal satış, temin ve transfer ambargosu konulması kararlaştırılmıştır.

Genel olarak bakıldığında ise; Ali Abdullah Salih’in Körfez İşbirliği Örgütü ve BM’nin girişimleri ile görevi devretmesine rağmen sonraki dönemde Yemen’de olan iç çatışma ortamına sebebiyet vermesi, bunun yanında istikrarsız ortamın Husi darbesini beraberinde getirmesi Yemen’de barış ve güvenliğin sağlanamadığının açık göstergesidir. BM özellikle GK çerçevesinde almış olduğu kararlar ile Yemen’de barış ve güvenlik ortamının sağlanması için çeşitli girişimlerde bulunsa da mevcut duruma bakılarak bu kararların barış ve güvenliğin sağlanmasında etkisi olduğu söylenebilir.

2.1.1.5 Suriye

Suriye 2009’da ilk etkilerini gördüğümüz Arap Baharının hem bölgede, hem de uluslararası barış ve güvenlik ortamında en büyük zararı verdiği ülke olmuştur. Suriye’deki durumun genel hatlarına bakarsak, Arap Baharının başladığı Libya, Tunus, Mısır gibi ülkelerde benzer dönemde Suriye’de de isyanlar başlamıştır. Ancak Suriye için olaylar diğer ülkelere farklı ve uluslararası sistemi çok boyutlu etkileyen bir hal almıştır. Bu durumun temel sebebi olarak da uluslararası güç aktörlerinin aralarındaki rekabet olduğu söylenebilir.

2011 yılında başlayan isyanların ilk döneminde Esad yönetimi kendisinden beklenen reform talepleri için ilk zamanlar olumlu tepkiler verse de, yıl ortasına gelindiğinde isyancılara karşı çok sert müdahalelerde bulunmuştur. 2011'in sonlarına doğru ise artan isyancı sayısı ile birlikte Özgür Suriye Ordusu oluşmuş ve ülke içinde Esad yanlıları ile muhalifler arası bölgesel çatışmalar yoğunlaşmıştır. 2012 yılında çatışmalar Esad yönetiminin muhaliflere hava saldırısı yapmasıyla devam ederken, 2013'de Suriye, Esad yönetimine Rusya, İran gibi devletlerin desteklemesi, muhalif gruplarında Körfez ve Batılı güçlerce desteklenmesi ile uluslararası güçlerin doğrudan mücadele alanı olmuştur¹⁶⁰. 2015'in sonlarına gelindiğinde ise; Suriye iç savaşı sürdüğü, terör örgütlerinin faaliyet alanı oluşturduğu, 2013 yılında 100.000 olan ölüm sayısı¹⁶¹, İnsan Hakları İzleme Örgütünün 2015 raporuna göre en az 191.000 kişinin ölüp, 4.2 milyon¹⁶² Suriyelinin mülteci konumuna düştüğü bir ülke konumuna gelmiştir¹⁶³.

Birleşmiş Milletler Örgütünün Suriye'de yaşanan duruma yönelik olarak almış olduğu karar, uygulama, basın açıklamaları, veto kararları üzerinden Suriye politikalarına bakacak olursak; Genel Kurul nezdinde Suriye'de Arap Baharı süreci ile ilgili olarak 2011 yılında ilki 19 Aralık 2011'de olmak üzere 1, 2012'de 3, 2013'de 4, 2014'de 1 karar almıştır¹⁶⁴. 2015 yılı içerisinde ise; Genel Kurul Arap Baharı süreci ile ilgili olarak karar almamıştır. Genel Kurul'un 19 Aralık 2011'deki Suriye'ye yönelik olarak aldığı "Suriye Arap Cumhuriyetinde İnsan Hakları Durumu"¹⁶⁵ başlıklı 5 maddelik ilk kararında;

- Suriyeli otoriteler tarafından yapılan içinde çocuklarında olduğu sistematik insan hakları ihlalleri, protestocuların öldürülmesi, insan hakları savunucularına karşı yapılan zulüm, aşırı güç kullanımı, zorla ortadan kaldırma ve keyfi tutuklama gibi uygulamaların kınanması,

¹⁶⁰ Simon Adams, "Failure to Protect: Syria and the UN Security Council", *Global Centre for the Responsibility to Protect Occasional Paper Series*, Sayı 5, 2015, s. 6-7.

¹⁶¹ Yavuz Güçtürk, "İnsanlığın Kaybı Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu", *SETA Yayınları*, 2014, s. 39.

¹⁶² "UNHCR Mid Year Trends 2015", (Erişim)

<http://www.unhcr.org/56701b969.html>, 8 Aralık 2015, s. 4.

¹⁶³ "World Report 2015: Syria", (Erişim)

<https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/syria>, 8 Aralık 2015.

¹⁶⁴ Bkz. Genel Kurul Kararları İçin (2011-2015), (Erişim)

<http://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/66>, 10 Aralık 2015.

¹⁶⁵ Resolution A/RES/66/176, "Situation of human rights in the Syrian Arab Republic",

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20A/RES/66/176, 10 Aralık 2015.

- Suriyeli yetkililer acil güç kullanımının durdurulup, kendi halklarının koruma altına alınıp, uluslararası insan hakları hukukuna riayet etmeleri,
- Suriyeli yetkililerin Arap Ligi Devletlerinin ortaya koyduğu Eylem Planına uyması,
- Genel Sekreterin Arap Ligi Devletleri ile işbirliği yaparak bir destek misyonu oluşturulması,
- Suriyeli yetkililerin daha önce İnsan Hakları Konseyinin almış olduğu S-16/1 ve S-17/1 no'lu kararlara riayet etmesi,

çağruları yapılmıştır.

2012, 2013, 2014 yıllarında alınan kararların hemen hepsinde benzer konular üzerinde duran Genel Kurul, Suriye'deki Arap Baharı sürecine ilişkin aldığı 18 Aralık 2014 tarihli "Suriye Arap Cumhuriyetinde İnsan Hakları Durumu"¹⁶⁶ başlıklı 27 maddelik kararda da genel olarak; Suriyeli yetkililerce sivillere yönelik insan hakları ihlallerinin kınanması, hastaneler, okullar ve sivil yerleşim yerlerine yönelik kimyasal silah, varil bombaları, balistik füze ile yapılan saldırılarının kınanması ve durdurulması, "Irak-Levant İslam Devletinin"¹⁶⁷ yaptığı terör saldırılarının kınanması, Suriye hükümetinin İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşmeye uyması, Suriye'deki tüm yabancı savaşçıların geri dönmesi, Irak-Levant İslam Devleti ve El-Nusra gibi örgütlerin kıyım faaliyetlerinin kınanması ve durdurulması gibi kararlar alınmıştır. Suriye'ye yönelik Genel Kurul'un almış olduğu ilk ve son kararlara bakıldığında çoğunluğu insan hakları ihlalleri, sivil kıyımları, terör örgütleri ve faaliyetleri gibi konuları kapsamaktadır.

Genel Kurul'a bağlı İnsan Hakları Konseyi ise Suriye'deki Arap Baharı ile ilgili olarak 2011-2015 yılları arasında; 2012'de 2, 2013'de 4, 2014'de 3, 2015'de 3 olmak üzere toplamda 12 karar almıştır. İnsan Hakları Konseyi'nin kararlarına bakacak olursak,

¹⁶⁶ Resolution A/RES/69/189, "Situation of human rights in the Syrian Arab Republic", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/189, 15 Aralık 2015.

¹⁶⁷ Irak-Levant İslam Devleti kavramı BM kararlarında IŞİD için ikame kavram olarak kullanılmaktadır.

Suriye'ye yönelik Genel Kurul'un ilk olarak, 6 Temmuz 2012'de "Suriye Arap Cumhuriyetinde İnsan Hakları Durumu" başlıklı 10 maddelik kararında genel olarak, gazetecileri, barışçıl amaçlı protestocuları, insan hakları savunucularını vb. ağır silahlar kullanarak öldüren Suriyeli yetkililerin kınanması, Suriyeli yetkililere yönelik olarak sivillere karşı uygulanan şiddetin sona erdirilmesi ve insancıl hukukun tam bir şekilde uygulanması, Suriyeli yetkililerin zorla tutukladığı basın mensuplarının serbest bırakılması, etnik, din, dil veya herhangi bir zeminde ayırım yapmadan tüm Suriyelilerin barışçıl, demokratik ve çoğulcu bir yapı için teşvik edilmesi, şeklinde daha önceki alınan kararlara ve kararlarda bahsi geçen maddelere atıflar yapılması şeklinde kararlar alınmıştır¹⁶⁸.

Benzer şekilde İnsan Hakları Konseyi'nin Suriye'deki Arap Baharı sürecine ilişkin olarak almış olduğu 1 Ekim 2015 tarihli, "Suriye Arap Cumhuriyetinde İnsani Durumun Kötüleşmesi ve İnsan Haklarının Bozulması" başlıklı 31 maddelik kararı ile Suriye'de devam etmekte olan insan hakları ihlalleri üzerinde durulmuş ve bu son kararı ile İnsan Hakları Konseyi Suriye'deki insan hakları ihlallerini bir kez daha kınamıştır.

GK'nin Arap Baharı sürecinde Suriye'de uluslararası barış ve güvenliğin temini için almış olduğu karar ve uygulamalara bakarsak; öncelikle GK, Suriye'ye yönelik tutumu ile yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Suriye'de Arap Baharı süreci ile ilgili olarak ilk adımı, 3 Ağustos 2011'de Genel Sekreterlik Başkanlığın tarafından yapılan "Orta Doğu" başlıklı basın açıklaması¹⁶⁹ olmuştur.

Bu açıklamada;

- GK'nin Suriye'de gittikçe kötüleşen durumdan endişe ve yüzlerce insanın ölümünden dolayı büyük üzüntü duyulması,
- Suriyeli yetkililerin sivillere karşı güç kullanımından ve yaygın insan hakları ihlallerinden dolayı kınanması,
- GK tarafından tüm taraflara içlerinde kamu kurumlarına karşı olarak misilleme şeklinde sürdürülen şiddet faaliyetlerinin durdurulması çağrısı,

¹⁶⁸ Resolution A/RES/67/183, "Situation of Human Rights in the Syrian Arab Republic", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/67/183, 10 Mart 2016.

¹⁶⁹ "Statement by President of Security Council, "Middle East", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/2011/16, 16 Aralık 2015.

- GK tarafından Suriyeli yetkililerin reform taahhüdü verdiği, reform uygulamalarının ilerlememesinden duyulan üzüntü duyulduğu ve Suriye hükümetinin reform taahhütlerini yerine getirmesi çağrısı,
- GK'nin Suriye'de istikrar ortamı sağlanması ile Suriye'nin bağımsızlık, egemenlik ve bölgesel bütünlüğünü garantisi olduğu, bunun da toplumun tamamına özgürlük ve barışçıl bir uzlaşa ile sağlanabileceği çağrısı,
- Suriyeli yetkililerin kuvvet kullanımını azaltarak ülkedeki insan hakları sorununu azaltmaları, uluslararası insanı yardım ajanları ve çalışanlarının bölgeye ulaşmalarına izin verilmesi ve Suriyeli yetkililerin İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ile işbirliği yapmaları çağrısı,

yapılmıştır.

Bunun yanında GK tarafından 2011-2015 yılları arası dönemde çoğunluğu Suriye'de bulunan diplomatik temsilcilik binalarına yapılan terör saldırıları olmak üzere, Suriye'den Türkiye'ye yönelik olan silah atışları, Suriye'deki insani krizin derinleşmesi ve BM temsilcilerinin bölgeye erişiminin sağlanması ile ilgili olarak çok sayıda basın açıklaması yapılmıştır¹⁷⁰.

Suriye'deki mevcut durumun barış ve istikrar ortamına dönüşmesi açısından en etkili uygulama olan GK kararlarına bakarsak, Arap Baharı süreci ile ilgili olarak GK, 2011'de karar alamamışken 2012'de 5, 2013'de 2, 2014'de 4, 2015'de ise 5 olmak üzere toplam 16 karar almıştır.

GK tarafından Suriye'deki Arap Baharı süreci ile ilgili olarak 14 Nisan 2012'de alınan ilk kararda¹⁷¹ ve Suriye'ye yönelik bir kınama içermeyen, Suriye'deki şiddet ve insan hakları ihlallerinin durdurulması çağrısında bulunan, ülkeye silahsız gözlemcilerin gönderilmesi gibi kararlar bulunan 13 maddelik karar kabul edilmiştir. Yine 2012 yılında eski BM eski Genel Sekreteri ve Arap Birliği özel temsilcisi Kofi Annan'ın hazırladığı 6 maddelik ve içerisinde ateşkes, Suriye hükümetinin tank ve silahlarını geri çekmesi, siyasi tutukluların serbest kalması, gazetecilerin serbest kalması, insani yardımların ulaştırılması serbestisi ve Suriyelilerle müzakere

¹⁷⁰ Bkz. Güvenlik Konseyi Basın Açıklamaları İçin (2011-2015), (Erişim)

<http://www.un.org/en/sc/documents/press/>, 17 Aralık 2015.

¹⁷¹ Resolution S/RES/2042 (2012), "Middle East", (Erişim)

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2042\(2012\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2042(2012)), 17 Aralık 2015.

yapılmasını da içeren teklif Esad tarafından kabul edilmiştir. Ancak teklifin kabul edilmesine rağmen Esad güçleri saldırılarını zaman içerisinde arttırarak devam etmiş ve Annan Planı başarısızlığa uğramıştır¹⁷².

2013, 2014 ve 2015'teki kararların hemen hepsinde Suriye'de barış ve güvenliğin sağlanması çağrısında bulunmasına rağmen GK, 2011-2015 arası dönemde 4 farklı kez Çin ve Rusya Federasyonunun vetolarıyla Suriye'ye yönelik yapılacak yaptırımların önüne geçmiştir.

İlki 4 Ekim 2011'de olan veto kararları ve özellikle karar md. 9'da;

- BM üyesi devletlere Suriye ordusuna doğrudan veya dolaylı olarak her türlü malzeme, teknik destek, finansal kaynak ve yardım, tavsiye veya diğer silah ve silah maddeleri ile ilgili maddelerin tedarik, satış ve transferinin engellenmesi çağrısı,

maddesinin vetosu ile başlamıştır¹⁷³.

İkinci veto, 4 Şubat 2012'de veto edilen kararda da Suriye'li yetkililere yönelik ateşkes, insan hakları kurallarına uyma çağrılarını yanında kararın veto edilmesine sebep olarak görülebilecek;

- Suriye'nin bağımsızlık, egemenlik, birlik ve bölgesel bütünlüğünün tanındığı, Suriye'deki mevcut siyasi krizin barışçıl yollarda çözülmesi niyetinde bulunduğu ancak bu çağrılara uyulmadığı sürece BM Şartının md. 42'nin uygulanacağına,

belirtilen bölüm, askeri müdahale yolunu açtığı için yine Çin ve Rusya Federasyonu tarafından veto edilmiştir¹⁷⁴.

Üçüncü veto kararı ise 19 Temmuz 2012'de yine Suriyeli yetkililere yönelik olarak acil bir şekilde ateşkesin sağlanması, sivillere karşı şiddetin durdurulması, insan haklarına saygı gösterilmesi, BM Suriye Gözlemci Gücünün bölgede görev yapması,

¹⁷² Simon Adams, a.g.e., s. 12.

¹⁷³ Security Council - Veto List, Draft S/2011/612, "Middle East Syria", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2011/612, 19 Aralık 2015.

¹⁷⁴ Security Council - Veto List, Draft S/2012/77, "Middle East Syria", (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/77, 19 Aralık 2015.

6 maddeden oluşan Annan Planı olarak da bilinen maddelerin kabulünü içeren ve “Uyum” başlıklı bölümde geçen;

- Suriyeli yetkililerin aynı teklifin 4. paragrafında geçen ifadelerin hepsine tam bir şekilde riayet etmediği takdirde BM Şartı md. 41’in uygulanacağı,

ifadesi kararın yine Çin ve Rusya Federasyonunca veto edilmesine neden olmuştur¹⁷⁵.

Dördüncü olarak ise, 22 Mayıs 2014’de yine Çin ve Rusya Federasyonu tarafından veto edilmiştir. Bu kararda genel olarak; Suriye’deki mevcut durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği, Suriyeli yetkililerin Uluslararası Ceza Mahkemesi kararlarına uymaları, bu kararın kabul edilmesinden itibaren iki ay içinde ve her altı ayda bir mahkeme temsilcilerinin rapor hazırlayarak bu raporları GK’ye iletmeleri, GK’nin gerekli önlemleri alması, maddeleri hazırlanmış ancak Çin ve Rusya’nın vetosuyla reddedilmiştir¹⁷⁶.

GK tarafından Suriye’ye yönelik olarak en son 22 Aralık 2015’te; Ocak ayı başında siyasi geçiş için ateşkes ve resmi müzakere yapılacağı, Irak-Levant İslam Devleti ve El Nusra dâhil terörist grupların bu ateşkes dışında tutulacağı, bu gruplara yönelik ABD ve Rusya öncülüğünde saldırı ve savunma eylemleri devam edeceği, altı ay içinde güvenilir, kapsayıcı ve mezhepsel olmayan bir yönetim oluşturulacağı, 18 ay içinde BM gözetimi altında özgür ve adil bir biçimde seçimler yapılacağı, siyasi geçiş Suriye önderliğinde olacağı ve BM Genel Sekreterinden kararın kabulünden en fazla 1 ay içinde mevcut durumla ilgili rapor istenecek, şeklinde maddeleri de içeren ve uzunca bir zaman sonra bir uzlaşma niteliğinde kararlar alınmıştır¹⁷⁷.

Genel olarak bakıldığında ise; 2011’den 2015 Aralık’a kadar olan süreçte Suriye’ durum uluslararası güç mücadelelerinin ana merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda Suriye, P2(Çin, Rusya Federasyonu) ile P3(ABD, İngiltere, Fransa) arasındaki rekabetin en gözle görüldüğü bölge olmuştur. Bu açıdan bakıldığında BM’nin Suriye konusunda, 1995 Bosna-Hersek krizinde etkisiz kalması sonucu

¹⁷⁵ Security Council - Veto List, Draft S/2012/538, “Middle East Syria”, (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/538, 19 Aralık 2015.

¹⁷⁶ Security Council - Veto List, Draft S/2014/348, “Middle East Syria”, (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/348, 19 Aralık 2015.

¹⁷⁷ Resolution S/RES/2254 (2015), “Middle East Syria”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2254\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2254(2015)), 19 Aralık 2015.

yaşanan Srebrenitsa katliamı ve 1994'de Ruanda'da Tutsi ve Hutulara karşı yapılan katliama da engel olamaması gibi konularda yaşadığı başarısızlığı Suriye'de de yaşadığı söylenilebilir.

2.2. GK Daimi Üyelerinin Arap Baharı Politikaları ile BM Kararları Arasındaki İlişki

Uluslararası barış ve güvenliğin uluslararası hukuk çerçevesinde sağlanmasından başlıca sorumlu organ olan GK, tarihten günümüze birçok konuda uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması noktasında başarısızlığa uğramıştır. Arap Baharı sürecinde de benzer durumun oluşması, güç ve çıkar rekabetinin daha ön plana çıktığı bölgelerde GK'nin bu denli pasif kalması bu şekilde açıklayabilir. Ayrıca yaşanan insani krizlerin nedenlerini de bu güç ve çıkar mücadelesi ile açıklamak mümkündür. Bu bağlamda GK'nin 5 daimi üyesini oluşturan P3(ABD, İngiltere, Fransa) ile P2(Çin, Rusya Federasyonu)'nun tarihsel olarak da devam eden güç mücadeleleri, bu aktörlerin uluslararası hukukun uygulanması aşamasındaki kararlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Kore Savaşından günümüze, Filistin, Körfez Savaşı, Afganistan ve Irak müdahaleleri, Gürcistan, Libya, Kırım gibi olaylar bu güç mücadelelerinin somut örnekleridir. Bu açıdan GK daimi üyelerinin Arap Baharında yönetimin değiştiği ülkelere yönelik kararları ile tek taraflı olarak bu ülkelere yönelik politikaları arasındaki ilişki ve tezatlığın görülmesi önem arz etmektedir.

2.2.1. ABD

ABD'nin Arap Baharı politikalarına bakmadan önce Orta Doğu politikalarının değişimi üzerinde durmak önem arz etmektedir. Özellikle Obama ile birlikte Müslüman dünya ile ilişkilerini yeniden kurma yönelimine giren ABD, 2009'da Obama'nın Kahire'de yaptığı konuşma ile bu politikasını Orta Doğu'ya ilan etmiştir. Özellikle ABD'nin Irak ve Afganistan'daki ordularını geri çekmesi de bu politikanın uygulaması olarak görülmüştür¹⁷⁸. Kahire'deki konuşmasında evrensel özgürlük, ifade hürriyeti gibi konulara değinen Obama, selefi Bush gibi demokrasinin her halükarda sağlanmasını kırmızı çizgi olarak görmemiştir. Bu bağlamda genel olarak

¹⁷⁸ Nicholas Kitchen, The Contradictions of Hegemony: The United States and the Arab Spring. http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR011/FINAL_LSE_IDEAS__UnitedStatesAndTheArabSpring_Kitchen.pdf , 19 Aralık 2015.

Obama yönetiminde ABD'nin Orta Doğu politikaları reform ile devam eden statüko olarak nitelendirilmiştir¹⁷⁹.

2011 yılında Obama'nın yazdığı Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da Siyasi Reform başlıklı Memorandum'da; md. 4 ile başta Mısır ve Tunus olmak üzere bölgedeki ülkelerde demokrasi temelli reform taleplerinin destekleneceği, borç içinde demokratik bir Mısır olamayacağı bu açıdan Mısır'a yönelik ekonomik destekler verileceği, Tunus ve Mısır'da ekonomik kazanımlar için bu ülkelerdeki yönetimlerle yatırım fonları oluşturulacağı ve ABD tarafından Orta Doğu ve Kuzey Afrika ile ticaret ve yatırım ortaklığı girişimi başlatılacağı ifade edilmiştir. Bunun yanında Mısır, Tunus ve Libya'daki protestoların barış birer umut kaynağı olduğu da ifade edilmiştir¹⁸⁰.

Obama'nın 2011 yılında ortaya koyduğu ABD'nin Arap Baharı devrimlerine yönelik politikasına bakıldığında Bush'un istekli olduğu şekilde barış için savaş temalı bir yaklaşım sergilenmediği açıktır. Ancak yine de ABD'nin Orta Doğu devrimlerine yönelik ciddi manada bir politika ürettiği de tam olarak söylenemez. Tunus'ta olayların başlaması ile birlikte protestolara destek veren ABD, Tunus yönetimine karşı reform çağrılarını yapmış olsa dahi ciddi manada ilk tepkisini Tunus lideri Bin Ali'nin Tunus'u terk etmesi sonrası yapmıştır.

Bu çerçevede Tunus'ta siyasi iktidarın durumunu da kollayan ancak protestocuları da destekleyen bir politika yürütülmeye çalışılmıştır. Özellikle Bin Ali iktidarının ABD ve Suriye ile ilişkilerinin iyi olması ABD'nin Tunus'taki iktidar değişikliğine çok sıcak bakmasa da iktidarın değişmesinin önüne geçememiştir. Mısır'da benzer tutum sergileyen ABD, Ortadoğu'daki en önemli müttefiki olan Mübarek'i kaybetmek istememiş, Mübarek'in sivil halka karşı güç kullanımı bu yüzden bir süre eleştirilmemiştir. Ancak Tunus'ta Bin Ali'nin iktidardan çekilmesi sonrası doğrudan protestolara destek veren ABD, Mısır'da da Mübarek'in iktidardan çekilmesi sonrası

¹⁷⁹ Gregory Aftandilian, "United States Foreign Policy Towards the Arab Spring", *Middle East Center For Peace, Development and Culture*, (Erişim) https://www.uml.edu/docs/United%20States%20Foreign%20Policy%20Towards%20the%20Arab%20Spring_tcm18-57017.pdf, 19 Aralık 2015, s.4.

¹⁸⁰ "Remarks by the President on the Middle East and North Africa", (Erişim) <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>, 19 Aralık 2015.

olmuştur¹⁸¹. Nitekim Müslüman Kardeşlerin iktidara gelmesi ancak daha sonraki dönemde askeri müdahale ile iktidardan indirilip yargılanmasına da ABD'den bir tepki gelmemiştir.

Yemen konusunda da özellikle Ali Abdullah Salih'in iktidarda kalması taraftarı olan ABD, Yemen'de olayların önü alınamaz hale gelinceye kadar yoğun bir tepki vermemiş ancak durumun ciddileşmesi üzerine bir geçiş hükümeti ile değil de kendi kontrolünde yeni bir hükümet ile sürecin ilerlemesi taraftarı olmuştur. Bu yaklaşımla Suudi Arabistan'ın yoğun faaliyetleri ile Salih'in görevi devretmesi ve yine ABD dostu bir hükümetin yönetime gelmesi sağlanmıştır¹⁸². Bu açıdan bakıldığında iktidarın değişmesi yönünde eğilimin olduğu Arap Baharı ülkelerinde ABD, olayların başlarında temkinli politikalar izlemişken daha sonra bu politikasını değiştirmiştir.

Libya ve Suriye konusunda Tunus, Yemen ve Mısır'dan farklı bir yaklaşım izleyen ABD bu ülkelerde iktidarların değişmesi için askeri müdahale yöntemlerini kullanma taraftarı olmuştur. Kaddafi yönetimi ile tarihsel olarak iyi ilişkileri olmayan ABD, Libya'daki olayları ilk günden itibaren yakından takip etmiştir. Libya'da 15 Şubat'ta başlayan ve gittikçe şiddetlenen olaylara karşı 23 Şubat'ta açıklama yapan Obama¹⁸³, ülkedeki Amerikan vatandaşlarının tahliye edilmesini, Kaddafi'nin uygulamalarının kabul edilemez olduğunu, Libya halklarının taleplerinin haklı ve meşru olduğu şeklinde ifadeler kullanarak, Libya'daki yönetimin değişmesinin destekçisi olduklarını belirtmiştir. 28 Şubat 2011'deki konuşmasında Obama Libya'da 40 yıllık bir tiranlığın olduğunu, mevcut yönetimin Libya halkının özgürlüğünü kısıtladığı, yine kendi vatandaşlarına karşı saldırı başlattığı bu yüzden ilk başta Kaddafi'nin 33 Milyar dolarlık hesabının dondurulduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak; 19 Mart'ta NATO'nun Libya'ya müdahalesine ABD'nin destek vermesini de Libya halkının korunması amaçlı olduğunu da altını çizmiştir¹⁸⁴.

¹⁸¹ Gökhan Telatar, "Değerler ve Çıkarlar İkileminde ABD'nin "Arap Baharı"na Yönelik Politikası", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı 29, 2012, s. 58-65.

¹⁸² Telatar, a.g.e., s. 67.

¹⁸³ "President Obama Speaks on the Turmoil in Libya: "This Violence Must Stop"", (Erişim) <https://www.whitehouse.gov/blog/2011/02/23/president-obama-speaks-turmoil-libya-violence-must-stop>, 20 Aralık 2015.

¹⁸⁴ "Remarks by the President in Address to the Nation on Libya", (Erişim) <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya> 20 Aralık 2015.

Suriye konusuna gelindiğinde ise; Libya'daki ile benzer bir politika sergileyen ABD için Suriye tarihsel olarak gergin ilişkilerinin olduğu bir ülke olmuştur. 2011 Mart ayında başlayan gösterilerin ardından Esad yönetimine reform talebinde bulunan ABD, Arap Baharı sürecinde yönetimin değiştiği Tunus, Mısır, Yemen ve Libya'dan farklı olarak Suriye'de doğrudan politika üretme yanlısı olmuştur. İran'ın ve Rusya'nın desteğini açıkladığı Esad yönetimine karşı ABD, 2012'de ülkedeki diplomatlarını geri çekmiştir. Tek taraflı olarak Suriye'ye müdahale fikrine uzak olan Obama, GK kararı olmadan Türkiye ve Arap Birliği üzerinden diplomatik faaliyetlerinin yürütmüştür¹⁸⁵. Annan Planını doğrudan destekleyen ABD için Suriye'deki durum Libya'dakinden daha yoğun bir insani kriz doğursa da müdahaleye gidecek yol yalnızca GK'nin onayından geçmektedir.

Genel olarak baktığımızda; Tunus, Mısır ve Yemen'de stratejik ve politik ortaklıkları bulunan ABD ülkelerdeki protestolarda yönetimlerin kendi halklarına karşı yaptıkları insan hakları ihlalleri ve kısımlara olan tepkisi daha cılız kalmıştır. Fakat ABD özellikle yönetimlerin meşruiyetinin kaybolduğu ve yıkımlarının kesinleştiği zamanlarda daha yüksek sesle tepki gösterirken, Libya ve Suriye gibi tarihsel olarak da iyi ilişkilerinin olmadığı ülkelerde olayların başlamasından itibaren ön planda yer almıştır. Libya'ya yapılan NATO destekli operasyonu tamamen insan hakları ihlalleri ile meşrulaştıran ABD, Suriye'de de GK destekli bir operasyon için birçok kez destek vermişken bu talebi Çin ve Rusya'nın vetosuyla reddedilmiştir.

2.2.2. Çin

Çin'in Arap Baharı politikaları genellikle Çin'in Ortadoğu politikaları ile doğru orantılı olmuştur. Bunun yanında Çin'in geleneksel dış politika prensiplerinden olan içişlerine karışmama ilkesi de Çin'in Ortadoğu politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Buna ek olarak, Çin'in büyük petrol ihtiyacı Arap Baharı Devrimlerinde Çin'in aslında istikrar ve devamlılıktan yana politika izlemesinin sebepleri olarak kabul edilebilir. Bunun yanında askeri müdahaleye ve tarihsel rekabet içinde olduğu ABD'nin de bölge politikalarının olması Çin'in Arap Baharı politikalarının şekillendiren faktörlerdendir. Özellikle ABD'nin Orta Doğu'daki varlığının

¹⁸⁵ Birol Akgün, "ABD'nin Suriye Politikası", (Ed) Birol Akgün. Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler(Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), *SDE ANALİZ*, 2012, s. 13-15.

bölgedeki istikrar için gerekli olduğu görüşünde olan Çin, ABD ile doğrudan çatışma içinde girecek adımlar atmamıştır¹⁸⁶.

Genel olarak Arap Baharı sürecinde Rusya Federasyonu ile benzer politikalar izleyen Çin BM, NATO gibi uluslararası örgütlerin rejim değişikliklerinin meşrulaştırıcı unsur olmalarına karşı çıkmaktadır. Bu yüzden Mısır ve Libya'da olaylar başladığında daha temkinli bir yol izleyen Çin, iktidarların değişmesi kaçınılmaz olunca protestoculara yönelik desteğini vurgulamıştır¹⁸⁷.

Ancak GK daimi üyesi sıfatıyla Çin, 17 Mart 2011'de Libya'ya yönelik uçuşa yasak bölge oluşturulma kararı kapsamında askeri operasyon oylamasında Rusya, Almanya, Brezilya ve Hindistan ile birlikte çekimser kalması Çin'in geleneksel dış politika prensipleriyle çatıştığını da göstermiştir¹⁸⁸. Doğrudan ABD ve batılı ülkelerle karşı karşıya kalmaktan çekinen Çin yönetimi bir yandan da Rusya Federasyonu ile ortak hareket etme prensibini benimsemiştir.

Bu bağlamda özellikle Çin'in Arap Baharı sürecindeki Suriye politikası tam anlamıyla Rusya ile ittifakın somut göstergesi olmuştur. 2012 yılında Annan'ın hazırlamış olduğu taslağa doğrudan destek veren Çin, bu bağlamda Çin'deki insan hakları ihlallerini de güçlü bir biçimde eleştirmiştir. Ancak Rusya'nın Suriye politikası ile orantılı bir şekilde 4 Ekim 2011, 4 Şubat 2012, 19 Temmuz 2012 ve 22 Mayıs 2014'de Suriye'deki insan hakları ihlalleri ve iç savaşın durdurulması için askeri müdahaleyi içeren önlemler alınması kararların Rusya Federasyonu ile birlikte 4 kez reddetmiştir. Çin'in Suriye konusundaki işlerine müdahil olmama tavrı geleneksel dış politika prensipleri ile uyduğu görüntüsü vermektedir. Ancak Libya'ya NATO müdahalesi teklifindeki çekimser oyu, Suriye'ye askeri müdahaleyi içeren 4 kararı da Rusya Federasyonu ile birlikte veto etmesi, Çin'in Arap Baharı

¹⁸⁶ Mordechai Chaziza, "The Arab Spring: Implications For Chinese Policy", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 17, No. 2, 2013, s. 74.

¹⁸⁷ Ümit Alperen, "Çin Dış Politikası'ndan Arap Halk Ayaklanmalarına Bir Bakış", *Bilge Strateji*, Cilt 5, Sayı 9, Güz 2013, s. 97.

¹⁸⁸ Security Council Resolution 1973 (2011), [on establishment of a ban on flights in the Libyan Arab Jamahiriya airspace], (Erişim) [http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?profile=voting&index=.VM&term=sres1973%20\(2011\)](http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?profile=voting&index=.VM&term=sres1973%20(2011)), 20 Aralık 2015.

politikalarını Soğuk Savaş sonrası dönemde ikili olarak iyi ilişkiler içinde olduğu Rusya ile olan bağları çerçevesinde yürüttüğü açıktır¹⁸⁹.

Buna ek olarak; Çin 1 Mart 2012¹⁹⁰ ve 23 Mart 2012¹⁹¹'de BM İnsan Hakları Komisyonu'nun Suriye'deki insan hakları durumu ile ilgili karar tekliflerine de Rusya Federasyonu ve Küba ile birlikte hayır oyu vermiştir. Bu açıdan yukarıdaki durumun Çin'in Arap Baharı sürecinde almış olduğu BM kararları, uygulamaları, vetoları Rusya ile ikili ilişkileri çerçevesinde olduğu yaklaşımını destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Çin'in BM'deki karar ve uygulamalarını belirleyen faktör genellikle güç ilişkileri olmuştur¹⁹².

2.2.3. Fransa

Fransa Arap Baharı isyanlarının başlamasının akabinde tarihsel olarak da bağlarının olduğu Tunus ve Mısır'da iktidarları destekleyen politikalar yürütmüştür. Öyle ki Tunus'taki isyanların bastırılması için Tunus lideri Bin Ali'ye talep etmesi halinde polis desteği dahi verilebileceği ifade edilmiştir¹⁹³. Hatta dönemin Fransız Dışişleri Bakanı "Bizim görevimiz durumu lanetlemek yerine sakin ve objektif bir değerlendirme yapmaktır." demiştir. Bu durum Tunus'ta Fransa'nın diktatörlere destek veren bir ülke olduğu algısını yerleştirmiştir.

Benzer bir politikayı Mısır'da Mübarek'e karşı da yürüten Fransa'nın, Tunus'tan sonra bölgedeki en yakın ittifaklarından biri Mısır'da da Mübarek iktidarının yıkılacağı kesinleşirken Fransa, Tunus'ta yaptığı hatayı Mısır'da yapmamak için başlarda tepki göstermediği Mübarek'e karşı bir duruş sergilemeye başlamıştır. İlk açıklamasını 28 Ocak'ta yapan Fransa Mısır'daki ölümlerden endişe ve üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Daha sonra ise; Fransa Başbakanı Sarkozy'nin girişimi ile

¹⁸⁹ Erkin Ekrem, "Çin'in Suriye Politikası ve Çözüm Planı" (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)", (Ed.) Birol Akgün. Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler, *SDE ANALİZ*, 2012, s. 28.

¹⁹⁰ "The escalating grave human rights violations and the deteriorating humanitarian situation in the Syrian Arab Republic", (Voting Records), (Erişim) <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/resolutions/vottingprocess/L1Rev1.pdf>, 23 Aralık 2015.

¹⁹¹ "Human rights situation in the Syrian Arab Republic", (Voting Records), (Erişim) <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/resolutions/vottingprocess/L38Rev1.pdf>, 23 Aralık 2015.

¹⁹² Erkin Ekrem, a.g.e., s. 28-29.

¹⁹³ Mahdi Darius Nazemroaya, "Dictatorship and Neo-Liberalism: The Tunisian People's Uprising" , (Erişim) <http://www.globalresearch.ca/dictatorship-and-neo-liberalism-the-tunisian-people-s-uprising/22850>, 23 Aralık 2015.

Almanya Şansölyesi Merkel ve İngiltere Başbakanı Cameron 3'lüsü tarafından Mübarek'e yönelik olarak ılımlılık çağrısı yapılmıştır. İlerleyen zamanlar da Fransa doğrudan Mübarek'in istifasını istemiştir¹⁹⁴.

Yemen konusunda ise; Mısır ve Tunus'la taban tabana zıt politika güden Fransa, olayların başladığı günden itibaren protestolara karşı kullanılan şiddeti kabul edilemez bulmuştur. Bu bağlamda AB'nin Yemen'e yönelik yaptırımlarında da öncü rol oynamıştır. Bu bağlamda Ali Abdullah Salih'in istifası sonrası Yemen'deki geçiş hükümeti ile bir anlaşma imzalamıştır. Genel olarak Fransa'nın Yemen politikasını belirleyen temel unsurları, Yemen'in Tunus ve Mısır gibi Fransa'nın doğrudan ilgi alanına girmemesi, Yemen'in karmaşık kabilelerde meydana gelen sosyo-politika yapısına tesir etmenin güçlüğü şeklinde sıralanabilir¹⁹⁵.

Libya konusunda Tunus ve Mısır'daki politikasından en baştan vazgeçen Fransa, Libya'daki Ulusal Geçiş Konseyini tanıyan ilk ülke olmuştur. Bunun yanında Libya'ya yönelik askeri operasyonu en çok savunan devletlerin başında gelmiştir. Bu pozisyonu ile Tunus ve Mısır'da etkin olamayan Fransa bu açığını Libya'da kapatma çabasına girmiştir¹⁹⁶. Bu bağlamda BM GK'nin Libya'ya müdahalesini içeren 1970 ve 1973 sayılı kararlarına evet oyu vermiştir.

Suriye konusunda ise; ABD ile ortak bir politika izleyen Fransa, Suriye'deki muhalifleri desteklemektedir. Bunun yanında ilerde kurulacak yeni bir düzenin kurucuları arasında da yer alma çabasına girmiştir. Bu amaçla Suriye'nin Dostları Grubunun kurulmasında öncü rol oynamış ve Suriye muhalefetine resmi olarak tanıyan ülke olmuştur. Libya konusunda olduğu kadar askeri müdahale yanlısı pozisyon almayan Fransa, ilerleyen dönemde askeri müdahalenin uluslararası bir katılımı mümkün olacağı söylemlerini geliştirmiştir¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Miron Lakomy, "The "Arab Spring" in French Foreign Policy", http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:W720JwpSATYJ:mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/165134/ichaptersection_singledocument/99b35f65-d0f0-4f46-9517-cdfb05528636/en/05.pdf+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, 24 Aralık 2015, s. 74-75.

¹⁹⁵ Barah Mikail, "France and the Arab spring: An Opportunistic Quest For Influence", *FRIDE Working Paper*, 2011, s. 6.

¹⁹⁶ Barah Mikail, a.g.e., s. 6.

¹⁹⁷ Zeynep Songülen İnanç, Fransa'nın Suriye Politikası, (Ed) Birol Akgün. Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler(Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), *SDE ANALİZ*, 2012, s. 26-27.

Genel olarak bakıldığında Fransa'nın Arap Baharı politikaları çoğunlukla ABD paralel ilerlemiştir. Ancak Tunus ve Mısır'da aceleci davranan Fransa, Yemen'de olayların başladığı ilk günden protestolara desteğini göstermiştir.

Libya'da ise doğrudan müdahale taraftarı olmuştur. Suriye'de ABD etkili politika izleyen Fransa, Esad rejiminin gitmesi taraftarı olmuş ancak bu durumun uluslararası bir uzlaşısı ile olması taraftarı olmuştur. Bu bağlamda Fransa'nın Arap Baharına yaklaşımının genellikle tarihsel ortaklıklar-çatışmalar çerçevesinde ve ABD ile ilişkiler bağlamında inşa edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.2.4. İngiltere

Tarihsel anlamda bölge ile yakın ilişkileri olan İngiltere özellikle diktatör rejimlerle olan yakın ilişkileri nedeniyle bölge politikasını oluşturmada ikilemler yaşamıştır. Ancak İngiltere'nin Arap Baharı politikasını yönlendiren en önemli faktörlerin ekonomik ve enerji temelli olduğu söylenebilir. Mısır ve Libya Britanya'nın en fazla ihracat yaptığı iki ülkedir. Libya ve Tunus ise İngiltere'nin en fazla yaptığı ülkeler olmuştur. Bunun yanında bölgedeki petrol ve doğalgaz kaynakları İngiltere'nin bölge politikasını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Buna ek olarak; İngiltere'nin en fazla silah ithalatı ülkeler sırasıyla Bahreyn, Mısır, Libya, Suriye, Mısır ve Yemen olmuştur. Bu açıdan da İngiltere'nin bölge politikalarının tamamen reel politik eksenli şekillendiğini söylemek mümkündür¹⁹⁸.

GK'nin diğer üyeleri ile karşılaştırıldığında İngiltere de Fransa gibi Arap Baharı sürecinde daha az istikrarlı bir tutum sergilemiştir. Ancak yine de ABD ve Fransa ile doğrudan uyum içinde hareket ettiği söylenebilir. Tunus, Mısır ve Libya'ya AB yaptırımlarına destek vermesi, hesapların dondurulması, Libya'ya yapılan NATO müdahalesinde öncü rol oynaması İngiltere'nin Arap Baharı politikalarının çerçevesini göstermektedir¹⁹⁹.

Bunun yanında; İngiliz hükümeti Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya yönelik Arap Ortaklığı girişimi başlatmış bu sayede bölgeye reform için 110 Milyon Sterlin yardımda bulunmuştur. Yemen'de değişimi destekleyen İngiltere, ülkedeki reform

¹⁹⁸ Philip Leech and Jamie Gaskarth, "British Foreign Policy and Arab Spring", *Diplomacy & Statecraft*, Sayı 26, 2015.

¹⁹⁹ Hélène Michou, "The UK in the Middle East: commercial diplomacy to what end?", *FRIDE*, No. 118, 2012.

sürecine destek vermiştir. İngiltere, Libya’da isyanların başlaması ile birlikte uluslararası topluma Libya’da sivillerin korunması için 2 kez uçuşa yasak bölge oluşturulması teklifinde bulunmuştur. Kaddafi’nin iktidardan düşmesi sonrası Libya’da Ulusal Geçiş Konseyine destek veren İngiltere demokratik ve özgür seçimlerin yapılması için desteğini devam ettirmiştir²⁰⁰.

Suriye’de ABD ve Fransa ile benzer yaklaşımlar sergileyen İngiltere, Esad hükümetinin sivillere karşı uyguladığı şiddeti durdurması çağrısı yapmıştır. Uluslararası ortamda da Esad’a karşı alınacak tedbirler konusunda tavrını net koyan İngiltere, ABD’nin öncülüğünde GK’ye sunulan müdahale tekliflerine evet oyu vermiştir²⁰¹.

2012 yılında ilk kez Tunus’ta toplanan Suriye’nin Dostları Konferansında da İngiltere Dışişleri Sekreteri, İngiltere’nin muhalif Suriye Ulusal Konseyi’ni Suriye halkının meşru temsilcisi olarak kabul edeceklerini belirtmiştir²⁰².

Genel olarak İngiltere’nin Arap Baharı politikasının ABD ile uyum içinde ve çoğunlukla da bölge ülkeleri ile silah satışını da kapsayan ticari ilişkiler ve enerji tedariki ekseninde şekillendiği söylenebilir. Bu açıdan bakarsak İngiltere’de BM GK’deki pozisyonunu genellikle güç ve çıkar dengesi üzerinden yürütmektedir. Bu bağlamda İngiltere’nin de uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması çabası gütmediği söylenebilir.

2.2.5. Rusya Federasyonu

Arap Baharı isyanlarının başlaması ile isyanları renkli devrimlerin bir devamı olarak nitelendiren Rusya ilk zamanlar daha yumuşak bir tavır sergilemiştir. Ancak zaman ilerledikçe ve Libya müdahalesi ile Kaddafi yönetiminin iktidardan düşmesi sonrası Rusya, aynı hatayı Suriye’de yapmamak için çok sert bir duruş sergilemeye başlamıştır.

²⁰⁰ “2010 To 2015 government policy: peace and stability in the Middle East and North Africa” <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-peace-and-stability-in-the-middle-east-and-north-africa/2010-to-2015-government-policy-peace-and-stability-in-the-middle-east-and-north-africa>, 24 Aralık 2015.

²⁰¹ M. Murat Erdoğan, AB’nin Suriye Politikası., (Ed) Birol Akgün. Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler(Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), *SDE ANALİZ*, 2012, s.18

²⁰² “Syria: Qatar calls for Arab force to impose peace”, (Erişim) <http://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/feb/24/friends-of-syria-meeting-ceasefire-live>, 24 Aralık 2015.

Rusya Federasyonunun Arap Baharı politikası tamamen bölgesel çıkarlar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu çerçevede doğrudan ilişki içerisinde olduğu ülkelerde aktif rol oynayan Rusya, diğer ülkelerdeki Arap Baharı isyanlarında geri planda durmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda Tunus, Mısır ve Yemen’de daha geri planda duran Rusya, ekonomik çıkar ilişkisi içinde olduğu Libya ve bölgedeki en önemli müttefiklerinden olan Suriye’de aktif rol oynamış ve oynamaktadır²⁰³. Ancak yine de Rusya’nın Arap Baharı politikasında da çelişkiler görülmektedir.

Tunus’ta başlayan Arap Baharı isyanlarına daha çok Batı yaklaşımli politikalar ile yaklaşan Rusya, olayların diğer hükümetlere bir ders niteliğinde olması gerektiğini ve yöneticilerin kendi toplumları ile bir uzlaşma içinde olmaları gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur²⁰⁴. Mısır’da da görece daha pasif bir duruş sergileyen Rusya Yüce Mahkemesi, 2003 yılında Müslüman Kardeşleri ulusal güvenliklerini tehdit ettiği gerekçesiyle terörist bir grup olarak nitelendirmiştir. Ancak 2012 yılında Müslüman Kardeşlerin iktidara gelmesi sonrası Putin, Mursi’yi Rusya’ya davet edip görüşmüştür. Bu tarihten sonra Müslüman Kardeşler terör grupları listesinden çıkarılmıştır. Böylece Orta Doğu ile olan ilişkilerini yeniden kurma çabasına da girmiştir²⁰⁵.

Libya’da Arap Baharı’nın en büyük başarısızlığını yaşayan Rusya 1970 ve 1973 sayılı Libya’ya askeri müdahaleyi kapsayan GK kararlarında çekimser oy kullanmıştır. NATO’nun müdahalesinin sınırları konusunda stratejik yanlışa düşen Rusya’nın, Kaddafi’nin muhaliflerce öldürülmesi ile Rusya yaptığı hatanın farkına varmıştır²⁰⁶. NATO’nun Libya müdahalesi akabinde Rusya’nın hem Libya ile olan mevcut enerji anlaşmalarını iptal edilmiş hem de ülkede yeni kurulacak düzende söz sahibi olamamıştır. Öyle ki, BM’nin Libya müdahalesi çağrısı için Putin’in müdahalenin kusurlu ve sakat olduğu, ayrıca müdahaleyi Haçlı Seferlerine benzetmesi Putin’in Libya’da yaşadığı pişmanlığın göstergesi olmuştur²⁰⁷.

²⁰³ Emre Erşen, “Rusya’nın Arap Baharı Politikası”, *Ortadoğu*, Sayı 61, Cilt 6, s. 80.

²⁰⁴ Aigerim Zikibayeva, “What Does the Arab Spring Mean For Russia, Central Asia and the Caucasus?”, *CSIS*, 2011. s. 8.

²⁰⁵ Alexey Malashenko, “Rusya and Arab Spring”, *Carnegie Moscow Center*, 2013, s. 8-9.

²⁰⁶ Irina Zvyagelskaya, “Russia and the Arab Spring”, *IEMed. Mediterranean Yearbook*, 2014, s. 233.

²⁰⁷ “Putin Rips ‘Medieval Crusade’ in Libya”, (Erişim)

<http://www.themoscowtimes.com/news/article/putin-rips-medieval-crusade-in-libya/433447.html>, 25 Aralık 2015.

Suriye ise Rusya'nın uluslararası ortamda güç gösterisi yaptığı ülke olmuştur. Rusya'nın Suriye politikasını belirleyen en önemli faktörler, Suriye ile olan tarihsel bağlar, Arap Baharı sürecinde Libya'da izlenen politikanın başarısızlığı, Rusya'nı SSCB sonrası dönemde parçalanmış bir Suriye yerine Rusya'nın etkin olduğu bir Suriye beklentisidir²⁰⁸.

Bunun yanında Esad yönetimi 2008'deki Rusya'nın Gürcistan müdahalesinde Rusya'ya destek vermiş, bu açıdan bakıldığında da Esad yönetiminin Kaddafi ile benzer bir sonuca maruz kalması Rusya'nın Orta Doğu'da büyük bir kayıp yaşaması ihtimalini doğuracağı açıktır. Rusya'nın en büyük üçüncü silah ihracat yaptığı ülke olması Rusya için Suriye'nin önemini daha da arttırmıştır. Bu yüzden GK'ye sunulan ve Suriye'ye yönelik askeri yaptırımları ve operasyonları kapsayan çözüm teklifini reddetmiştir. Bir diğer faktör, Rusya'nın SSCB sonrası tek deniz üssü de Suriye'de bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Suriye'nin kaybedilmesi Rusya'nın bölgedeki etkisini kaybetmesi neden olacaktır. Rusya'nın Suriye konusunda ABD ve AB ile açık bir çatışma içine girmeyi göze almasını bu faktörlere bağlanabilir²⁰⁹.

Genel olarak Rusya'nın Arap Baharı politikalarının ilk zamanlar daha batı eksenli pragmatist bir yaklaşımla ilerlemiştir. GK'de Libya'ya uçuşa yasak bölge oluşturularak yapılan askeri müdahaleyi veto etmeyen Rusya, yakın müttefiki Kaddafi'yi kaybetmesi sonrasında da Libya'da yeni kurulan düzende yerini alamamıştır. Bu durumdan gerekli dersi alan Rusya, Suriye'de sıcak savaşı dahi göze alacak adımlar atarak Esad iktidarının devamlılığını sağlamaktadır. Böylece Orta Doğu'da yeni kurulacak söz sahibi olacaktır.

Bu açıdan bakıldığında BM GK'deki pozisyonu itibariyle uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için Libya'da batı eğilimli politika güden Rusya, Suriye söz konusu olduğunda tamamen politik davranmıştır. Libya'daki durumun bir benzerini yaşamamak adına Suriye'ye yapılacak müdahaleyi veto etmiş ve etmektedir²¹⁰. Libya

²⁰⁸ Amine Yazıcı, "Rusya'nın Suriye Politikası", (Ed) Birol Akgün. Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler(Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), *SDE ANALİZ*, 2012, s.43.

²⁰⁹ Margerete Klein, "Russia and Arab Spring Foreign and Domestic Policy Challenges", *SWP Commets*, Sayı 3, Şubat 2012, s. 4-5

²¹⁰ Draft S/2014/348, "Middle East- Syria", (Erişim)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/348, 29 Şubat 2016.

Draft S/2012/538, "Middle East-Syria", (Erişim)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/538, 29 Şubat 2016.

Draft S/2012/77, "Middle East- Syria", (Erişim)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/77, 29 Şubat 2016.

ve Suriye kararları arasında tutarsızlık açıkça Rusya'nın da Arap Baharı politikalarının güç ve çıkar eksenli olduğu açıktır.

2.3. Arap Baharı'nda Mevcut Durum, BM'nin Sürece Etkileri ve Sonuçları

2011'de Arap Baharı'nın başlangıcı olan Tunus'ta Bin Ali iktidarı yönetimden çekilmiş ve Tunus için yeni bir dönem başlamıştır. Ancak bahar olarak nitelendirilen isyanların akabinde Tunus'ta beklenildiği gibi bir refah ortamı oluşmamıştır. 2011 yılında Bin Ali'nin iktidardan çekilmesinin ardından yapılan seçimlerde Gannuşi başbakan olmuştur. Ancak bu durum ülkede istikrarı sağlamamış, Gannuşi yönetiminin İslamcı politikaları yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. 2013 yılında iki muhalif lider, Şükrü Belayid ve Muhammed Brahmî'nin suikast sonucu öldürülmesi ülkede siyasi istikrarsızlığın sürmesine ve protestoların devam etmesine neden olmuştur. Bu iki suikastı sahiplenen İslamcı terör grupları, 2014'te sapılan birçok saldırının yanında 15 askerin öldürülmesi ile sonuçlanan terör saldırılarını da üstlenmiştir. 2015 yılında ülkede özgür başkanlık seçimleri yapılmış ancak bu durumda istikrarı sağlamamıştır. 2015 yılı Mart ayında 18 yabancı turist yine İslamcı terör gruplarının saldırısı ile öldürülmüştür²¹¹.

Tunus,

Arap Baharı devrimleri içerisinde en az ölümlerin olduğu ve devrime en çok güvenilen ülke olmuştur. Ancak 2015 yılına gelinip ülkede özgür seçimler yapılıyor olsa da ülkedeki büyük ekonomik sorunlar, siyasi reformların yapılamaması, İslamcı terör örgütlerinin saldırıları ile ülke istikrar ortamına kavuşamamıştır²¹². Öyle ki 2012-2015 arası dönemde Tunus halkının demokrasiye olan inancı ve tercih etme oranı gözle görülür bir şekilde düşmüştür. Tunus halkının %81'lik oranı mevcut durumdan memnun değilken ılımlı bir gelecek ummaktadır.²¹³

Draft S/2011/612, "Middle East- Syria", (Erişim)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2011/612, 29 Şubat 2016.

²¹¹ "Tunisia since the Arab Spring: timeline", (Erişim)

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/tunisia/11480587/Tunisia-since-the-Arab-Spring-timeline.html>, 25 Aralık 2015.

²¹² Jared Malsin, "Why the Arab Spring Has Not Led to Disaster in Tunisia", (Erişim)

<http://time.com/4154134/arab-spring-tunisia-anniversary/>, 25 Aralık 2015.

²¹³ "Tunisian Confidence in Democracy Wanes", (Erişim)

<http://www.pewglobal.org/2014/10/15/tunisian-confidence-in-democracy-wanes/>, 25 Aralık 2015.

Mısır,

Arap Baharı sonrası durum daha farklı bir süreç izlemiştir. Mübarek'in yönetimden uzaklaşması ile 2012 yılında yapılan seçimlerle Müslüman Kardeşler hareketine bağlı Mursi 1955'ten sonra seçimle gelen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Ancak bu Mursi'nin iktidara gelmesi de ülkede istikrarı sağlayamamış, 2013 yılına gelindiğinde Mursi'nin politikaları toplumun bir kısmı tarafından kabul görmemiş ve protestolar yeniden başlamıştır. Müslüman Kardeşlerin iktidardaki tecrübesizlikleri, ülkedeki Mübarek döneminden kalma kemik bürokrasi ve anlayış Mursi'nin siyasi krizlerle karşılaşmasına neden olmuştur²¹⁴. Muhalefetin demokratik olmamakla suçladığı ve seçimleri protesto ettiği dönemde iç siyasal istikrarsızlıklar gittikçe daha da şiddetlenmiş akabinde protestoların devam etmesi üzerine Müslüman Kardeşler'e karşı askeri bir darbe yapılarak yönetimden uzaklaştırılmışlardır. Böylece Mısır'da Arap Baharı sürecinde daha demokratik bir yönetim, daha özgür toplum gibi amaçlarla yapılan yüzlerce kişinin hayatını kaybettiği Arap Baharı devrimi anlamını yitirmiştir.

Yemen,

Mevcut haliyle Yemen'de durum Mısır'a göre daha istikrarsız bir hal almıştır. Ancak bir darbe tecrübesi yaşaması açısından Yemen'de Mısır ile benzer bir kaderi yaşamıştır. 2011'de Yemen lideri protestolara kayıtsız kalamamış ve Suudi Arabistan'ın arabuluculuğu ile anlaşarak iktidarı devretmiştir. Ancak tarihsel olarak bir Yemen merkezi hükümeti ile problemler yaşayan ve ülkenin %40'lık kesimini oluşturan Husi'ler ülkedeki bu durumdan yararlanarak ülkede bir öz yönetim çabalarına girişmişlerdir. 2013'te BM temsilcisi Ömer Bin Cemal idaresinde Yemen hükümeti ile Husi'ler arasında yapılan 10 aylık görüşmeler sürecinde Yemen'in Güney ve Kuzey'de oluşturulacak 6 bölgeye ayrılması kararı verilmiştir. Hem Husilerin hem de Yemen halkının sıcak bakmadığı BM'nin sunduğu zorlama bir çözüm olan ve ülkeyi 6 federal parçaya ayırmayı öngören, ülkenin güney ve kuzeyinin ortak temsil edildiği meclis sistemini içeren ve ağır silahların yalnızca orduda bulunmasını teklif eden sistem kabul görmemiştir. 2014 yılına gelindiğinde Yemen'de Husi'ler başkent Sana'yı ele geçirerek 21 Eylül 2014'te bir darbe

²¹⁴ İsmail Numan Telci, "Devrim Sonrası Mısır'da Güç Mücadelesi: "İslamcı İktidar vs. Seküler Muhalefet", *Ortadoğu Analiz*, Sayı 59, Cilt 5, 2013, s. 85-86.

gerçekleştirmişlerdir. Yapılan sembolik anayasa ile ülke idaresini ele aldıklarını belirtilen Husi'ler Yemen'de yeni bir dikta idaresi oluşturmuşlardır²¹⁵. BM'nin konuya tepkisi ise; GK'nin 15 Şubat 2015'te aldığı 2201 no'lu kararla²¹⁶ Husi darbesinin ve şiddet faaliyetlerinin kınanması olmuştur.

Libya,

Kaddafi sonrası dönemdeki gelişmelere bakarsak, 2011'de GK'nin 1970 ve 1973 no'lu kararları ile NATO'nun ülkeye yaptığı müdahale sonucunda Kaddafi iktidardan uzaklaştırılmıştır. Böylece Arap Baharı protestoları ile 41 yıllık otokratik bir rejim daha yıkılmıştır. Ülke içindeki büyük kabileler arası düzeni göreceli olarak sağlayan Kaddafi sonrası bu düzenin yeniden tesis edilmesi mümkün olmamıştır²¹⁷.

Kaddafi sonrası dönemde 2 kez seçim yapılan Libya'da Trablus ve Tobruk'ta iki ayrı yönetim faaliyet göstermekteydi. Bunun yanında Kaddafi sonrası bağımsızlıklarını kazanan kabileler arasındaki çatışmalar da son bulmamıştır. En son olarak Aralık 2015'te Libya'da iki ayrı yönetim arasında bir uzlaşma anlaşması imzalanmış ve 2 yıl içinde tek yönetimli seçimlere gidilmesi kararı alınmıştır. BM GK'de Britanya'nın sunduğu 2259 no'lu karar²¹⁸ ile Libya'da tek yönetimli sistemin desteklenmesi için karar almıştır²¹⁹. Ancak müzakerelerin 1 yıldır sürmesi, ülkede terör gruplarının etkilerini arttırması ülkenin geleceği açısından umut verici görülmemektedir.

Suriye,

2011 yılında başlayan protestolar diğer Arap Baharı yaşayan ülkelere çok farklı bir seyir izlemiştir. Bu bağlamda uluslararası güç mücadelesinin en açık yaşandığı ülke Suriye olmuştur. Mevcut istikrarsızlık ortamının sonuçları itibariyle de uluslararası sisteme etkisi diğerlerinden çok daha şiddetli olmuştur. Libya'da etkisiz kalan Rusya için Suriye'deki durum Rusya'nın Batının karşısında rol alabileceği bir ülke olmuştur. Ülkede Esad yönetimi ve muhalifler arasında yaşanan çatışmalar,

²¹⁵ Arı, a.g.e., s. 7-8.

²¹⁶ Bkz. Resolution S/RES/2204 (2015), "Middle East (Yemen)", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2201%20\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2201%20(2015)), 25 Aralık 2015.

²¹⁷ Serdar Erdurmaz. "Libya ve Kaddafi Sonrası Dönem, Asıl İş Şimdi Başlıyor", (Erişim) <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/230-libya-ve-kaddafi-sonrasi-donem-asil-is-simdi-basliyor>, 26 Aralık 2015.

²¹⁸ Resolution S/RES/2259 (2015), "Libya", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2259\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2259(2015)), 26 Aralık 2015.

²¹⁹ Libya anlaşmasına BM desteği "24 Aralık 2015", (Erişim) <http://www.aljazeera.com.tr/haber/libya-anlasmagina-bm-destegi>, 26 Aralık 2015.

muhaliflerin kendi içinde bölünmüş bir tutum sergilemeleri, cihatçı radikal terör gruplarının bölgede güç kazanması ve ülkede yaşanan göç dalgası ile Suriye krizi tam tamına bir uluslararası sorun haline gelmiştir. 2015'e kadar olan süreçte Suriye'den göç eden mülteciler Avrupa ülkelerini dahi tehdit eder hale gelmiş, Suriye'de faaliyet gösteren radikal terör grupları Avrupa ülkelerinde terör saldırıları düzenlemeye başlamış böylece Suriye Krizi 2011'den günümüze geldiğinde tam bir savaş bölgesi olmuştur. Bunun yanında Esad Yönetiminin Rusya'dan destek çağrısına Rusya'nın askeri müdahale desteği vermesi, Rusya'nın bu müdahale sırasında ihlal ettiği uluslararası hukuk kuralları nedeniyle Türkiye ile uçak krizi yaşanması da Arap Baharı sürecinin günümüze yansımaları olarak görülebilir. ABD ile Rusya'nın uzlaşısı ile bir çözüm sağlanabilecek Suriye için en son olarak 18 Aralık 2015'te BM GK'de tüm daimi üyelerin onayıyla Suriye'de bir ateşkes sağlanması, ülkedeki terör örgütlerine yapılacak operasyonlar da Rusya ve ABD'nin öncülüğünde olacağı şekilde bir uzlaşım ortaya çıkmıştır²²⁰. Ancak her halükarda Esad yönetiminin kalıcı mı yoksa bu geçiş süreci sonunda iktidardan gideceği mi kesinlik göstermemektedir.

Genel olarak BM'nin uluslararası barış ve güvenliğinin sağlanmasının teminatı olarak Arap Baharı ülkelerindeki faaliyetlerine bakacak olursak; Tunus'ta geçiş sürecini destekleyen BM ülkedeki barış ve güven ortamının tesis edilmesinde etkili olamamıştır. Mısır'daki geçiş sürecine de destek veren BM, Mursi yönetiminin askeri darbe ile yönetimden uzaklaştırılması ile tekrar anti-demokratik bir yönetim altına giren Mısır'a yönelik olarak da bir tepki göstermemiştir. Libya' da ise daha fazla eleştirilen BM, Kaddafi'ye yapılan müdahalenin sınırları ve kapsamı konusunda, ayrıca Kaddafi'nin linç edilerek öldürülmesine yol açması sebebiyle büyük eleştirilere maruz kalmıştır. Suriye'de uluslararası güç mücadelesinin sahnesi şeklinde olan BM, Suriye'deki istikrarın sağlanması konusunda da başarısız olmuştur. Bunun yanında İnsan Hakları Konseyi, Genel Kurul ve GK'de aldığı kararlar ile BM bu istikrarsızlık ortamının düzelmesi için yalnızca söylemsel uygulamalarda bulunmuştur.

²²⁰ Resolution S/RES/2258 (2015), "Middle East (Syria)", (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2258\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2258(2015)), 28 Aralık 2015.

2.4. Birleşmiş Milletlerin Arap Baharı Politikaları Çerçevesinde Reform Sorunsalı

BM Şartı md. 2/4'de de vurgulandığı üzere BM, devletlerin egemen eşit bir statüde olduğu uluslararası bir örgüttür. Ancak tavsiye, uyarı, destek niteliğinde karar ve uygulamaların alındığı Genel Kurul'da 193 üye devletin²²¹ eşit oy hakkı varken GK'de 5 daimi üyenin statüsü çok farklı ve ayrıcalıklıdır. BM'nin kuruluş sürecinde San Francisco Konferansından günümüze tartışma konusu olan bu ayrıcalıklı hak, uluslararası barış ve güvenliği sağlanması ile devletlerin bireysel çıkarlarının çatıştığı noktalarda önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Arap Baharı sürecinde bu durum net bir şekilde görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında BM'den ve özellikle GK'den kınama kararları ötesinde uygulamalar beklenmektedir.

Arap Baharı sürecine bakıldığında BM 2011-2015 yılları arası dönemde uluslararası barış ve güvenlikle doğrudan ilgili organları olan GK, Genel Kurul ve İnsan Hakları Konseyince Arap Baharı yaşayan ülkelere yönelik olarak kınama, yaptırım, uyarı maddeleri içeren karar, rapor, basın açıklaması şeklinde; Tunus'ta İnsan Hakları Konseyi tarafından 1, Yemen'de toplamda 18, Libya'da 16, Suriye'de 38 farklı uygulamaya imza atmıştır²²².

Bu sayılara bakıldığında BM'nin barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik yoğun bir girişimde bulunduğu açıktır. Ancak alınan karar ve uygulamaların barış ve güvenliği sağlamadaki etkisi tartışılır bir durumdadır. Bu noktada BM kararlarının yaptırım gücü olmaması büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Mısır'daki Arap Baharı sürecinde yaşanan insan hakları ihlallerine karşı karar alamayan GK, Mısır'daki askeri darbeye karşı da sessiz kalmıştır. Bu noktada demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi değerleri savunan BM'nin savunduğu değerler noktasında bir çelişkiye düştüğü söylenebilir. Ayrıca Mısır'ın Sisi yönetiminde GK geçici üyeliğine seçilmesi de bir başka tutarsızlıktır.

Libya konusunda da özellikle askeri müdahale konusunda eleştirilen BM, BM üyesi devletlere münhasıran müdahale yetkisi vermesi ile Libya'ya yapılacak müdahaleyi

²²¹ United Nations Main Organs, (Erişim)

<http://www.un.org/en/sections/about-un/main-organs/index.html>, 29 Şubat 2016.

²²² Bu rakamlar metnin önceki kısımlarında geçen ve dipnot ile belirtilen rakamların toplamını ifade etmektedir.

sınırsız bir duruma sokmuştur. Bunun yanında müdahale sonrası Kaddafi'nin linç edilerek öldürülmesine de sessiz kalmış ve yine insan haklarının savunulması ve adil yargılanma gibi konularda yetersiz kalmıştır. Ayrıca Libya'ya yapılan müdahalenin yönetimlerin devrilmesi ve muhalif gruplara iktidar şansı tanınması da BM'nin devletlerin egemenliği ilkesine bazı durumlarda riayet etmediğinin göstergesidir. Bu açıdan askeri müdahalelerin sınırları, süreleri, yöntemleri konusunda bir reform ihtiyacı olduğu açıktır.

Ayrıca BM'nin özellikle GK'de Suriye konusunda ortak bir tutum sergileyememesi sorunun daha çetrefilli bir hal almasına neden olmaktadır. Bu açıdan BM'nin sorunların çözümünde tek yetkili organ konumunda olması, GK üyeleri arasında uyuşmazlık çıkması durumunda sorunun çözümsüz bir hal almasına neden olmaktadır. Suriye'de 2011'den bu yana ortak bir tutum takınamayan GK, sorunun bu denli büyümesine bir yandan da katkıda bulunmuştur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Arap Baharı sürecinde BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin temininde en yetkili örgüt sıfatıyla yönetimin değiştiği ülkeler olan Tunus, Libya, Mısır, Yemen ve Suriye'ye yönelik olarak aldığı kararlar üzerinden BM'deki reform tartışmalarına bakıldığında, BM'de özellikle uluslararası barış ve güvenlik, insan hakları, çatışmanın önlenmesi, barışın korunması ve sürdürülmesi gibi konularla doğrudan ilgili organlardan olan Genel Kurul ve Genel Kurul'a bağlı İnsan Hakları Konseyi kendi yetki sınırları dahilindeki kararları, uygulamaları ile görev ve yetki sınırlılıkları ekseninde göreceli olarak etkin rol oynadıkları söylenebilir. Bu bağlamda bu iki organ üzerinde özellikle uluslararası barış, güvenlik ve insan hakları ile ilgili olarak reform ihtiyacı hayati bir önem arz etmemektedir. Arap Baharı sürecinde de açıkça görüldüğü üzere barış ve güvenliğin sağlanması, korunması, sürdürülmesi noktası asıl sorumlu organ GK'dir.

Ancak Arap Baharı sürecinde iktidarın değiştiği Tunus, Mısır, Yemen ve Libya'da mevcut yönetimlerin değişmesine rağmen halen istikrarın sağlanamaması, en yetkili organı olan GK'nin kesin bir çözüm sunamaması, GK politikalarının etkinliğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Suriye konusunda da tam bir başarısızlık yaşayan BM sorunun bu kadar büyümesine de dolaylı olarak katkı yapmıştır. BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'un ikinci dönemindeki politik önceliklerinden biri olarak çatışmaların önlenmesi ve barışın sağlanması olmasına rağmen bu önceliğin Arap Baharı isyanlarında barış ve güvenliğin sağlanması noktasında etkili olduğu söylemek makul olmayacaktır.

Bu açıdan Genel Kurul'la ilgili olarak uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında yetkilerinin artırılması, GK'ye rakip olarak değil ancak özellikle barış ve güvenlik konularında ikincil yetkili bir organ olarak görev tanımının değişmesi reform sorunu açısından önem arz etmektedir.

GK ise, temelde veto konusunun yanında, GK'de alınan kararların sorgulanmaması ve meşruiyetinin kaynağı konusunda bir reform ihtiyacı görülmektedir. Özellikle ambargo, askeri müdahale gibi uygulamalarda yapılan insan hakları ihlalleri, Libya'da olduğu gibi müdahale sırasında sivillerin hayatlarını kaybetmesi gibi konular üzerinde yeni bir düzenleme yapılması gereken konulardandır.

Bir diğerk reform ihtiyacı olan konu, BM kararların amaç ve sonuçlarının tutarsızlığıdır. Libya'da insan hakları ihlallerini ve sivillere karşı şiddeti durdurmak için yapılan müdahalede Kaddafi'nin linç edilerek öldürülmesi başlı başına bir insan hakları ihlali olmuştur. Ayrıca Libya'da Kaddafi'nin öldürülmesi sonrası yönetimin değişmesi, ülkedeki istikrarın sağlanamaması da BM uygulamalarının amaçları ile sonuçlarının tutarsızlığını göstermektedir.

Bir diğerk reform sorunsalı olarak, BM'nin Suriye örneğinde olduğu gibi tıkanıklık yaşayarak GK daimi üyelerinin veto ayrıcalığı nedeniyle karar alamadığı durumlarda sorunların daha karmaşık hale gelmesi, mevcut sorunun daha büyümesi, sivil kayıplarının artması ve sonuçlarının küresel bir sorun haline gelmesi durumunda duruma müdahil olabilecek bir mekanizma bulunmamaktadır. Genel Kurul'un GK üyelerinin oylamalara katılmaması durumunda yaşanacak krizler için karar alma yetkisi bulunurken, daimi üyelerin veto kararı nedeniyle mevcut sorunların daha büyümesi durumunda sorunların çözümü için ayrı bir mekanizma bulunmamaktadır.

Arap Baharı sürecinde yaşanan bu sorunlar çerçevesinde, GK'ye yönelik üye sayısının 15'ten 24'e yükseltilmesi teklifi ya da daimi üye sayısının arttırılması gibi teklifler BM'de yaşanan tıkanıklıkları engellemiş olmayacak aksine müstakbel sorunlara çözümün önünde daha fazla ülkenin veto engeli konulmuş olunacaktır. Bu yüzden GK üyelerinin veto haklarından vazgeçmeleri gerekmektedir. Ancak bu durumda mevcut uluslararası güç dengesi içinde mümkün gözükmemektedir. Zaten özellikle veto tartışmasının geçmişinin San Francisco Konferansına dayandığı gerçeği düşünülürse veto sorununun çözümünün mevcut durumda mümkün olmadığı görülebilir. Bu yüzden yakın gelecekte GK'nin yapısı konusundaki statükonun devam edeceği söylenebilir.

Genel olarak BM özellikle de GK'de yapısal bir reform konusu gündeme geldiğinde GK daimi üyesi olmayan BM üyesi ya da gözlemci devletlerin, uluslararası örgütler ve diğerk uluslararası aktörlerin üzerinde mutabık oldukları konu GK'deki müstakbel bir değişimin hukuki değil politik bir zeminde olduğudur. Özetle BM reform sorununun hukuki bir zeminde tartışılması için öncelikle politik bir zeminde bir çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Adams, Simon, "Failure to Protect: Syria and the UN Security Council". *Global Centre for the Responsibility to Protect Occasional Paper Series*, No. 5, March 2015.

Alsan, Zeki Mesut, "Birleşmiş Milletler Andlaşmasının Tadili Problemi", *AUHFD*, Cilt 11. Sayı 3, 1954.

Alperen, Ümit, "Çin Dış Politikası'ndan Arap Halk Ayaklanmalarına Bir Bakış", *Bilge Strateji*, Cilt 5, Sayı 9, Güz 2013.

Akgün, Birol, "ABD'nin Suriye Politikası", (Ed.) Birol Akgün. Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler(Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), *SDE ANALİZ*, 2012.

Aral, Berdal, "Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Eşitsizlik", *SETA*, Sayı 72, 2013.

Arend, Antony Clark, "International Law and the Preemptive Use of Military Force", *The Washington Quarterly*, Cilt .26, Sayı 2, 2003.

Arı, Tayyar, "Yemen'de Arap Baharından Husi Darbesine: Bir Demokrasi Denemesinden Başarısız Devlete Mi ?", *SDE Bakış*, Sayı 8, 2015.

Arıboğan, Deniz Ülkü, "Uluslararası Barış Ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler Ve Temel Sorunları", *Avrasya Dosyası*, BM Özel, , Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002.

Arsava, A. Füsün, "Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XV, Sayı 1, 2001.

Ateş, Davut, *Uluslararası Örgütler Devletlerin Örgütlenme Mantiği*, Dora Yayınları, Bursa, 2014,

Ayhan, Veysel, *Arap Baharı İsyanlar Devrimler ve Değişim*, MKM Yayınları, 2012.

Ayhan, Veysel ve Ayhan Algan, Nazlı, "Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu", *IMPR*, Rapor–No:6, 2011.

Basic Facts about the United Nations, United Nations Department of Public Information. *United Nations publication*, 2011.

Birdişli, Fikret, “Birleşmiş Milletler (BM)’in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 11, 2010.

Bozkurt, Enver, Kütükçü, M. Akif, Poyraz, Yasin, *Devletler Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.

Bölme, Selin M., Ulutaş, Ufuk, Özhan, Talha, Küçükkeleş, Müjge, “İsyan Müdahale ve Sonrası Libya’da Dönüşümün Sancıları”, *SETA*, Rapor No: 5, 2011.

Buchanan, Allen, “Reforming the international law of humanitarian intervention”. (Ed.) J. L. Holgreffe and Robert O. Keohane. Humanitarian Intervention Ethical, Legal, and Political Dilemmas, *Cambridge University Press*, 2003.

Chaziza, Mordechai, “The Arab Spring: Implications For Chinese Policy”, *Middle East Review of International Affairs*, Cilt 17, Sayı 2, 2013.

Caşın, Mesut Hakkı, *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Çağıran, Mehmet Emin, “Raymond Aron ve Uluslararası Hukukun Hukuk Niteliği”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt LVI, Sayı 1-4, 1998.

Denk, Erdem, *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*, Siyasal Kitabevi, 2015.

Demirel, Naim, Azaklı, Miray, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Libya Hakkındaki 1973 (2011) Sayılı Kararı”, *Küresel Bakış*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:3, Ekim 2011.

Dersan Organ, Duygu, “Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği”, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 3, Sayı 1-2.

Duran, Hasan, “Birleşmiş Milletler ve Barışın Korunması”, *A.K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt IV, Sayı I, 2002.

Ekrem, Erkin, “Çin’in Suriye Politikası ve Çözüm Planı”, (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)”, (Ed.) Birol Akgün. Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler, **SDE ANALİZ**, 2012.

Erdoğan, M. Murat, “AB’nin Suriye Politikası”, (Ed) Birol Akgün. Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler(Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), **SDE ANALİZ**, 2012.

Erşen, Emre, “Rusya’nın Arap Baharı Politikası”, **Ortadoğu**, Sayı 61, Cilt 6.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin, “Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt, Sayı XX, 2016.

Göçer, Mahmut, “Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Anayasa Kavramı”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 57, Sayı 2.

Güçtürk, Yavuz, **İnsanlığın Kaybı Suriye’deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu**, SETA Yayınları, 2014.

Güriz, Adnan, **Hukuk Felsefesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015

Hasgüler, Mehmet ve Uludağ, Mehmet B., **Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler**, Alfa Yayınları, 2004.

Heywood, Andrew, **Küresel Siyaset**, Çev. Nasuh Uslu-Haluk Özdemir, Adres Yayınları, 2013.

Himmes, Kenneth R., “Intervention, Just War and U.S National Security”, **Theological Studies**, Cilt 65, 2004.

Hole, Leo Van Den, “Anticipatory Self-Defence Under International Law”, **American University International Law Review**, Cilt 19, Sayı 1, 2003.

Hoveyda, Fereydoun, “Not Without the United Nations”, American Foreign Policy Interests, **The Journal of the National Committee on American Foreign Policy**, Cilt 25, Sayı 3, 2003.

Joffé, George and Paoletti, Emanuela, “Libya’s Foreign Policy: Drivers and Objectives”, **Mediterranean Paper Series**, Eylül-2010.

Kant, Immanuel, *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme*, Çev. Yavuz Abadan, Seha L. Meray, Dış Münasebetler Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1960.

Kelsen, Hans, “The Principle of Sovereign Equality of States as a Basis for International Organization”, *The Yale Law Journal*, Cilt 53, Sayı 2, 1944.

Keskin, Funda, "Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 21, 2009.

Keskin, Funda, “BM ve Kuvvet Kullanma”, *Avrasya Dosyası*, BM Özel, Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002.

Klein, Margerete, “Russia and Arab Spring Foreign and Domestic Policy Challenges”, *SWP Commets*, Sayı 3, Şubat 2012.

Kronenfeld, Sami and Guzansky, Yoel, “Yemen: A Mirror to the Future of the Arab Spring”, *Military and Strategic Affairs*, Cilt 6, Sayı 3, Aralık 2014.

Leech, Philip and Gaskarth, Jamie, “British Foreign Policy and Arab Spring”, *Diplomacy & Statecraft*, Sayı 26, 2015.

Luck, Edward C., “Reforming the United Nations: Lessons from a History in Progress”, *International Relations Studies and the United Nations Occasional Papers*, No. 1, 2003.

Malashenko, Alexey, “Rusya and Arab Spring”, *Carnegie Moscow Center*, 2013.

Michou, Hélène, “The UK in the Middle East: commercial diplomacy to what end?”, *FRIDE*, NO 118, March 2012.

Mikail, Barah, “France and the Arab spring: An Opportunistic Quest For Influence”, *FRIDE Working Paper*, 2011.

Mingst, Karen A. ve P. Karns, Margaret, “*The United Nations In 21st Century*”, **Westview Press**, 2012.

Novosseloff, Alexandra, “Birleşmiş Milletler’e Yeniden Canlılık Kazandırılması: Başlıca Amaçlar: Bir Durumun Önceden Kestirilip Ona Göre Davranılması ve Önleyici Rol Oynanması” *Avrasya Dosyası*, BM Özel, Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002.

Orallı, Levent Esin, “Uluslararası Hukukta Ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu” *Tesam Akademi Dergisi*, 2014.

Öncü, Mehmet, “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukukî Temelleri”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 6, 2006.

Özkoç, Özge, “Mısır Devrimini Anlamak”, Ed(Yavuz Yıldırım, Yasin Atlioğlu), *Değişen Ortadoğu’da Değişmeyen Sorunlar Irak İşgalinden Arap Baharına*, Dora Yayınları, 2014, Bursa

Özlük, Erdem, “Uluslararası İlişkilerde Meşruiyet ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Meşruiyet Krizi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, Sayı 14, 2008.

Rodin, David, “War and Self- Defense”, *Ethics & International Affairs*, Cilt 18, Sayı 1, 2004.

Romita, Paul, “The UN Security Council and Conflict Prevention: A Prime.” *International Peace Institute*, 2011.

Rüma, İnan, *Uluslararası Örgütler. Evren Balta(ed.), Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, 2014, İstanbul.

Schmahl, Stefange, “Birleşmiş Milletler’de Hukukun Üstünlüğü”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1-2, 2002.

Shustov, Vladimir, “Birleşmiş Milletler Savaşabilir Mi?”, *Avrasya Dosyası*, BM Özel, Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002.

Songülen İnanç, Zeynep, “Fransa’nın Suriye Politikası”, (Ed) Birol Akgün. Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler(Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), *SDE ANALİZ*, 2012.

Sur, Melda, “Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği”, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, Cilt 3, Özel Sayı, 2003.

Taşdemir, Fatma, “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, Sayı 5, 2006.

Telatar, Gökhan, “Değerler ve Çıkarlar İkileminde ABD’nin “Arap Baharı”na Yönelik Politikası”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 8, Sayı 29, 2012.

Telci, İsmail Numan, “Devrim Sonrası Mısır’da Güç Mücadelesi: “İslamcı İktidar vs. Seküler Muhalefet”, *Ortadoğu Analiz*, Sayı 59, Cilt.5, 2013.

Van Den Hole, Leo, “Anticipatory Self-Defence Under International Law”. *American University International Law Review*, Cilt 19, Sayı 1, 2003.

Yavuz, Celalettin ve Erduramaz, Serdar, *Arap Baharı ve Türkiye Orta Doğu’da Kırılan Fay Hatları*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2012.

Yazıcı, Amine, “Rusya’nın Suriye Politikası”. (Ed) Birol Akgün. Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler(Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), *SDE ANALİZ*, 2012.

Yılmaz, Eren Alper ve Irk, Orhan, “Nikaragua Divan Kararları Işığında Kuvvet Kullanma Ve Meşru Müdafaa Sorunu”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Haziran 2015.

Zikibayeva, Aigerim, “What Does the Arab Spring Mean For Russia, Central Asia and the Caucasus?”, *CSIS*, 2011.

Zvyagelskaya, Irina, “Russia and the Arab Spring”, *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2014.

Wilson, L., Carolayn, “The United Nations Prepares for the Twenty-first Century”, *The American Journal of International Law*, Vol., 90, No. 1, 1996

İnternet Kaynakları

Aftandilian, Gregory, “United States Foreign Policy Towards the Arab Spring”, *Middle East Center For Peace, Development and Culture*, (Erişim)

(Erişim)https://www.uml.edu/docs/United%20States%20Foreign%20Policy%20Towards%20the%20Arab%20Spring_tcm18-57017.pdf, 19 Aralık 2015.

Ann Browne, Marjorie and Blanchfield, Luisa, “United Nations Regular Budget Contributions: Members Compared, 1990-2010”,
(Erişim) <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30605.pdf>, 20 Ekim 2015.

Erdurmaz, Serdar, “Libya ve Kaddafi Sonrası Dönem, Asıl İş Şimdi Başlıyor”,
(Erişim)<http://www.turksam.org/tr/makale-detay/230-libya-ve-kaddafi-sonrasi-donem-asil-is-simdi-basliyor>, 26 Aralık 2015.

Held, David, The Changing Structure of International Law: Sovereignty Transformed?, (Erişim) <https://www.polity.co.uk/global/pdf/GTReader2eHeld.pdf>, 9 Eylül 2015.

Fragile States Index(2005-2010), Fund For Peace, Yemen, (Erişim)
<http://fsi.fundforpeace.org/> , 7 Mart 2016.

Kınacıoğlu, Müge, “The Principle of Non-Intervention at the United Nations: The Charter Framework and Legal Debate”, (Erişim)
<http://sam.gov.tr/wpcontent/uploads/2012/01/Muge-Kinacioglu.pdf>, 7 Eylül 2015.

Kitchen, Nicholas, “The Contradictions of Hegemony: The United States and the ArabSpring”,(Erişim)http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR011/FINAL_LSE_IDEAS__UnitedStatesAndTheArabSpring_Kitchen.pdf, 19 Aralık 2015.

Lakomy, Miron, The “Arab Spring” in French Foreign Policy”,
(Erişim)http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:W720JwpSATYJ:mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/165134/ichaptersection_singledocument/99b35f65-d0f0-4f46-9517-cdfb05528636/en/05.pdf+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, 24 Aralık 2015.

“Libya anlaşmasına BM desteği “24 Aralık 2015””,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/libya-anlasmasina-bm-destegi>, 26 Aralık 2015.

Malsin, Iared, “Why the Arab Spring Has Not Led to Disaster in Tunisia”,
(Erişim) <http://time.com/4154134/arab-spring-tunisia-anniversary/>, 25 Aralık 2015.

Nazemroaya, Mahdi Darius, Dictatorship and Neo-Liberalism: The Tunisian People's Uprising, (Erişim) <http://www.globalresearch.ca/dictatorship-and-neo-liberalism-the-tunisian-people-s-uprising/22850>, 23 Aralık 2015.

Öğüt, Selman, "BM Reformu: Meşruiyet ve Kredibilitesi Sorgulanan Bir Örgüt ile Devam mı Tamam mı?", (Erişim) <http://setav.org/tr/dr-ogut-bm-reformu-mesruiyet-ve-kredibilitesi-sorgulanan-bir-orgut-ile-devam-mi-tamam-mi/haber/18664>, 15 Ekim 2015.

"President Obama Speaks on the Turmoil in Libya: "This Violence Must Stop"", (Erişim)<https://www.whitehouse.gov/blog/2011/02/23/president-obama-speaks-turmoil-libya-violence-must-stop>, 20 Aralık 2015.

"Putin Rips 'Medieval Crusade' in Libya" 22 Mart 2011, (Erişim) <http://www.themoscowtimes.com/news/article/putin-rips-medieval-crusade-in-libya/433447.html>, 25 Aralık 2015.

"Reisman, W. Michael, "The Struggle for the Falklands", *Faculty Scholarship Series*, Paper 726, (Erişim) http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/726, 10 Eylül 2015.

"Remarks by the President in Address to the Nation on Libya", (Erişim) <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya>, 25 Aralık 2015.

"Remarks by the President on the Middle East and North Africa" (Erişim), <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>, 19 Aralık 2015.

"Remarks by the President in Address to the Nation on Libya" (Erişim) <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya>, 20 Aralık 2015.

Sancaktar, Caner, "NATO'nun Kosova Müdahalesi", (Erişim) <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-133-2014090914guvenlik-9.pdf>, 26 Aralık 2015.

“Syria: Qatar calls for Arab force to impose peace”, (Erişim)
<http://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/feb/24/friends-of-syria-meeting-ceasefire-live>, 24 Aralık 2015.

Şöhret, Mesut, “BM Güvenlik Konseyinin Uluslararası Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Rolü ve BM Teşkilatının Geleceği”, (Erişim)
<http://www.bilgesam.org/incele/1792/-bm-guvenlik-konseyinin-uluslararasi-guvenlik-sorunlarinin-cozumunde-rolu-ve-bm-teskilatinin-gelecegi/>, 6 Eylül 2015.

“The “Arab Spring” at the United Nations: Between Hope and Despair, (Erişim)
<http://www.cihrs.org/wp-content/uploads/2012/06/UN-en.pdf>, 5 Kasım 2015.

“The National Security Strategy of the United States of America, (Erişim)
<http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>, 11 Eylül 2015.

“The Responsibility to Protect”, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, (Erişim)
<http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, 8 Ekim 2015.

The World Factbook, Libya, (Erişim)
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html>, 7 Mart 2016.

The World Factbook, Tunisia, (Erişim)
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ts.html>, 1 Mart 2016.

“Tunisia since the Arab Spring: timeline”,
(Erişim)<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/tunisia/1480587/Tunisia-since-the-Arab-Spring-timeline.html>, 25 Aralık 2015.

“Tunisian Confidence in Democracy Wanes”,
(Erişim) <http://www.pewglobal.org/2014/10/15/tunisian-confidence-in-democracy-wanes/>, 25 Aralık 2015.

UN Reform Initiatives, (Erişim)
<https://www.globalpolicy.org/un-reform/un-reform-initiatives.html>, 10 Mayıs 2016.

“World Report 2015: Syria”, (Erişim) <https://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/syria>, 8 Aralık 2015.

Wouters, Jan and Ruys, Tom, “Security Council Reform: A New Veto For A New Century?”, (Erişim) <http://aei.pitt.edu/8980/1/ep9.pdf>, 15 Ekim 2015.

“Yemen'de Husi darbesi”, (Erişim) <http://www.aljazeera.com.tr/haber/yemende-husi-darbesi>, 5 Aralık 2015.

“2010 To 2015 government policy: peace and stability in the Middle East and North Africa”,(Erişim)<https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-peace-and-stability-in-the-middle-east-and-north-africa/2010-to-2015-government-policy-peace-and-stability-in-the-middle-east-and-north-africa>, 24 Aralık 2015.

BM Rapor, Karar ve Sözleşmeleri

BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, “Saldırı'nın (Tecavüzün) Tanımı: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 3814 (XXIX) sayılı ve 1974 Tarihli Kararı”, (Erişim) http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_31.pdf, 5 Mart 2016.

Declaration Of United Nations,

(Erişim) <http://www.un.org/en/aboutun/history/declaration.shtml>, 29 Ağustos 2015.

Dumbarton Oaks and Yalta,

(Erişim) http://www.un.org/en/aboutun/history/dumbarton_yalta.shtml, 30 Ağustos 2015.

“Human rights situation in the Syrian Arab Republic”, (Voting Records), (Erişim),<http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/resolutions/votingprocess/L38Rev1.pdf>, 23 Aralık 2015.

History Of The Charter Of The United Nations,

(Erişim) <http://www.un.org/en/aboutun/charter/history/atlantic.shtml>, 3 Ekim 2015.

Follow-up to the development outcome of the 2005 World Summit, including the Millennium Development Goals and the other internationally agreed development

goals, (Erişim)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/60/265, 2 Eylül 2015.

“First United Nations Emergency Force” (Erişim)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unefi.htm>, 13 Eylül 2015.

“Genel Kurul 68 no’lu “Uniting for peace” Kararları” (Erişim)

<http://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/5>, 27 Ekim 2015.

Güvenlik Konseyi Başkanlığı Yemen Konusundaki Basın Açıklamaları İçin; (Erişim)

<http://www.un.org/en/sc/documents/statements/2014.shtml>, 5 Eylül 2015.

Human Right Council Resolution A/HRC/16/L.32/Rev.1, “Cooperation between Tunisia and the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights”,(Erişim)

<http://daccessddsny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G11/122/62/PDF/G1112262.pdf?OpenElement>, 25 Kasım 2015.

Millennium Summit (6-8 September 2000),

(Erişim) http://www.un.org/en/events/pastevents/millennium_summit.shtml, 4 Eylül 2015.

Moscow and Teheran Conferances,

(Erişim) <http://www.un.org/en/aboutun/history/moscowteheran.shtml>, 04 Ekim 2015.

“Prevention of armed conflict Report of the Secretary-General”,

(Erişim) <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CPR%20S%202001%20574.pdf>, 28 Eylül 2015.

“Progress report on the prevention of armed conflict Report of the Secretary-General”, (Erişim)

<http://www.unrol.org/files/progressreportpreventionofarmedconflict.pdf>, 5 Ekim 2015.

Resolution A/RES/35/54, “United Nations University”, (Erişim)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/35/55, 29 Ekim 2015.

Resolution A/RES/36/67, “International Year of Peace and International Day of Peace”, (Erişim)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/36/67, 29 Ekim 2015.

Resolution A/RES/65/265, “Suspension of the rights of membership of the Libyan Arab Jamahiriya in the Human Rights Council”, (Erişim)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/65/265, 28 Kasım 2015.

Resolution A/RES/66/176, “Situation of human rights in the Syrian Arab Republic”, (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20A/RES/66/176, 9 Aralık 2015.

Resolution A/RES/67/183, “Situation of Human Rights in the Syrian Arab Republic”,(Erişim)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/67/183, 10 Mart 2016.

Resolution A/RES/69/189, “Situation of human rights in the Syrian Arab Republic”, (Erişim) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/189, 15 Aralık 2015.

Resolution A/RES/267(III) ,“The problem of voting in the Security Council”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/267\(III\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/267(III)), 15 Ekim 2015.

Resolution A/RES/1991(XVIII) A, “Question of equitable representation on the Security Council and the Economic and Social Council” (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1991\(XVIII\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1991(XVIII)), 16 Kasım 2015.

Resolution A/RES/1991(XVIII) A (1963), “Question of equitable representation on the Security Council and the Economic and Social Council” (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1991\(XVIII\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1991(XVIII)), 4 Eylül 2015.

Resolution A/RES/3314(XXIX), “Definition of Aggression”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314\(XXIX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314(XXIX)), 7 Eylül 2015.

Resolution S/RES/203(1965), “The Situation In The Dominican Republic”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/203\(1965\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/203(1965)), 1 Eylül 2015.

Resolution S/RES/479 (1980), [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/479\(1980\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/479(1980)), 12 Eylül 2015.

Resolution S/RES/502 (1982), “Falkland Islands (Malvinas)”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/502\(1982\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/502(1982)). 10 Eylül 2015.

Resolution S/RES/514 (1982), (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/514\(1982\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/514(1982)), 12 Eylül 2015.

Resolution S/RES/686(1991), “Iraq-Kuwait” (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/686\(1991\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/686(1991)), 8 Eylül 2015.

Resolution S/RES/670 (1990), “Iraq-Kuwait”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/670\(1990\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/670(1990)), 8 Eylül 2015.

Resolution S/RES/678 (1990), “Iraq-Kuwait”, (Erişim) ([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678\(1990\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678(1990))), 8 Eylül 2015.

Resolution S/RES/687(1991), “Iraq-Kuwait”, (Erişim) [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/687\(1991\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/687(1991)), 8 Eylül 2015.

Resolution S/RES/794(1992), “Somali”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794(1992)), 8 Eylül 2015.

Resolution S/RES/827 (1993), “International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia(ICTY)”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/827\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/827(1993)), 24 Ekim 2015.

Resolution S/RES/955 (1994), “Establishment of the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR) and adoption of the Statute of the Tribunal”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955\(1994\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955(1994)), 24 Ekim 2015.

Resolution S/RES/1308 (2000), “HIV/AIDS and International Peacekeeping Operations”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1308\(2000\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1308(2000)), 9 Ekim 2015.

Resolution S/RES/1368 (2001), “Threats to international peace and security caused by terrorist acts”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1368\(2001\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1368(2001)), 11 Eylül 2015.

Resolution S/RES/1674 (2006), “Protection of civilians in armed conflict”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674(2006)), 9 Ekim 2015.

Resolution S/RES/1970 (2011), “Peace and security in Africa”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1970(2011)), 29 Kasım 2015.

Resolution S/RES/1973 (2011), “Libya”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973(2011)), 29 Kasım 2015.

Resolution S/RES/2014 (2011), Middle East, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014(2011)). 5 Aralık 2015.

Resolution S/RES/2204 (2015), “Middle East (Yemen)”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2201%20\(2015\)25](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2201%20(2015)25)
Aralık 2015.

Resolution S/RES/2238 (2015), “Libya”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2238\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2238(2015)),
29 Kasım 2015.

Resolution S/RES/2042 (2012), “Middle East”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2042\(2012\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2042(2012)),
17 Aralık 2015.

Resolution S/RES/2254 (2015), “Middle East Syria”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2254\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2254(2015)), 19
Aralık 2015.

Resolution S/RES/2258 (2015), “Middle East (Syria), (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2258\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2258(2015)),
28 Aralık 2015.

Resolution S/RES/2259 (2015), “Libya”, (Erişim)
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2259\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2259(2015)),
26 Aralık 2015.

“San Francisco Conferance”,
(Erişim)http://www.un.org/en/aboutun/history/sanfrancisco_conference.shtml#content, 30 Ağustos 2015.

“Security Council Resolution 1973 (2011)”, [on establishment of a ban on flights in the Libyan Arab Jamahiriya airspace], (Erişim)
[http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?profile=voting&index=.VM&term=sres1973%20\(2011\)](http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?profile=voting&index=.VM&term=sres1973%20(2011)), 20 Aralık 2015.

Security Council - Veto List, Draft S/2011/612, “ Middle East Syria”, (Erişim)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2011/612, 19 Aralık 2015.

Security Council - Veto List, Draft S/2012/77, “Middle East Syria”, (Erişim)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/77, 19 Aralık 2015.

Security Council - Veto List, Draft S/2012/538, “Middle East Syria”, (Erişim)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2012/538, 19 Aralık 2015.

Security Council - Veto List, Draft S/2014/348, “Middle East Syria”, (Erişim)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/348, 19 Aralık 2015.

“Statement by President of Security Council, “Middle East””, (Erişim)
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/2011/16, 16 Aralık 2015,

“The escalating grave human rights violations and the deteriorating humanitarian situation in the Syrian Arab Republic”, (Voting Records), (Erişim)
<http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/resolutions/votingprocess/L1Rev.1.pdf>, 23 Aralık 2015.

“The Declaration of St. James’s Palace”, (Erişim)
<http://www.un.org/en/aboutun/charter/history/index.shtml>, 1 Eylül 2015.

“The 2005 World Summit High-Level Plenary Meeting of the 60th session of the UN General Assembly (14-16 September 2005, UN Headquarters, New York) (Erişim)
http://www.un.org/en/events/pastevents/worldsummit_2005.shtml, 5 Eylül 2015.

“The 2011 UN Peace Operations Year in Review”, (Erişim)
<http://www.un.org/en/peacekeeping/publications/yir/yir2011.pdf>, 5 Ekim 2015.

Trusteeship Council, (Erişim)
<http://www.un.org/en/decolonization/trusteeship.shtml>, 26 Ekim 2015.

“UNHCR Mid Year Trends 2015”, (Erişim)
<http://www.unhcr.org/56701b969.html>, 8 Aralık 2015.

“UNHCR: Suriyeli Mültecilerin Sayısı İlk Kez 4 Milyonu Geçti”, (Erişim) <http://www.unhcr.org.tr/?content=648>, 02 Eylül 2015.

United Nations Millennium Declaration, (Erişim)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/55/2, 20 Ekim 2015.

What is peacekeeping?, (Erişim)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>, 12 Eylöl 2015.

